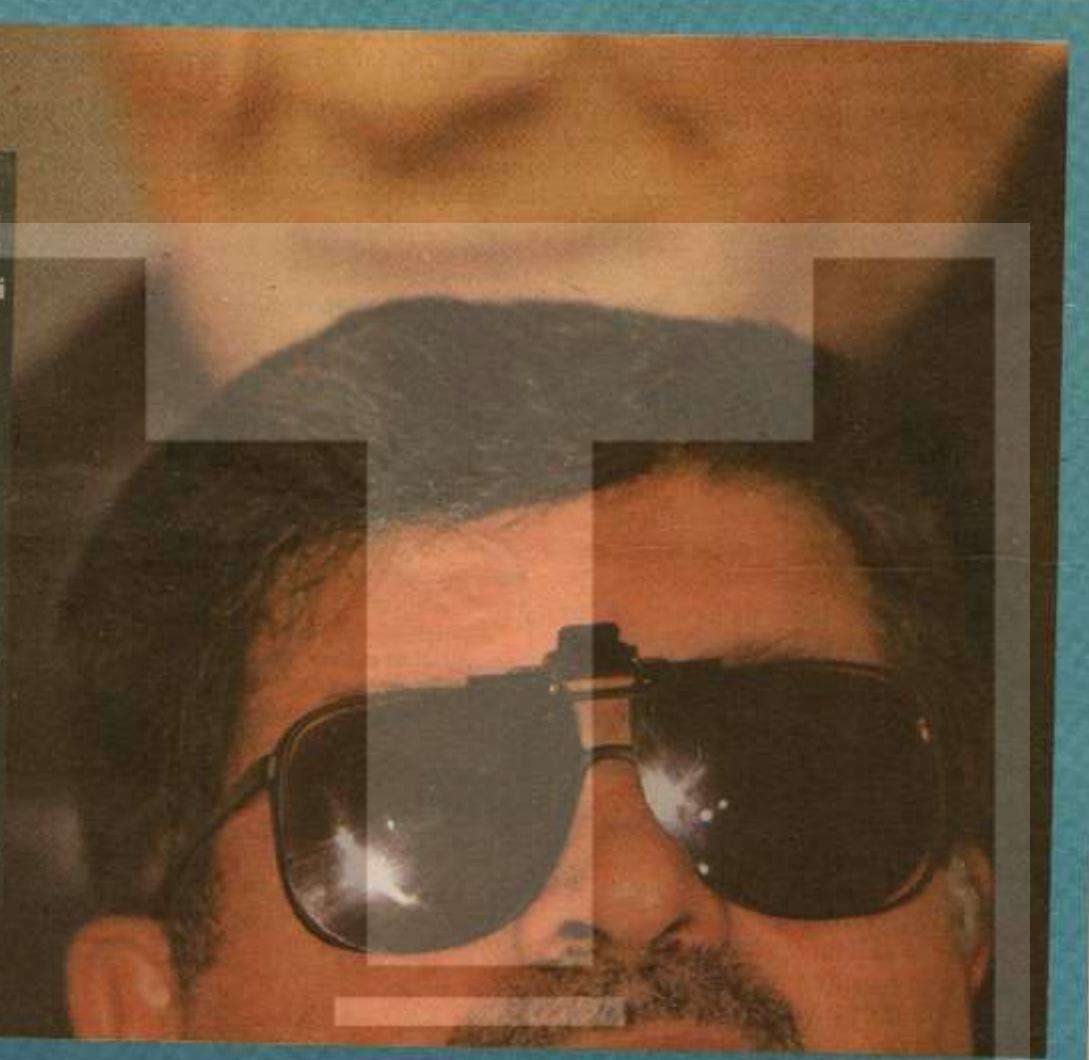

EKONOMİ VE
POLİTİKADA

GÖRÜŞ

AYLIK DERGİ TEMMUZ 1988

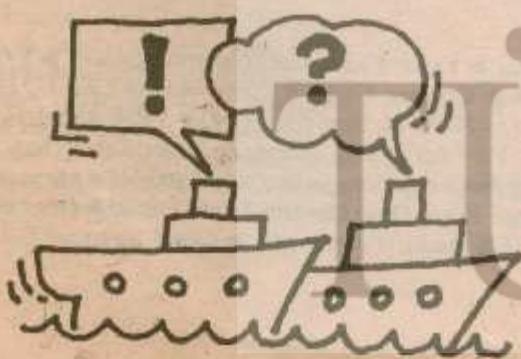
Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı adayı üzerine yazılıp çizilenleri okudukça insan böylesi kalem ve kelam sahiplerinin demokratik adına neyin yakışık alacağını ve neyin almayacağıını bildiklerinden şüpheye düşüyor. Ve Türkiye'de artık herşeyin, ama herşeyin olabileceği, hatta T. Özal'ın Cumhurbaşkanı adayı, hatta Cumhurbaşkanı dahi olabileceği oldukça acımasız bir ihtimal olarak ortaya çıkıyor.

TÜRK İLE YUNAN'IN
DOSTLUĞU

BİRLİK SAĞLANIYOR

MAHMUT DİKERDEM
İLE SÜYLEŞİ

16 Haziran 1988 tarihinde birleşme sürecinde oldukları bilinen üç parti bir ortak açıklama yayınladı. TSİP, TİP ve TKP'nin ortak açıklamasında aralarındaki birelilik sürecinin geri dönülmek bir noktada olduğu belirttiliyordu. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz ve TİP-TKP adına Mehmet Karaçca ve Osman Sakalsız sorularımızı yanıtladı.

- 3 MUHALİFLERİN ANAP SEVDASI
HALİM TOGAN
5 SBKP KONFERANSI
- 6 SENDİKA YASALARI:
RÜŞVET Mİ?
ŞÜKRAN KETENCİ
- 7 NE İŞÇİLER İNANDI NE İLO
► "ESRARENGİZ" SUİKAST
- 8 KÖKTENÇİ SOL POLİTİKA
TEVFİK ÇAVDAR
- 10 BİRLİĞE DOĞRU
AHMET KAÇMAZ-MEHMET KARACA
VE OSMAN SAKALSIZ İLE SÖYLEŞİ
- 13 SOL PARTİ VE İŞÇİLER
SELÇUK ÇALHAN
- 14 POLİTİK GÖÇMENLİĞE ZORLANMAK
ZÜLAL KILIÇ
- 15 REAGAN KIZIL MEYDAN'DA
AYŞE SARI
- 16 AMERİKA AMERİKA-4
GÜL ÇAKIR
- 17 BATI, DEMOKRASİ VE
SOSYAL DEMOKRASI
REŞİT ERGENER
- 18 141-142
SABAHATTİN KERİM
- 20 14 YIL SONRA KİBRİS
MEHMET SONUC
- 22 ÇÖZÜMÜ VARMADA
EN BÜYÜK ZORLUK
MAHMUT DİKERDEM İLE SÖYLEŞİ
- 25 TÜRK İLE YUNAN'IN İYİ NİYETİ
HERKÜL MİLLAS
- 27 BİRİLERİ KÜCÜLKÜRKEN
DİĞERLERİ BÜYÜYECEK
MUSTAFA SÖNMEZ
- 29 SERMAYENİN ÇIKARI
SADUN AREN
- 30 VERGİ POLİTİKASI KİMDEN YANA?
VEYSİ SEVİĞ
- 31 ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMESİNDE
YENİ MODEL
M.TAHİR HATİPOĞLU
- 32 BİREY VE İNSAN
MUZAFFER SENCER
- 33 ELDİVENLER TERLEMEZ
ERDAL ATABEK
- 34 ZAMANIN VE DEĞİŞİMİN HİZI
GÜRAY TEKİN ÖZ
- 36 CAĞDAŞ TARİH VE TANZİMAT
ZAFER TOPRAK
- 38 DÜŞÜNCE, SÖZ VE POLİTİKA
SÜREYYA ÖRGÜN
► YENİ POLİTİK KÜLTÜR,
YENİ KONFORMİZM

DAYANIŞMA

Sekiz Haziran Çarşamba günü Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi önünde dayanışma sözçüğü ulusal ve uluslararası boyutlarıyla yaşama geçti. Sargılı ve Kutlu yargılanıborlardı o gün. Aleni bir duruşma değildi yapılan. Bu yüzden onlarla dayanışma için yurdumuzun çeşitli kentlerinden ve dünyamın çeşitli ülkelerinden gelenler, DGM binasının önünde, merdivenlerinde ve kaldırımlarda bekliyorlardı. Duruşmayı izlemek ve yargılananlarla beraber olduklarını göstermek isterlerdi kuşkusuz. Ama duruşma salonunun küçüğünü bahanesi çıkartılmıştı karşılıklarına. Oysa Ankara'da büyük salolar yok değildi. Anlaşan kimileri dayanışmadan hoşlanmıyordu. Hesaplayamadıkları bir şey vardı yine de; Teodorakis'ten Livaneli'ye, Sadun Hoca'dan, en genç sosyaliste kadar yüzlerce insan DGM önünde bir dayanışma alanına çevirmişlerdi.

Iddianamenin bir bölümü okunduktan sonra, duruşmayı ertesi güne bırakmaktansa 17 Haziran'a ertelemek de dayanışmanın uluslararası boyutunu dağıtmak amacıyla olmamıştı. Ama o gece çeşitli kentlerden ve ülkelerden gelenler Ankara'nın bir bahçesinde beraberdi ve Teodorakis'ten şu sözler yükseldi: "Biz Yunan heyeti olarak gelecek duruşmaya daha kalabalık geleceğiz". Ve Sadun Hoca herkesin duygularını dile getirdi: "Yaşasın Uluslararası Dayanışma!"

17 Haziran'da ise dayanışmaya karşı her türlü tedbir alınmış, DGM'nin bulunduğu sokakta giriş polisçe engellenmişti. İçerde yargılananlar artık bina önündeki kalabalığın alkışlarıyla illettikleri dayanışma mesajını duyamayacaklardı. Ama biliyorlardı yine de, dostları ve kardeşleri çok yakınlardaydılar.

Memleketimizden "demokrasi" manzaraları bir hayli yoğundu Haziran ayında. Geçen ayı sayımızda bu sırında Toplumsal Kurtuluş Dergisi Yazı İşleri Müdürü Felemez Ak'in tutuklanması kinamıştık. Bu kadaşia kalmadılar. 14 Haziran günü sabaha karşı (polis bu saatleri sever) derginin sahibi Bilgesu Erenus, Genel Yayın Müdürü İlhan Akalın, Yazı İşleri Müdürü Orhan Gökdelen, derginin bayazzarı Yalçın Küçük gözaltına alındılar. Bu satırların yazıldığı 21 Haziran tarihinde de ne serbest bırakılmışlar, ne de hakim önüne çıkarılmışlardı. Anlaşan savcık 12 Eylül rejiminin getirdiği "toplu suç" kavramı uyarınca gözaltı süresini 15 gün olarak kullanacaktı. Ister onbeş gün, ister bir gün gözaltına alınmış sanıklar, sonuç değişmez: 12 Eylül rejimi sürüyor. Silah kalem ve kağıt olan insanlar siyasi polis hücrelerine bu kadar kolayca atılabilirler, toplumsal refleksler bu kadar söndürülmüşse varılacak başka sonuç yoktur. Herhangi bir yurttaşımız geceyi kendi evinde geçirilebiliyorsa bunun nedeni sahip olduğu ve özüne dokunulamayacak haklarının varlığı değil yetkili polis amirinin henuz buna gerek görmemesidir.

15-16 Haziran'ın yıldönümünde bombalı pankarlar konuldu bazı yerlere. Bir bekçi yaşamını yitirdi bu yüzden. Bombacılar işin tadını iyiçe kaçırıldılar. 1 Mayıs'a, 16 Haziran'a bomba karşırdılar. Oysa bu tarihler zaten birer toplumsal "bomba" anlamını taşıyordu. Bombacıların kitleleri mücadeleden uzaklaştırma ve soğutmadan başka bir işlevleri yok. Eğer görevli değilse, istekli burjuvaziyi maaş ödeme zahmetinden de kurtarıyorlar.

Ve Erbil Tuşalp gözaltına alındı...

EKONOMİ VE
POLİTİKADA
Görüş
AYLIK DERGİ

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

► Sahibi: Şükrü Çelikyapı ► Yayıncı Yönetmeni: Çağatay Anadol ► Yazı İşleri Müdürü: Burhanettin Kök ► Yazışma: GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Çagaloğlu-İstanbul ► Fiyatı: Yurt içi 1000,-TL Yurt dışı 3 DM. ► Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı): Yurt içi 9000,-TL Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Cemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır. ► Dizgi: Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40 ► Ofset Hazırlık: SOS Ofset Tel: 511 25 36 ► Baskı: Teknografik ► Genel Dagıtım: GAMEDA

TÜŞİAV

MUHALİFLERİN ANAP SEVDASI YA DA ALTERNATİFSİZLİĞİN "ALTERNATİF" E DÖNÜŞMESİ

*ANAP'ın başı ve sahibini cumhurbaşkanlığı makamında görüp önünde selam duruşuna
geçmeye hazır olanlar demokratlığa ne kadar yakışıyorlar acaba?*

Ü

lçe ve ülke halkı yıllardır özel olarak azdırılmış açık ve pervasız bir soygun saldırısına hedef oluyor. Saldırının araçları günlük hayatımızın artık kanıksanmış olguları oldu: Çoğu zaman kitabına da uydurulmaya hiç gerek duyulmayan emriyakiler, "demokrasiye geçiş" imizin yeryüzünün bütün kargalarını güldüren antikallıkları; günahı boyunu aşıkça "vazgeçilmez"liği kanıtlanan dört kol cengi yaran ve ANAP fenomeni; "serbest piyasası ekonomisi" adına tekelci yağmacılığa giydirilen pejmürde ekonomik/yasal kılıfları; kimleri güldürmek için çizdiği bilinmeyen karikatürlerde kendisi sevimli bir "canavar", yaraticıları ve nimetinden nasipleneler de "kurban"ları olarak gösterilen enflasyon; kimseňin artık ilgilenemeye bile değer bulmadığı azgin iissizlik ve devlet fonuyla desteklenen fukaralık statüsü!

Saldırının olana artan şiddeti ve sürekliyle tahammül sınırı ne zaman aşacağımı merak dahi etmeye gerek yok. Çünkü kendine saygısı olan her toplum için o sınır zaten çoktan aşılmıştır. Bizde bile aşığımın, bıçakın kemiğe dayandığının belirtileri artık görülmeye başlıyor. Her şeye rağmen icazet sınırlarını aşmaya yönelik genel politizasvon, muhalifet partilerinin dillerci düşen acı ve sünepeği karşısında sosyal muhalafetin başka alanlarda ve kanallarda hareketlenmeye başlaması, halkoyu soruşturmalardan oraya çıkan değişik tercihler, yüzde hesapları; ANAP'ın başı ve sahibinin yeni bir seçim için horozlanmayı epeydir bir yana koymus olması, vb., vb... Kaldı ki, 87 Kasım sözde seçimiyle millete yeniden dayatılan, demokratik

meşruiyeti kendinden menkul ANAP yönetimi olgusu hile, tek başına, bıçakın çoktan kemiğe dayanmış olduğumun en çarpıcı kamıdır.

Öyle olduğu için de o ANAP yönetimine bir alternatif oluşturma sorunumun politik gündemde daha bir güncellik kazandığı görülmüyor. Yerel seçimlerin ANAP'ı zorlayacak muhtemel sonuçlarıyla ilgili speküasyon ve bir erken seçim ihtiyacı, muhalif çevrelerde ANAP'ın "gidici"ligine bağlanan umutları koruklediği ölçüde, sağıyla ve solıyla burjuva muhalafetin ülkeye ve insanlarına sunduğu alternatifin belirsizliğinden, yetersizliğinden, ruhsuzluğundan yakınmaların dozu artıyor.

Ne ki bütün bu uyanan umutlar, alternatif konusunda muhalifet partilerine yönelik eleştiriler, uyarılar, öneriler, vb. aslında

sorunun özünü gözden kaçırıp esas hedefi sapırmaktan başka hiçbir içe yaramıyor, çünkü gündemdeki esas sorun ANAP yönetimini bu ülkede "mümkin" ve "geçerli" bir olgu yapan rejimin kendisine karşı bir alternatifin belirlenmesi, hayatı geçirilmesidir. Ülkenin ve ülke insanların gerçek, somut acil ihtiyacı budur. Bu ihtiyacı tespiti ve alımı çözmeli yillardır içinde tutulduğumuz ekonomik, sosyal, politik durumun ve o durumun sorumlusu rejimin bizi tıpmazı gereğidir. O tanım, yillardır süren soygunun ve saldırmının ülkede ve ülke insanların hayatlarında yol açtığı onca tahribatı da içermiyor. Onun için de ANAP yönetimine, yanı rejimin somutlanma biçimlerinden birine alternatif oluşturmamın yolu, evvelinde rejimi karşıya alan bir iktidar alternatifini hedeflemekten, bunun acil gereklerini, politik koşullarım ve sonuçları göze almaktan geçiyor. ►

Oysa görünen o ki burjuva muhalefetin ve onun gözünün içine bakan muhalif burjuva/küçük burjuva basının içinde ANAP'a alternatif rejimin içinde aramak ve eğer orada bulunabilirse bulmaya çalışmak adeta mutladır. T.Özal ve yârâminin densizliklerinden illallah diyenler -sağcısı da, solcusu da- ülkeyi ve toplumu rejime, onun çizdiği "îmkân"lar ve "îmkânsızlık"lar çerçevesine mahkûm görürler; rejime muhalefetin sınırını o çerçeveye belirliyor, kimi zaman mangalda küller bırakmayan lâfazanlıklar dışında o çerçeveye sadakar, politika yapmanın vazgeçilmez şartı belleniyor; muhalefetin işlevi salt yârâmin densizliklerinden kurtulmaya indirgeniyor ve sonucta ANAP yönetimine alternatif oluşturma hedefinin ayağı bir türlü yere basmıyor. Bu yüzden alternatif arayışının kendisi, bir çeşit, alternatifsizliğin fonksiyonu olup olmuştur. ANAP yönetiminin parlamenteler ve yasal manipülasyonlarına, her bir temel hukuk devleti ilkesini çiğnemesine, yerli tekellerle yabancı finans kapitale ulkenin ve halkın çıkarlarını gözünü kırmadan peşkeş çekmesine, tüm toplumsal ahlaklı değerleri çırıntıp örgütmesine karşı, doğru-dürüst, kararlı, etkin -sonuç almeye yönelik- bir muhalefetin bir türlü ayakları üstünde dikilmemeyinin de nedeni budur. Rejime karşı alternatif bir iktidarı hedeflemekten israrla ve yöntemle kaçan sağ/solu muhalefet, ANAP yönetimini karşısında aciz kalmakta ve tam da bu nedenle kendi iç zafları, bunalımlarıyla uğraşmaya stürtülmektedir. Sonuç, muhalefetin esas muhalefet görevinden göz göre göre yan çızmıştır.

Bir örnek; muhalefet son zamanlarda ANAP yönetimini zorlayan ekonomik durumu, bu arada halkın zamlardan hadereceye varan yıldızsını sürekli öne çıkarıyor. Muhalif çevrelerde ve başında, ekonomideki açımasız ANAP yönetiminin yakında hesabını göreceği beklenisi bir huylu yaygın. Bunun anlamı açık; muhalefet ekonomi olduğu kadar, tüm toplum hayatını da baştan beri felâkete götürdügû besbelli ortada oian bir yönetimin yolunu kesmek, felâkete gidişi önlemek için inisiatifi ele almaktan çok, ulkenin ve ülke insanların içine düşüreldikleri va-

him durumu politik sermayeye dönüştürmeye bel bağlamıştır. Politikanın içeriği bir kenara itilmiş, kalibıyla oynanmaktadır. İlerki kuşaklar ve tarih bugündün muhalefetini böyle bir durumda ortaya çıkan fırsatı kullanamayıp harcadığı için değil, her seyile muzır bir yönetimin yıllar süren mazarratını zamanında engellemenin çaresine bakmadığı, bunun hiçbir gereğini yerine getirmediği için suçlayacaktır.

Kısacası, 12 Eylül rejiminin emriyakı tırını gözükâra fırsatçılar koalisyonundan başka birsey olmayan ANAP ve ANAP yönetimi milleti çöktan emünden bezdirten uygulamalarına ek yeni iddialarıyla hâlâ ayakta duruyor. Bu gidişle dahi da duracık. Bıçakın kemiğe dayanmış olmasıyla ne soygunun ardi kesilir, ne de soyguncularda iştihâ. Olsa olsa birbirlerine düşerler. O zaman da hangi

dağda hangi ilâhların kükreyecegi bilinmediği birsey değil. Güce tapmanın, politik manevra ve iş bitiriciliğe duyulan hayranlığın, futursuz emriyakiler karşısında tepkisiz durmanın ve her felâkete, her ağzalanmaya tevkîle katlanmanın her şeyden ağır bastığı bir ülkede ANAP yönetimi gibi bir yönetimin kâfîlığını sürdürmemesi için bir neden görünmüyor!

Görünmediği o kadar ortada ki, ANAP'ın milletin başına sardığı belalardan kurtulmanın çaresini de yine ANAP'ta görenler, ANAP'ı ve ANAP'ları "îslah" olmaya, yola gelmeye çağrımaktan hiç bıkmayanlar her şeye rağmen çoğunlukta ANAP'a "sivil toplum" ya da "sivilleşme" adına demokratik bir misyon vhemeden maraz ya da böni yaklaşmışlar kadar, ANAP içerisinde bir "liberal kanaat" arayışlarının da ardında yatan esas faktör budur.

ANAP'ın farklı yerlerden gelmiş farklı unsurlardan oluşan bir fırsatçılar koalisyonu olması, o farklı unsurların fırsatı değerlendirmeye uğruna ANAP içinde ve milletin tepesinde pekâlâ kaynaşmalarına hiç de engel değil. Farklı yerlerden gelen farklı unsurların ANAP'ta bir araya toplanmış ve orda barınabiliyor olmaları, aralarında ayrılığın değil, birliğin ne denli ağır bastığını gösterir. ANAP tarikîyle yönetimin başına ve çevresineUSHŞUP milletin kanını, ilgisini emen M.Keçeci ve taifesi türünden gericilerin aynı konumda "Hareketçi"lerle halâli ihracat ve teşvik ya da ihale rekabeti (ya da o rekabetin gereği kişisel/gurupsal politik etkinlik yarışı) dışında bir alıp veremedikleri mi var? Boyalı/boyasız tüm basının gediği sevgiliyi Bedrettin Dağan gibi "liberal" taslaqlarının iş ve es dost, siyaset ilişkilerinin iç yüzünün görülebilmesi için su yakın zamana kadar beklemek herhalde gerekmiyordu. O sözde liberalerin ANAP saflarında ve en öncelerinde neyin nesi ve neyi oldukları çok iyi bilinen Hareketçilerle ve günden güne azitan tarikatçılar ecle ve kol kola ulkenin, halkın çıkarları tepesinde yıllardır nasıl hora tepmektedirlerine herkes tanık değil mi? A.Kahveci, H.C.Güzel benzeli faşist ve gerici işbirlikçilerinin ANAP'ın yarı yüzüne takıtları "liberal" ya da "îhlî" peçesi altında (ve 12 Eylülde başlatılan sistemli uygulamalar doğrultusunda) 80 önceşinin sinsi gericileri ve azgin faşistleriyle onların yetiştirmelerine tüm devlet kademelerinde fink atma imkânı ve güvencesi sağlandı mı, sağlanmadı mı?

Ne liberaler? Hangi liberal kanaat?

ANAP'ın hem iş bilir gericileriyle hem de iş bitirici ölküdürlüleriyle aralarından su sindürmeyen, ABD'de kurs görmüş "çin fikirli" eyyamcılar her iki çevrenen de karşısında gösteren (bu arada yeri geldiğinde, mukaddesatçı "tehlike" karşısında Kemalist içgüdüler deprestiğinde, hatta Hareketçi faşistleri "liberal" payesiyle aklayan!) muhayyel senaryolar (fetihip habire kamuoyunun kafasını üzülemek Türkiye'den başka nerede, hangi alık şeytanın akına getirdi?)

Bir süredir de, T.Özal'ın yakın danışmanlığını yıllar boyu hiç sıkılmadan, giki gıkma da sürdürün bir idare-i maslahat ve şıklık uzmanının TRT'nin başına kondurulması üzerine hemen uyanan yepyeni iyimser beklenenler ANAP'ın başı ve sahibinin kendisini

ANAP'daki "liberal kanaat"ın başı ya da toplulu demokratikleştirme misyonunun sahibi sayıma kuruntusunun bir belirtisi değilse nedir?

Aynısı, 1989 Cumhurbaşkanı seçiminde T.Özal'ın muhtemel adaylığı üzerine yürütülen yaygın ve ateşli spesifikasyonlar için de söz konusu.

ANAP'ın başı ve sahibinin böyle bir niyeti gerçekten varsa eğer, o niyeti ciddiye almanın hangi nedenlerle ciddiyete sağlamasını birbir sayıp sıralamanın gereği bile yok. Kendisinin ne olduğu ve ne olmadığı cümle alemce biliniyor.

Önemli olan, böyle bir ihtimali ciddiye alıp "baska" ihtimaller karşısında, "sivil toplum" adına onaylayarak gün aşırı sayfalar dolusu yorum, tahlili doküturenlerin bu tavırlarıyla kendilerinin ne olup ne olmadıklarını ortaya koymakta olmaları! Birçokları hem ANAP'ın başı ve sahibini oyle bir makamda görüp önde selam duruşuna geçmeye hazırlırdılar hem de demokratlığı kimseye bırakmazlar. Kendilerine pek yakışırılar. Peki ama onlar demokratlığı ne kadar yakışırılar acaba?

T.Özal gibi bir başbakan, parti başkanı, politikacı ve kişinin cumhurbaşkanlığını olabilecek simirleri içinde mittala etmek demokratik bağıdaşır mı, bağıdaşmaz mı? Bu soruya sormak bile bir ayaçip kaçıyor!

Türkiye'de demokratlar kendi gönüllerinden geçen türden bir yurttası her zaman o makamda göremeyebilirler. Zaten ne zaman gördüler ki? TC'nin başkanının illâ demokrat olması gereklidini tarih bize kanıtlıyor. Ama demokratların, demokratlığı kendilerine yakıştırdıkları süreçte, o makama kimi yakıştırdıkları ayrı ve çok önemli bir komudur. O makamda gönüllerinden geçen türden birini göremeyebilirler (göremeyeceklerine de şimdiden emin olabilirler) ama ancak öyle birini o makama lâyık görmeleri demokrat olmanın asgari şartıdır.

T.Özal'ın Cumhurbaşkanı adayılığı üzerine yazılıp çizilenleri okudukça, söylenenleri dinledikçe insan böylesi kalemi ve kelam sahiplerinin demokratik adına neyin yakışık alacağını ve neyin almayıcağını bildiklerinden enikomu şüpheye düşüyor. Ya da, bir başka deyişle, ulkenin ve ülke halkının maruz kaldığı toptykün soygun saldırısında bir kurtuluş çaresi bulabilmek için rejimin kendisi içinde alternatif arayışından yola çıkmışında alternatifin nerede bulunduğu göremeyenlere, ya da görmezden gelmeyen seçeneklere şaşmadan edemiyor. Ve Türkiye'de artık her şeyin, ama her şeyin olabileceği, hatta T.Özal'ın önumüzdeki bir yıl içinde C. Başkanı adayı, hatta Cumhurbaşkanı dahi olabileceği, bu bağlamda ve oldukça komik ve acımasız bir ihtimal olarak ortaya çıkıyor. ■

ANAP'ın milletin başına sardığı belalardan kurtulmanın çaresini de yine ANAP'ta görenler, ANAP'ı "îslah" olmaya, yola gelmeye çagırmaktan hiç bıkmayanlar her şeye rağmen çoğunluktadır.

him durumu politik sermayeye dönüştürmeye bel bağlamıştır. Politikanın içeriği bir kenara itilmiş, kalibıyla oynanmaktadır. İlerki kuşaklar ve tarih bugündün muhalefetini böyle bir durumda ortaya çıkan fırsatı kullanamayıp harcadığı için değil, her seyile muzır bir yönetimin yıllar süren mazarratını zamanında engellemenin çaresine bakmadığı, bunun hiçbir gereğini yerine getirmediği için suçlayacaktır.

Kısacası, 12 Eylül rejiminin emriyakı tırını gözükâra fırsatçılar koalisyonundan başka birsey olmayan ANAP ve ANAP yönetimi milleti çöktan emünden bezdirten uygulamalarına ek yeni iddialarıyla hâlâ ayakta duruyor. Bu gidişle dahi da duracık. Bıçakın kemiğe dayanmış olmasıyla ne soygunun ardi kesilir, ne de soyguncularda iştihâ. Olsa olsa birbirlerine düşerler. O zaman da hangi

HÜKÜM

SBKP Konferansı:

SOSYALİZMDE DAHA İLERİYE

Konferansta Sovyetler'in devletle ilgili, ekonomik, sosyal, kültürel tüm özgül sorunların ele alınması ve çözümünde gerçekten söz sahibi olmaları sağlanıyor.

S

BKP 19. Parti Konferansı dergimiz baskıya girdiği strada toplanmış olacak. Parti Konferansı kongreler arasında Parti'nin gündeminde gelen acil konuları çözmek üzere bir kollektif tartışma biçimini aldı. Daha önce, ilki Aralık 1905'te, sonucusu ise Şubat 1941'de olmak üzere 36 yılda 18 kez toplanan konferanslardan 13'ü Lenin'in sağlığında gerçekleşti.

47 yıl sonra toplanan ve her 3780 üyenin bir delege ile temsil edildiği SBKP 19. Parti Konferansı'nda ele alınacak konular ve değerlendirmeler açısından hareket noktası şu iki soruda somutlanıyor: Perestroyanın ilk sonuçları nelerdir? Devrimci yenilenme sürecinin önündeki engelleri kaldırırmak, ona yeni ve güçlü bir ivme kazandırmak ve bu süreci geri dönülmek istemek için ne yapılmalıdır?

Konferans öncesinde, 23 Mayıs 1988'de yapılan MK Plenumu'nda bu doğrultuda kabul edilen konferans tez taslaqları geniş biçimde tartışılmaya sunuldu. Bu taslaqlar ve tartışmalarla, SBKP MK'nın 1985 Nisan Plenumu'nda şekillenen ve daha sonra 27. Parti Kongresi'nde ele alınıp geliştirilen yeniden yapılanma girişiminden bu yana geçen üç yılda edilen olumlu ve olumsuz tecrübeler değerlendiriliyor. Sosyal ve ekonomik gelişmenin hızlandırılması, Sovyet toplumunun bir bütün olarak yenilenmesini ve sosyalizmin nitelik olarak yeni bir düzeye yükseltilmesini hedefleyen perestroika sürecinin ilk sonuçlarından harekete, daha etkili sonuçlar için önlemler öneriliyor.

Tez taslaqlarında, perestroyanın topluma temel olarak yeni bir ideolojik-politik durum yaratığı kaydediliyor, ideolojik ve politik çalışmanın teorik düzeyinin yükseltilmesi, sosyalizmin acil meseleleri üzerinde yaratıcı tartışmaların derinleştirilmesi gereğine işaret ediliyor. Tarihi olarak tek bir partinin ortaya çıktığı koşullarda, görüşlerin kıyaslanması imkânlı, eleştiri ve özeleşirme mekanizmasının istikrarlı biçimde işlenmesinin ve açıklık politikasının kazanımlarının pekiştirilmesinin taşıdığı önem belirtiliyor, partinin açıklık ve şeffaflık politikasını, geçmişin ve bu-

günün problemlerinin serbestçe tartışılması politikasını kararlılıkla sürdüreceğini kaydediyor.

Yeniden yapılanmanın çok yönlü gelişmesi gereklidirinden hareketle bilim, eğitim ve kültür alanındaki gelişmeye bağlı entellektüel ve manevi gelişime potansiyellerinin öntüntü tam anlamıyla açmak üzere, çeşitli öncem ve yeni örgütlenme biçimleri tartışmaya sunulurken, bilimsel ve teknolojik ilerleme sorunlarının sosyal gelişmenin genel kapsamı içinde ele alınması gereği vurgulanıyor.

Yeniden yapılanma ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması politikasının daha en başından itibaren Sovyet toplumunun demokratikleşmesi ve halkın sosyalist özyönetimini pekiştirilmesine bağlı olduğunun altı çizilerek, geçen üç yılda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki kazanım ve sorunların Sovyet politik sisteminde reform gereğine, toplumun geniş kesimlerini devlet ve toplum işlerinin yönetimine gerçekten çekmenin yollarını bulmak gereğine işaret ettiği belirtiliyor. Yeniden yapılanmanın Sovyet politik sistemini kişi kultü, emirle yönetim, bürokrasi, çalışan insanın yönetimine yabancılışması ve Parti ve devlet hayatında Leninist normlardan sapma ile beliren her şeyden arındırılmasını gerektirdiğine işaret ediliyor.

Vine bu süreçliğinde Sovyet toplumunun rehberi ve örgütleyici gücü olarak SBKP'nin rolünü ele alan tez taslaqlarında, Parti yönetimi ile ilgili Leninist ilkelerin gelecekte ihlal edilmesi ihtimalini bertaraf edecek güvenceleri ve siyasi mekanizmaları yaratmak gereğinden hareketle şu önerilerde bulunuluyor:

► Leninist demokratik merkeziyetçilik anlayışının tam anlamıyla hayatı geçirmek; Parti ve devlet arasındaki ilişkilerde bunların fonksiyonlarının sınırları Leninist ilkelerden hareketle tam olarak çizmek;

► Temel parti örgütlerinin kökü biçimde yeniden yapılması, parti saflarının nitelik olarak durumunun gözetilmesi ve komünistlerin öncü rollerine uygun performansının çok yönlü irdelemesi;

► Edinilen tecrübeler işliğinde seçimle İşbaşına gelen organların oluşumunda gerçek yarışma, adaylar üzerinde geniş çaplı tartışma ve gizli oy ikesinin benimsenmesi ve her dizeyde tüm parti komitelerinin beş yıl için seçimi, arka arkaya iki dönemden fazla seçime olmaması ve üçüncü dönem için seçime katılabilmeyen ancak ilgili Parti komitesi üyelerinin en az 3/4'ünün oylarıyla önceden alınacak kararla mümkün olabilmesi;

► Tüm parti komitelerinin seçiminde, ko-

mite üyelerinin sayısını aşan sayıda aday gösterme hakkına sahip olunması, parti komite üye ve sekreterlerinin bu yolla aday gösterilmesi, üzerinde tartışılması ve seçimi; bu yarın temin mahalle ve şehir Parti komitelerinden birlik Cumhuriyetleri KP Merkez Komitecine ve SBKP MK'ne kadar tüm parti organları için geçerli olması;

► Taze güç akışı mümkün kılmak üzere iki kongre arasında MK üyelerinin kısmen yenilenmeli olağanının sağlanması.

Konferans'ta büyük önem taşıyan bir başka konu Halk Temsilcileri Sovyetler'in iktidar yetkilere gerçek anlamda yeniden sahip olmalarını sağlayacak önlemlerin tartışılması ve düzenlemelerin yapılması. Sovyetler'in Parti komiteleri ya da idari organların gereksiz vesayetinden kurtarılarak, devletle ilgili, ekonomik, sosyal, kültürel tüm özgül sorunların ele alınması ve çözümünde gerçekten söz sahibi olmalarını sağlayacak şekilde fonksiyonları, çalışmalar ve oluşumları Lenin'in Sovyet'e yaklaşımından hareketle tekrar ele alınıyor. Bu faaliyetlerde süreklilik ve etkiliği sağlama bakımından görev süresinin sınırlanması (beş yıl), azami görev süresi (arka arkaya en fazla iki dönem ve üçüncü dönem için 3/4'lük destek) vb. önlemler öngörülmüş.

Konferans tez taslaqlarında yer aldığı üzere tartışma konuları arasında sosyalist yasallığın pekiştirilmesi; tüm etnik topluluklar arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi; Anayasaya sınırları içerisinde kalındığı ve sosyalist toplumun ilerlemesini tehdİYE atmadiği sürece her tür toplumsal faaliyetin tanınmasıyla ilgili formülasyonlar ve perestroyanın dış politikadaki yansımaları ve simdiye kadar edinilen somut sonuçlar da bulunuyor.

◀ Gorbaçov. Yeni düzenlemeler sonucu en fazla iki dönem de görevde kalabilecek.

Sendika yasalarında değişiklik

“RÜŞVET” MI?

Hükümet sendikal yasalardaki değişiklikleri “bir şeyler yaptı” diyebilmek için yaptı. İşçi sınıfının en ufak bir sorununa dahi çözüm getirilmediği yaşanarak görülecek.

Hükümetin Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ya iki yıl arka arkaya verdiği "taahhut"

mektuplarının gecğini yerine getirdiğini söyleyebilmek için hazırladığı yasa değişiklikleri 2 Haziran günü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut, 2821 ve 2822 sayılı sendikal yasalarda yaptıkları değişikliklerle, ILO'nun istediği düzenlemelerin % 90'ını gerçekleştirdiklerini, yapılan değişikliklerin "makyajla" sınırlı kalmadığını bir "estetik ameliyat" niteliğinde olduğunu savunuyor. Ancak Çalışma Bakanı ne derse desin, hatta hatta ILO'nun hazırlanan genel kurulundan Türkiye'ye yönelik almacak karar ne nitelikte olursa olsun, yeni yasal düzenlemenin işçi hak ve özgürlükleri anlamında ILO ilkeleri ile uzaktan yakından bir ilişkisi yok.

ILO ilkeleri bir yana, yasalarda yapılan değişiklikler Türkiye işçi sınıfına temel sendikal haklar anlamında yeni

hiçbir şey getirmiyor. Tek kazanım, eğer bir "sus payı", "rüşvet" niteliğinde değilse, hâlen yönetici olan 2000 kadar profesyonel sendikacuya gelecek yıl yapılacak genel kurularda yeniden seçime hakkının verilmesi. On da genel olarak seçime hakkının üzerindeki baraj kaldırılmıştı. ANAP'lı parlementerlerin onergisi ile sağlanan değişiklikle, gerekçesinde vurgulandığına göre, "şimdilik bir süre daha profesyonel sendikacılara deneyimine ihtiyaç olduğu için" sadece eski sendikacılara bir ek hak tamamı.

Hükümet sendikal yasalardaki değişiklikleri bir şey yapmak zorunda olduğu için, "bir şeyler yaptı" diyebilmek için yaptı. İşveren sözcüler, hükümet sözcülerine kadar iyi propaganda yaparsa yapısınlar, komuları biraz bilenler, işin içinde olanlar, olayın tarafı olan

işçi sınıfı, uygulamanın içinde işçi sınıfına hiçbir hak gelmediğini, en ufak bir sorununa dahi çözüm getirilmediğini kısa sürede yaşayarak görecektir.

Hükümet yasalarda değişiklik yapmak zorundaydı. Çünkü önceki yıl ve geçen yıl, ILO genel kurullarında hesap vermekten kurtulmak, özel listeye (kara listeye) girmemek için, yürürlükteki yasaların ILO ilkeleri ile işçi hakları anlamında çeliştiği gerektiğini kabul etmiş, gereken yasa değişikliklerini yapmak üzere "taahhut" mektupları verdi.

Birleşmiş Milletler'in bir yapıtırmak gücü olmayan, ancak ülkelerin uluslararası prestijinde çok önemli rolü olan örgütü ILO için, bir hükümetin haksızlıklarını, eksiklerini kabul etmesi, düzeltme için söz vermesi tek başına önemli bir iyi niyet ölçüstdür. Ancak geçen yıl, bir önceki yıl verdiği sözünü tutmamış olan Türk hükümeti bu anlamda önemli bir prestij kaybına uğramış, raporlarda bu anlamda en ağır biçimde eleştiri alırken, kabahatini kabul eden 2. taahhüt mektubu ile özel listeye girmekten kurtulmuştu. Aslında özel listeye girmeden de ağır bir duruma düşmüştü.

Bundan sonra, bu yılın Haziran genel kuruluna yine yasalara el değimemiş olarak gitme şansı artık yoktu. İşte böylesine büyük bir uluslararası baskı ve zorunluluğa, Türkiye'de işçi sınıfı içinde ve sendikalarda yaşanan çalkantı eklenince, bir şeyler yapmak en ayaz iktidar için de kaçınılmaz olmuştu.

Sivil yönetimde geçen 1984'ten bu yana toplu pazarlık hakkını kullanan işçi sendikaları, işçilere hak kazandırmak söyle dursun imzaladıkları her yeni sözleşme ile, enflasyon artışlarına yetişemedikleri için işçilerin daha da yoksullaşmasına yol açtılar. Bağıtlanan her yeni toplu iş sözleşmesi, işçilere ne çalışma ne de yaşam koşullarında ek haklar getirebildi. Aksine birçok hakkın daha alınmasının aracı oldu. Sonuçta bunalan işçi taban, sendikalarındaki tavanı, profesyonel yöneticileri zorlar oldu. Bu zorlamada profesyonel yöneticiler aslında sadece yasalardan değil, kendi raihalmaları, sendikal sapmaları ve 12 Eylül sonrasında genel moral çöküntüsü, örgüt etkinliğinin kalmamasından da kaynaklanan pek çok nedenle hiçbir iş yapamamanın başlica sorunu olarak yasaları görüp, işçilere yasal engeli gösterdiler. Yasa değişikliği zorunluluğu, yasaların hak alanında birincik engel olduğu, yasa değişikliği istemeleri bu süreç içinde bir kampanyaya dönüştü.

Sözün kısası: hükümet yasa değişikliğini kabul etmekle, bir tasla pek çok kuşu birden vu-

racak, hem dışta hem de içteki kilitlenmeden, zorlamadan kurtuluş yolları bulacaktır. Gelin görün ki ne ANAP iktidarinin ne de İşverenlerin, çok sınırlı da olsa işçilere gaspedilmiş sendikal haklarından bir şeyleri geri vermeye niyetleri vardı. İşte yasa değişiklikleri, yasa değişikliği zorunluluğunu kabul etmiş olma ile, bir şey vermeme, işçiye hak tanımama kararlığı arasında kalan iktidarin ürünü olarak ortaya çıktı.

SHP'nin, DYP'nin daha ciddi değişiklikler için anayasadan başlayacak düzenlemeye yolunda yaptıkları çağrıları kulak tikındı. Tek yanık olarak hazırlanan değişiklik taslağı, yine tek yanık olarak, göstermelik bazı en anlamsız değişiklikler dahi izin verilmeksızın, sadece ANAP onergileri ve ANAP oyları ile Meclis'ten geçirilerek yürürlüğe girdi.

Özal iktidarı sadece sendikacılara rüşvet vererek, onların seçimde haklarını tanıtmak, Türkiye'deki sendikal teşkiye bir süre için ara verilmesini hesaplamış olabilir. Rahatlayan çıkarıcı sendikacıların, sınıflarından öteden beri kopuk sendikacılarcın coğuluğu göz önüne alındığında hükümetin hesabının çok yanlış olduğu da söylemeyecez. Ancak biz sanıldığı kadar işe yarayacağı kanısında değiliz. Yasalar değişikliği sonrası illi gelişmeler de bu doğrultuda. Surekli hak kaybeden işçiler, iktidarin seçimler sonrası uyguladığı arı arkası kesilmeyen zamlarla iyice hunalı durumda. Öfkeleri burunlarında, bir de hak adına başlatılmış, Türk-İş'in başarılı eylemleri var. İşçiler hiçbir hak almadan, sendikacılarcın haklarının kurtarılması ile bu eylemlere son verilmesini kabul edeceğe benzemiyorlar. Kullandıkları duygusu ile, birikimlerini, öfkelerini profesyonel sendikacılara yöneltmek fizeeler.

Elbette asıl hedeflerinin gerçek haklarını gaspedenler olması gerekiyor. Ancak işçinin gücünün ilk aşamasında, çıkar örgütü yöneticisine yeteceği de bir gerçek. Çıkarları açısından belki de çok yanlış sonuçları olabilir. Vine de çok akılcı, sağduyu davranamaz, kendilerini toparlayamaz, sendikal ıslım ve sorumlulukları doğrultusunda önemli adımlar atamazlarsa, yasa engelini aşan profesyonel sendikalar, üyeleri olan işçilerin engeline takılacaklar. Önümüzdeki günler ya sendikaların etkili hak arama ya da iç hesaplaşma günları olmaya aday görünüyor.

▲ Suç payını aldı. İşçiler öfkelerini Sevket Yılmaz ve diğer profesyonel Türk-İş sendikacılara karşı yönelttiler.

Ne işçiler inandı ne İLO

Özal'ın "kafası kopasıca sendikalar"ça atan haşin Çalışma Bakanlığı'ndan sonra, madenlerdeki içler acısı durumu görüp kömür yakamayacağını ifade edecek kadar "duygulu" hanım bakarı da bir ILO Genel Kurulu'ndan hüzünle döndü. Gerçi görünen köy kılavuz istemiyordu, 12 Eylül sendikal mevzuatını uluslararası sendikal normlarla bağdaştırmaya hiçbir "makyaj"ın, hiçbir "estetik ameliyat"ının gücü yetemezdi. Ama uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Genel Kurulu'na giderayak sendikal yasalarda yapılan değişikliklerle, Özal hükümeti hiç değilse "değişiklik" için geçmiş yıllarda vermiş olduğu sözü tutuyordu! Yapılan değişikliklerin yıllardır ILO üzerinde ve özellikle de uluslararası sendikal örgütler tarafından getirilen eleştiri ve talepleri karşılamakla ilgisi varsa olmasın, ne gam.

Özal hükümetinin bir "şansı" İLO'da her ülkenin sadece altına imza attığı uluslararası sözleşmelere uymakla yükümlü olması. Örneğin sendikal özgürlüklerle ilgili asgari ana esasları içeren 87 sayılı sözleşmeye Türkiye bugline dek imza koymadığı için, mevcut sendikal mevzuatı bu sözleşmeye göre inceleme-ye alınamıyor. Alınsa İLO'nun yaygın deyişle "kara listesi"nden değil çıkması, burununu dışarı uzatması dahi mümkün olmayacak. Ne ki imzaladığı sözleşmelerle ilgili ihlalleri Türkiye'yi "sürekli izlenenek ülkeler" arasına katmaya yetiyor zaten.

Haziran ayında yapılan ILO 75. Genel Kurulu'nda, hükümet ekibinin "milletimizin ve devletimizin onuruyla kimseyi oynatmamak" için işverenlerin desteğiyle verdiği "cansiperane mücadele"ye rağmen Türkiye durumu en çok tartışılan ülkelerden birisi oldu. ILO'nun üye ülkelerde sözleşme ve tavsiye kararlarının uygulanıp uygulanmadığını izlemekle görevli olan ve Aplikasyon Komitesi olarak anılan uzmanlık organında ILO yetkililerince "Türkiye için çababilecek en ciddi karar" çıktı. Bu karara göre ILO'dan bir uzmanlık heyeti Türkiye'de sendikal alandaki gelişmeleri, ilgili yasa değişikliklerini, ILO'nun daha önce yaptığı bulunduğu sorunlarla ilgili durumu, Türkiye'deki koşulları ILO sözleşme ve ülkeler arasında uyum oluşturmadığını araştıracak. ILO'nun Sendika Örgütlükleri Dairesi bu çerçevedeki araştırmalarla ilgili raporlarını ILO Yönetim Kurulu'na sunacak, yıl içindeki gelişmeler periyodik olarak incelendikten sonra, raporlara ve bulgulara göre Türkiye'nin durumu gelecek genel kurulda değerlendirilmeye alınacak. Türkiye'yi, "kara liste" olarak anılan özel liste ye bu yıl da dahil olmaktan, 2821 ve 2822 sayılı yasalarda son anda yapılan değişikliklerin ILO uzmanlık komitelerinde zaman olmadığından yeterince incelenmemis olmas-

"kurtardı". Ama Türkiye için alınan karar özel listede yer alan birçok ülkeye ilişkin kararlarından daha da bağlayıcı olmaktan kurtulamadı. Sonuçta biçim olarak "kara liste" dışında kalan Türkiye ile ilgili karar, içerik olarak bu listenin öngördüğü nitelikte benimsendi. Bu sonuç üzerine işveren ekibi "Türk-İş'in Türkiye'deki şartla çok iyi bilmesi ve buna göre hareket etmesi lazımlı geldiği", ni belirtir.

“Esrarengiz” suikast!

Başbakan Özal'a karşı girişilen suikast olayı, toplum olarak kendimizi ne kadar tanıdığınıza, kendimize ne ölçüde vakif bulunduğumuzu bir kere daha ortaya koydu. Herkes bir hafife kesildi ve öyle sorular ileri sürüverdi ki, gerçek soru kayboluverdi. Suikast girişimi karanlıkta kaldı, kalmaya da mahküm, çünkü, olay İlhan Selçuk'un da Adıgüzell cinayeti için söylediği gibi çok "esrarengiz"! Saldırıya uğrayanlar belli, saldıranlar da belli ama olay "esrarengiz"! Hellâkla, anlayışın bir başka adı "esrarengiz"!

Halbuki, gerek bir süre önceki "Ankara oteli cinayeti", gerekse Özal'a karşı düzenlenen suikast olayı, birbirleriyle bağlantılı olmalar bile, aynı fon fırından gerçekleşen olaylardır. Bu fon değişmeden kalıyor, üstelik son derce ayırdı da.

O halde asıl bu arkada duran aydınlık fona bakmak gerekiyor. Bu fon ANAP'tır, ANAP'ın ifade ettiği ekonomik, siyasi ve ahlaki ilişkiler bütündür. Olayı ANAP'ın dışına çıkarmaya çalışan her yorum, yukarıda ANAP'lı Taşar'ın, "bu komünistlerin işidir" demesi gibi, daha baştan komikliğe mahküm'dür. ANAP'ın bir siyasi parti olup olmadığı sorusu henüz cevabını bulmuş bir soru değildi. İçinde hızipler, kanatlar, farklı zıt eğilimler barındırıyor olmasından dolayı değil, tasarılanış biçimini ve kotanılış şartları nedeniyle ANAP klasik bir siyasi parti hüviyetinde olamamıştır. Parti gibi bir işlevi buncu zaman sürdürmesi "iktida" olmasıyla, daha doğrusu, Ülkedeki gerçek iktidar tarafından kendisine kimki iktidar lonksiyonlarının devredilmesyle mümkün olmustur.

Bu durumu en iyi bilip en güzel sözlerle ifade eden de bizzat Özal'ın kendisidir. Ortada bir ANAP ideo-lojisi yoktur; bu 12 Eylül ideoolojisi olarak zaten hazır devralılmıştır. ANAP, hiç muhalefet olmadan iktidarı olduğuyla övünmektedir. Bu doğrudur da dünyada ilk örneği oluşturduğuna dair Özal'ın sözleri doğru değildir. Bir parlamento ve sivil hükümet ihtiyacı duymus bütün fasist diktatörlük örneklerinde veya faşizmden kurtulmaya tekabül eden çıkış dönemlerinde böylesi uyduruk partiler ortaya çıkmaktadır. "Uydurma" ama belli bir "organizasyonun" ürünü olan bu partiler, tipki ANAP gibi, kendine has özellikler tasıtlar.

ANAP da, bir elin parmakları kadar sayıda aşkerden oluşan iktidat otoritelerinde varyans tutulur.

ken, ILO "çıkartması"na işveren - hükümet - işçi uclusão'nun tam takım olarak gitmesi gerektiğini belirten bakan Aykut, Türk-İş'in diğer ikiilden farklı tavır göstermesine rağmen "onlar: gözetmeye, kanadımız altında tutmaya devam edeceğiz" diyerek sendikal yasalarındaki değişikliklerde yansıyan hükümet - Türk-İş üst yönetimi diyalogunu hassasiyetle korudu.

Sonuç olarak, Türkiye'de yürürlükte olan sendikal mevzuatın genel kabul gören, sendikal hakların asgari sınırlarını belirleyen uluslararası norm ve ilkelerle ilgisi bulunmadığı bir kere daha tescil edilmiş bulunuyor. İLO'yu yarıştıramayan sözde değişikliklerin işçi sınıfını, sendikal hareketi yarıştıracağıさて yok. "Dışarıya" hoş görünümek, "demokratise geçiş" görüntüsü çizmek için yapılan değişiklıkların "İçeriye" mesajı açık: Bu rejimin işçilere vereceği en fazla budur. Ya işçilerin alacağı?

▲ "Çok duygulu" hanım bakan, İLO'da Türkiye'nin "gururu" nu korumak için çansiperane savesti ama

ması mümkün olmayan zıt çıkarların daha geniş bir organizasyon içinde bütünlendirilmesi tasarısı olarak ortaya çıkmıştır. ANAP içindeki çatışmalar, başka formlar altında kan davasına dönüşmesi kaçınılmaz ofan menfaat çalışmalarının mümkün olduğunda yumoşaltılmış biçimlerinden başka bir şey değildir. ANAP'ı denilken geniş düşünmedikçe pek çok olay gerçekten esrar perdesine bürünmekte, Özal'in bazan bir "liberal" gibi, bazan klasik bir faşist gibi, bazan asker, bazan sivil gibi davranışları "şasırtıcı" bulunmaktadır. Pek çok ünlü aydınımızın "kafasını karıştıran" da bu basit gerçekin eğilimini olamaz mı?

Dikkatli bir günlüğüne okur bile farkındadır ki, ANAP şemsiyesi altında pek çok yasadışı çıkışa legalleşme imkanı bulmuştur. Sayılacak değil, sadece çok sayıda eski hükümlü, mücürim, siccili yurttaş karşımıza hayatı ihraçatçı, senet tahlisatçısı, belediye başkanı vb. gibi kimliklerle ve ANAP bağlantılısı rozetlerle çıkmaktadır. Yeraltı dünyasının ihtiialarında kalmış kesimleri bas bas bağırmak tadır: "Haksızlık var!" İnci Baba dahi, "ANAP olsadık sonra ben neden olmamayım?" diyerek yılardır kendi kafasındaki hükümet modellerini basın açıklamakta, parti kurmadığı, bir günlük gazete sahibi olamadığı için de bağımsız aday olmak istiyor.

ANAP "paylaştırmaktadır"; ama ancak bu kadar. Kendi içindeki kavgayı bunca zaman belli sınırlar içinde tutabilmeli olması dahi başarydı. Şimdi bu ANAP için kavganın kendi gerçek mantığına doğru geliştiği sürece girilmeli. Bu süreç çok zengin biçimler alabilir, almaya başlamıştır da. ANAP için kavgayı siyasete, dolayısıyla ANAP'ı bir siyasi partisi dönüştürmek mümkün değildir. Her ne kadar ANAP, kendini vareden koşulların süreciyle varşayı ile kalıcı bir genel merkez binası inşasına girişmiş olsa bile, ANAP'ın dayandığı varsayımların ömürü olmayacağı da anlaşılmamıştır.

Olayın demokrasiye karşı girişilmiş bir sultaşlığı düşünen biçimindeki yorumlara gelince. Lütfen bu "esrarengiz" işler demokrasının adını bulaştırmayı demekten başka seçenekimiz yok.

KÖKTENCI SOL POLİTİKA

Toplumdaki bütün kesimlerin siyasi tercihlerinin TBMM'ye yansiyabileceği bir seçim sistemi ile yapılacak erken seçim bunalımdan çıkışın ilk ve en önemli adımıdır.

Altmış beş yıldır (Cumhuriyet'ten bu yana) ya da bu modeller çerçevesinde uygulanan, özünde hiçbir değişikliğe uğramayan, 24 Ocak ve 12 Eylül 1980'den sonra acımasız bir sisteme dönmüş kapitalist düzen tıkanı. Yenide çok söyleyen bir deyimle, "kendini tüketemiyor". DönenSEL bunalımlar sürekli, köklüyor. Sistem bir kısır dönüge dönüştü. Çözüm olarak yeniden otoriter rejim öneriliyor. Siyasal parti önderleri, hatta başbakan "Darbe olur mu, olmaz mı?" sorusunu kamuoyu özünde tartışmaya başladılar. Böyle bir yaklaşımın tartışması bile demokratik yaşama, demokratikleşme çabalarına ters döner. Bir darbe olmaz diye kestirip atmak da sorunun yanıtı sayılabilir. Darbenin ya da başka bir adla nitelenen ototiter düzenin yaşama geçmemesi ancak geniş halk kesimlerinin ortak direnmesi, tek bir ses halinde "hayır" demesi ile mümkün kür. TBMM içerisinde bir çözüm bulunmuş olsasıdır. Orneğin ANAP'tan bir bölüm milletvekilinin katılımı ile ya da böyle bir bölünme olmadan, "Olağanüstü Hal" konsensüsü çevresinde bir ulusal koaliyonu bunalımla gerçekleştirilmek istenebilir. Ne var ki bu yol bir geçiştirmedir. Sonuçta ciddi bir hastalığı palyatif tedbirlerle iyi etmeye benzer. Hastalık eninde sonunda yeniden canlanır. Altmış beş yıllık deney Türkiye halkına hangi sistemin tıkanıldığı, hatta hiçbir zaman gereğince işlemiştiğini göstermiştir. Bunalının çözümü TBMM içerisinde bulunacak bir anlamda yapay olumsulara aranmamaktadır.

Cözümün yolu erken seçimden gecet. Toplumdaki bütün kesimlerin siyasi tercihlerinin TBMM'ye yansiyabileceği bir seçim sistemi ile yapılacak erken seçim bunalımdan çıkışın ilk ve en önemli adımıdır. Tek başına erken seçim bunalıma çözüm getirmek anlamına ele alınmamalıdır. Bir önce de belirttiğimiz gibi bu ilk adımdır. Gerçek çözüm sık sık tıkanan, kendini üretemeyecek ekonomik ve toplumsal modelde karşı köktenci sol bir modelin gündeme getirilmesinden geçecektir. Bu noktada kendilerini sosyal demokrat ya da demokratik sol olarak nitelenen siyasal partilere önemli rol düşmektedir. Bu partilerin köktenci sol programı, bu doğrultuda gelişirecek söylemlere açık olmaları gerekmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, emperyalizmin ve çok uluslu tekkelerin etki alanında olan ekonomilerde çıkış

yolu tektil: Köktenci sol modelin üretilmesi. Kuşkusuz modelin oluşturulmasından sonra bunun ezele, sömürilen halk yiğinlarına benimseltilmesi, onların ortak emeli haline getirilmesi de gözardı edilmemelidir. Yiğinlara bayragını taşıyacağı bir sol söylem, işte yirmibirinci yüz yila yönelik Türkiye'nin kurtuluşu burada yatamaktadır.

Adları ne olursa olsun bugün kendilerini sol olarak nitleyen partilerin örgütlenme modelerini yeniden gözden geçirmeleri belki de yeni modelin üretilmesi aşamasında ilk duraktır. İşçi sınıfının sözde temsil edildiği sol parti olamaz. Üyelikten, yönetim kadrolarına kadar işçiler ve diğer emekçi kesimlerin ağırlık kazanmasına yönelik yeni bir örgütlenme yöntemi bulunmalıdır. Böylece yeniden örgütlenecek sol partilerin kendilerine düşen öncülük görevini yapması mümkün olabilecektir. Özellikle bu noktada bu öncülös işlevi yoğunlaşmaktadır:

Toplumun içinde bulunduğu durumun tahlili, değerlendirilmesi açısından öncülük,

Çözümü sağlayacak sol söylemin oluşturulmasında öncülük.

Eylemde öncülük.

Bu öncülük görevini noksantı yerine getirebilmesi, yiğinlarda güven uyandırabilmesi, nitayet iktidar olabilmesi için sol olduğu savunmaları suren parti üyelerinin (düz iyeden genel başkanına kadar) ödünlüs biçimde şu niteliklere sahip olması, bu nitelikler doğrultusunda düşünüp davranışması gerekmektedir.

Demokrat olmak. Düşünce, basım, örgütlenme vb. gibi temel özgürlük ve haklardan en küçük bir ödün bile vermeme demokrat olmanın ön koşuludur. Siyasal örgütlenme, düşüncenin yaşaması gibi konularda engelleyici bir etmen olan TCK'nın 141, 142 ve bu doğrultudaki diğer maddelerinin değiştirilmesi değil tümüyle kaldırılması, demokrat olmanın şartını asağı şartı:

Anti-militarist olmak. Demokratikleşme sürecinde ileri evrelere ulaşabilmemiz için bu davranış gerecmeyeceğimiz bir niteliktir. Askeri örgütlerde toplumun sorunlarını tek çözebilen gibi bakınan, onları kurtarıcı gibi algılamamız tekçeli bir yere ulastırmadığı, hiçbir problemi çözmediği, üstelik yeni ve daha karmaşık sorunları gündeme getirdiği artık iyice öğrenilmiştir.

Anti-şoven olmak. Bu nitelik çok açık. Etnik ayrımcılığa son. Bölgeselğe son vb... Sol söylemede insanlar eşittir, kendilerini hem fiziki anlamda hem de kültürel anlamda büyüterek, geliştererek yaşama hakkına sahiptirler.

Anti-tekelci olmak / anti-kapitalist olmak / anti-emperyalist olmak.

Sürükli bunalımların kaynağı olan ve bugün gene iikanan kapitalist ekonomik düzenin herhangi bir modelinin çözüm olmadığı bilenler için anti-kapitalist bir tavır içersinde olmak, kapitalizmin tırevleri olan tekelci yapı ile, emperyalizmle mücadele etmek doğal bir davranıştır. Bu konuda çeşitli uzlaşmacı modellerle zaman harcamak kırıcı dönemin aşılması engeller, kamu oyundan gerçek çözümleri gizlemekten başka bir şeye yaramaz.

Onerilecek çözümlerde köktenci olmak. Bugün karşı karşıya kalmış sorunların geçici, temele immayen recetelerle çözülebileceğine inanmak saflik olur. Her gün artan yaşamı pahalılığı, borulan gelir dağılım, acımasız kapitalizmin simgesi olan servet dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik kapitalizmin önerileri doğrultusunda düzeltilemez, halledilemez; sermayenin siyasal iktidarına son verilemez, yapay demokrasiden gerçek demokrasije geçilemez, dış borçlar konusunda halkın çıkarlarına uygun bir ödeme planını erisilemez... Bütün bu nedenlerle kapitalist olmayan bir modelin önerilmesi, benimseltilmesi ve nihaiye yaşama geçirilmesi tek kuruluş çaresidir. Boyle bir modelde ise tüm öncü-

▲ Bir temel hak. İşçilerin örgütlenme ve bir milletde olduğu gibi düşüncelerini ifade etme özgürlüğü olmadan demokrat olunamaz.

tiler köktenci olmak durumundadır.

Olaylara sınıf gözlüğü ile bakmak. Önce şu noktayı daha bir açık kılalım: Bugün ekonomik, sosyal politikalardan, kurulmak istenilen ya da kurulu düzenden kimler memnun? Bu sorunun açık bir yanıtı vardır: **Sermaye.** Kabul etmek gerekiyor ki ulusal nitelikli burjuvazi bile artık bu modeli tutmamaktadır. Çünkü modelin işleyişinde kendi çıkarını en üst düzeye çıkaranın hiçbir mekanizma mevcut degildir. Bu nedenle sol köktenci modelin oluşturulması sırasında sol siyasi partilerle aydınların işçi sınıfının gözüyle olaylara bakması, onları değerlendirmesi zorludur. Bugün uygulanmaktadır olan model çok ilusu tekellerin, şirketlerin, onların yurt içindeki uzantıları olan tekeller ile TÜSİAD, Odalar Birliği vb. gibi kurumların emelleri doğrultusunda meydana getirilmiştir, karar sürecinin modeli de işçi sınıfının önerileri yönünde yapılacaktır. Kuşkusuz memurlar, küçük üreticiler gibi diğer emekçi halk kesimleri de böyle bir programın hedef grupları içerisinde olacaklardır.

Özeterek toplumcu, ilerici, emekçi kesimleri kapsayan, işçi sınıfının cinoluğu ile bayraklanan bir program sol'un önerisi ve söylemini meydana getirecektir.

Toplumsal refah ulaşmayı hedefleyen böyle bir programa oncelikleri ana konular itibarıyla şöyle sıralamamız mümkündür:

Sanayileşmeye ağırlık veren bir yatırım programı;

Gelir ve servet dağılımındaki adaletsiz yapıyı düzeltmek;

İşsizliği önemek, olkenin en zengin doğal kaynağı olan işgücünden azami yararlanmanın yollarını bulmak, yaşama geçirmek;

Pahalılıkla savaşım;

Uluslararası ekonomik işbirliğinde daha üst sıralara ulaşmak;

Dış ve iç borçluluk için emekçi kesimin varına bir ödeme programını yapmak, bu programın hem ulusal hem de uluslararası düzeyde gerçekleşmesini sağlamak;

Eğitimde, sağlıkta, kültürde, konut sorununda, kamu ulaşımında ekinlesmek ve metaleşmeye son vermek tədbirleri almak...

Sayılmış bu oncelikli hedeflere başkalarının da eklemek mümkün değildir. Ama neyin eklerserk ekleyelim ortaya atacağımız yeni amaçlar bu saydıklarınızın birinci ya da daha üst dereceden türleri olacaktır.

Köktenci sol programları yaşama geçirerek (kısıtla sadece etkin bir biçimde kullanılabilecek) ile aracı daima gündemde tutmamız gerekecektir:

i- Piyasa ve plan arasında kesin tercihin yarılması, etkin bir planlama dönemine gitilmesi. Bugüne kadar sağ sürekli olarak planlı ekonominin ülke için yararlı olamayacağını, tek yolun piyasası mekanizmalarına güvenmek olduğunu yinelemiştir. Ne yazık ki bu koroya birçok düşunce adamı, hatta solda görünen aydın da katılmıştır. Bu nedenle piyasası ve plan arasındaki niye planın tercih edildiğini ve maslî bir planın önemliliğinin anlatılması gerekmektedir. Ekonomide hangi mal ve hizmetin, kimin tarafından, nasıl, kimin için ve ne kadar üretilmesi sorunu can alıcı bir noktadır. Kapitalist ekonomi politığının söylemine göre bu yaşamaisi soruların yanıtım en etkin biçimde piyasası mekanizması verebilmektedir. Piyasada egemen olan kârmazamileştirilmesi etilimi bir anlamda gizli bir el gibi sözünü ettigimiz soruların yanıtım vererek hem ürünlerin en etkin düzeye üretilmesine hem de üretim kaynaklarının etkin biçimde kullanılmasına neden olmaktadır. Kabul etmemiz

gereker ki bu soyut ve kuramsal bir yaklaşımdır. Hiçbir dönemde ve hiçbir piyasada gerçekleştemiştir. Özellikle tekneli aşamada artık piyasaya mekanizmalarının etkinliğinden söz edilemez. Kapitalist düzen hem insanların yaşamsal gereksinimlerini karşılamakta hem eldeki kaynakları israf etmeden kullanmakta başarılı olamamıştır. Yani piyasası bu soruların çözümünü geniş yığınları tatmin edecek biçimde değil, bir avuç tekneli, sermayedarı hoşnut edecek şekilde çözümlüstür. Bu nedenle piyasası mekanizması her şeyi doğru çözer türküsüne kendimizi kapturmanız gereklidir.

Türkiye ne kaynaklarını israf etme ne de emekçi halk yığınlarının temel gereksinimlerini gözardı etme lüksüne sahiptir. Bunun içindir ki ekonomi yukarıda sıraladığımız ana soruların plan aracılığı ile çözümün doğru olacağının inanmalıdır. Elimizdeki sınırlı kaynakların israf edilmemesi için, Hitler döneminden beri sorulan "tank mi tereyağ mı?" gibi çarpılmış bilimcilerin tereyağ, ekmeğ, et, süt gibi temel gereksinim malları lehine yanıtlanması için piyasının düzenleyici görevini plana bırakmamız gereklidir. Kuşkusuz merkezden Van'da ne kadar yumahta üretilip yerel piyasaya arzedileceği sorusunu yanıtlama yoluna gitme fantazisine sahip değiliz. Olmamamız da doğru olur. Buna karşın demir-çelikten basmaya kadar ana mallar içersinde neyin, ne kadar üretileceğin, hangi alanlara yatırım yapılması etkin ve demokratik bir planlama ile belirlenmelidir. Kit kaynakların gereksinim sıralamasında en arkada gelen mal ve hizmetlere yerlilik yapılması ancak böyle engellenebilir. Diğer yandan yatırım ve tüketim mallarına yönelik yatırımlar arasında, büyümeyi azami leştirorek oransal denge de gene plan yöntemiyle saptanabilir. Sermaye birikiminden kaynak kullanıma, belirli teret mallarının arzedilecek miktarından, tüketimin yönlendirilmesine kadar plan en etkili araçtır.

Ücret mallarında, tesbit edilecek bir gereksinim sıralamasına göre, gitikçe artan sayıda mal ve hizmetin fiyatını sabitleştirmeli öneriler de gene plan aracılığıyla yaşama geçirilebilir. "Acil Program" diye isimlendirilecek bir plan gereğince, eldeki ithal olanakları da sonuna kadar kullanılarak oncelikli üret mallarının her yıl beli bir bölümünün arz miktarı artırılıp fiyatları (en azından) sabitleştirilebilir.

ii- Bireylerin elindeki atıl fonların harekete geçirilmesi, plan hedefleri doğrultusunda kullanımları, gelir dağılımındaki adaletin sağlanması için etkin bir vergi reformunun, oncelikle servet ve rantlar üzerinde yaratılan kıymeterin kamu denetimine yönelik yapılması için zorunlu düzenlemelerin yapılması gene böyle bir programın temel önerilerinden olmalıdır.

iii- Ülkedeki birikimin ve finans kurumlarının denetlenebilmesi için bankalar ve dış ticaretin kamu yöneminin bütünüyle içersine alınması, hatta duruma göre kamulaştırılması da gene bir öneri olarak programda yer almazı, kommunal tartsılığını olağan yaratılmalıdır.

iv- Eğitim, sağlık, toplu ulaşım, konut ve kütüphane gibi toplumsal tüketimin ana kalemleri konsantrasyonlu olmalıdır. Yoksa yâlarcâ (Galbraith'in örneğinde olduğu gibi) deodorant mu konut mu sorusunu kendi kendimize sorup gideriz...

Boyle bir sol söylemin temel önerileri yukarıdaki gibi sıralanabilir. Buna eklenmelir, ama tek çıkar yolun yumusamış anti-kapitalist bir modelden geçiğini akıldan uzak tutmadan yapılımalıdır bunlar. Yoksa yükselen yığınların demokrasiden uzaklaştırılmamasının, sözde yapay çözümler çerçevesinde oyalanmasını sunan sonu gelmez. Yakın gelecekle sol oldukları

sayın ileri süren tüm siyaset partilerin böylesine bir program üzerinde açık olmaları şarttır. İlkircilik, şimdi daha yumuşak bir geçiş sağlayalım da gibi yan çizmeler hastalığı kronikleşirmekten başka bir seye yaramaz. Böyle bir programın yaşamı geçmesi için demokrasi yolunun sağlamca döşenip açılması gereklidir. Bu da bir başka söylemin konusu olacaktır. Ne var ki ülkede noksansız bir demokrasiden yana, art düşünceleri, kaypaktırıları kapsayan bir birlikteliğin kurulması sanırız ilk adım olacaktır.

Direnler Halıcı

ROMAN

NEJAT ELİBOL

ÇIKTI

İsteme adresi: P.K. 4 Kartal-Maltepe-Ist.

İNANCINDAN SOYUNMADAN
DİRENİŞ DESTANLARI
YARATANLARA

12 EYLÜL'LERDE YAŞAMI ÖLÜMÜ
HER SANİYE KARANFİLLEŞTIRENLERE SESLENİYORUZ

ACIYI, DİRENİŞİ, ONURUMUZU
ÖYKÜLEŞTİRELİM
EN İYİLERİNİ SECELİM

15 Ağustos'a kader öykülerinizi "TİRYAKİ HASAN PAŞA CAD.
TOPRAK HAN - NO: 60/4 AKSARAY'da bekliyoruz.
12 Eylül 1988 tarihinde sonuçlar açıklanacaktır.

YAZARLAR SENDİKASI - TAYAD

BİRLİĞE DOĞRU...

TİP-TKP-TSİP'in birliği ile önemli merhale katedilmiş olacak ama nihai birlik yolunda atılacak önemli adımlar kalacaktır. Bu birleşme daha geniş birliklere hizmet edecek geçici bir olgudur

16

Haziran 1988 tarihinde birleşme sürecinde oldukları bilinen üç işçi sınıfı partisi bir ortak açıklama yayınladı. TSİP-TİP ve TKP'nin ortak açıklamasında aralarındaki birlik sürecinin geri dönülmeyen bir noktada olduğunu belirttilerdi. Federal Almanya muhabirimizden söz konusu partilerin sorumlularıyla birer söyleşi yapmasını istedik. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz ve TİP-TKP adına Mehmet Karaca ve Osman Sakalsız, sorularımıza yanıtlaştı. Bu söyleşileri ve üç partinin ortak açıklamasını yayınlıyoruz.

Kaçmaz: Yeni bir program hazırlayacağız

► Birlik görüşmelerinin bulunduğu aşamayı ve nasıl bir perspektif öngörüğünüzü kısaca açıklayınız? Bu perspektifte belirleyici öğeler nedir?

TBKP adı altında birleşme noktasına gelmiş olan TİP ve TKP ile birlik görüşmelerine Mayıs 1988 başında başladık. Bu toplantı sonucunda pek çok konuda ortak görüşlere sahip olduğumuzu tespit ettik. Aynı ideolojik çerçeveye içinde yer aldığımız için de böylesi doğal. Buna rağmen bazı konularda farklı yaklaşımara sahip olduğumuzu da belirledik. Bu farklılıklar başlıca, "günümüz Türküsü'nde işçi sınıfı partisinin sahip olması gereken parti programı" ve "yasal siyasi arenadan yararlanma" konularındaydı.

"Ben birlik perspektifinin hızlı bir gelişme göstereceği kanısındayım. Bu süreçte tüm sosyalistlerin birliğe verdikleri değer ve önem belirleyici olacaktır."

İlk tur görüşmelerimizde bu ayrıkları giderecek yoğunlukta bir çalışma yürütmemiz mümkün değildi. Ancak saydığım konulardaki görüş farklılıklarımızı giderebileceğimiz finansın koruduğumuz için Haziran ayının ortasına doğru yeniden biraraya geldik. Ve bu sefer gördük ki, gerçekten de bazı görüş farklılarını gidermemiz, yahut uyumlaştırmanın mümkün. Örneğin "yasal parti ve yasallaşma" konusunda böyle oldu. Ben birlik perspektifinin olumlu doğrultuda hızlı bir gelişme göstereceği kanısındayım. Ve bu süreçte de kurtuluşu sosyalizmde gören işçilerin, emekçilerin, tarafsız solcuların, ayrıca birlik kapsamındaki partilerin tüm tıye ve sempatizanlarının birliğe verdikleri değerin ve önemini, birleşmeye duyduları öylemin en belirleyici oge olacağımı düşünüyorum.

► Görüşmeleri ve birlik perspektifini Türkiye işçi sınıfı hareketinin siyasi birliğinin sağlanması süreci (siyasi birlik kapsamındaki tüm diğer örgüt ve kişiler) açısından nasıl değer-

lendiriyorsunuz?

Biz baştan beri siyasi birlik için ülkemizdeki tüm Marksistleri bünyesinde toplayacak bir partiyi öngördük. Tabii kendine "Marksist" diyen herkesi kastetmedik bununla. Çünkü kimse sözde Marksistler var ki, onlarla aramızdaki bazı görüş ayrılıklarını gidermek ya da uyumlaştırmak mümkün değil. Zaten bu yüzden onlar da kendi bildikleri yolda gitmekte.

Kaldı ki doğal olanı da, aralarındaki görüş farklılıklarını uyumlaştıracakları inancında olanların biraraya gelmeleridir. Bana göre birleşme sürecindeki hizlerin dışında da, aynı çatı altında olabileceğimiz, dahası olmamız gereken daha başka Marksist partiler, çevreler ve kişiler var. Dolayısıyla onların da en geniş birlik sürecine katılmalarını sağlamak gerekiyor. Biz birlik çerçevesinde gördüğümüz ve yakın ilişkiler içinde bulunduğumuz bazı partileri ve kişileri daha başlangıçta şu andaki birleşme sürecine ilişkin olarak bilgilendirdik, kendilerinin görüşlerini istedik. Onlar da bu girişimi olumlu bulduklarını belirttiler.

Bütün bu dediklerimden çıkan sonuç, mevcut süreç birleşme ile noktalansa dahi siyasi birliğin tamamlanmış olmayacağıdır. Bu birleşme ile siyasi birlik doğrultusunda önemli merhale katedilmiş olsa bile ki oyle olacaktır - yine de nihai birlik yolunda atılacak önemli adımlar kalacaktır. Bu nedenle ben bu birleşmeye de daha geniş birliklere hizmet edecek geçici bir olgu olarak değerlendiriyorum.

► Ortak açıklama yer alan "programatik ve örgütsel biçimleniş üzerine başlatılacak çalışma"nın çıkış noktası ne olacak? Birleşik parti programının oluşumu ve içeriğine na-

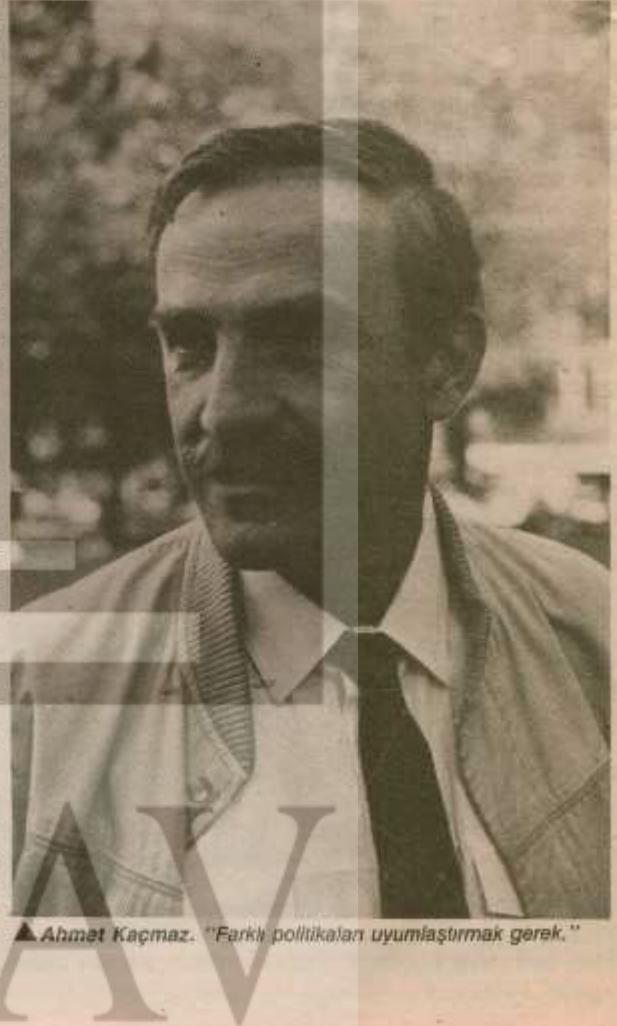
sil yaklaşıyorsunuz?

Parti programı anlayışı noktasında aramızda farklılıklar var. Biz "TBKP program tasarısı"na ilişkin değerlendirmelerimizde bu ayrıkları dile getirdik. Şimdi yapacağımız işlerden birisi bu ayrıkları gidermek. Onun için de önumizdeki günlerde yoğun bir çalışma içine gireceğiz. Önce programatik öğeler esas alınacak ana ideolojik konular üzerinde çalışacağız. Bu ön çalışmalarında mesafe katettikçe, paralel olarak birleşik parti için yeni bir program hazırlayacağız.

► Yasallaşma ve yasal parti konularını nasıl ele alırsınız? Nasıl bir süreç öngörüyorsunuz?

Bana göre günümüzde Marksistlerin en hayatı meselelerinden birisi yasal siyaset arenasının değerlendirilmesi. Her vesilesi düştükçe bu görüşümüz dile getiriyorum.

Bugün Marksistlerin yasal bir partiden yoksun olmalarının çeşitli sebepleri var. Bunlardan birisi mevcut rejim ve onun hukuki cer-

▲ Ahmet Kaçmaz. "Farklı politikalara uyumlaştırmak gerek."

Ortak Açıklama

TİP-TKP ile TSİP tarafından 7 Mayıs 1988 tarihinde yapılan ortak açıklamada öngörüldüğü gibi, taraflar 13, 14 ve 15 Haziran 1988 günleri birlik görüşmelerini sürdürmüştürler. Birleşme sürecinin geri döndürülmeye bir noktada olduğunu saptayan partilerimiz bu süreci hızlandırmak ve sonuca vardırmaktaki kararlıklarını ortaya koymuşlardır. Taraflar birliğin programatik ve örgütsel biçimlenişi üzerine başlatılacak çalışmayı plana bağıtlamışlardır.

Partilerimiz işçi sınıfının tarihsel misyonuna bağlı olarak birleşik partinin işlevsel ve etkin olabilmesinin, onun günümüz koşullarına yanıt veren çağdaş, demokratik ve kitleSEL bir parti niteliği kazanması ile ilişkili olduğu, işçi sınıfı siyasetinin özgür yasal çalışma yürütebilmesinin bu bakımdan özel bir önem kazandığı saptamasında birleşmektedir.

Görüşmelerde ele alınan diğer bir önemli konu olan yasallaşma ve yasal parti sorununda, partilerimiz her iki amaç için çalışmanın, birbiriley çalışmeyen ve birbirini tamamlayan bir tarzda en geniş Marksist çevreler taratından yürütülmesini destekleyeceklərini açıklamışlardır.

Partilerimiz güncel konularda ortak politikalar geliştirmeye, var olan politikalarını uyumlaşturmaya ve somut işbirliğini başlatmaya yönelik adımlar atmayı kararlaştırmışlardır. ■

16 Haziran 1988

cevesi. Bu rejim Marksist partileri yasağıyor, onların yasala hakkını vermemeye. Bu nedenle de yasaklı sol partilerin yasallaşma hakkı uğruna mücadele vermek bir demokrasi görevi oluyor.

Bu madalyonun bir yüzü. Rejim Marksist partileri yasağıyor ama bir de Marksizmin, sosyalizmin topluma edinmiş olduğu yer var, toplumsal meşruiyet var. Bu faktör de Marksistlerin yasal bir parti oluşturmalarına imkân sağlıyor. Dolayısıyla günümüz şartlarında yasal siyaset arenasından yararlanmanın en feasible yolu, tüm Marksistlerin elbirliğiyle yasal bir parti oluşturmaları şeklinde somutlaşmamıştır.

Burada işaret edeyim ki, yasal parti kuruluşu girişimi yasallaşma mücadeleisinin de daha geliştirilmesine hizmet eder. Çünkü yasal parti kurmak için girişimde bulunmak, bunun oluşturulması çalışmalarını yürütmek, Marksistlerin örgütlenmelerinin ileriye hayatı dökümesi demektir. Bunun da somutu, yasal parti çalışmalarında yer alanların 141 ve 142'ye karşı yoğun bir mücadele vermeleridir. Çünkü 141-142 hem parti oluşturma girişimlerinin önündeki başlıca engeldir, hem de kurulduktan sonra partinin tepeşinde -eğer henüz kalkmanısa- Demokles'in kılıç olmaya devam edecektir. Ama unutmayalım ki, esas olan toplumsal meşruiyettir. Bu nedenle 141 ve 142 varken bile Marksistlerin yasal parti oluşturmaları pekala mümkündür.

Ayrıca yasal parti girişiminde yer alan yine doğal olarak, yasaklanmış sol partilerin yasal çalışma hakkını savunurlar. Çünkü mevcut rejimde benzeri bir durumla kendilerinin de karşılaşmaları pekala olasıdır.

Yasal partinin bence en önemli avantajlarından birisi, mevcut şartlarda tüm Marksistlerin biraraya gelmeleri için en elverişli yasağı oluşturmasıdır. Tabii siyasi birliğin en kapsamlı olarak böyle çözümlenebileceğini söylemek için daha çok erkendir. Çünkü ideolojide, Marksist çerçeveye dahilinde kalmak üzere çeşitlilik içinde uyumlaşmanın uzunca

bir süre alacağı bellidir. Dahası bu partinin her şart altında çalışmaya yetenekli bir işçi sınıfı partisi haline gelmesi de, hem demokratik hak ve özgürlükler mücadelende hattır sayılır mesafeler katedilmesine hem de partinin bu süreç boyunca vereceği imtihانا bağlı olacaktır.

► Yine ortak açıklamada yer aldığı üzere, "güncel konularda ortak politikalar geliştirmek, var olan politikaları uyumlaştırmak" açısından nasıl bir yaklaşım, bir ortaklaşa tutum öngöryorsunuz?

Bu konuda bir hayli tecrübemiz var. Ayri partiler halinde iken biraraya gelip ortak politikalar belirleyebildik, var olan kimi politikalarımızı uyumlaştırdık. Şimdi birleşme süreci içinde olmamızın bu konuda daha da kolaylık sağlanması doğaldır. Evet, kimi politikalarada aramızda ayrılıklar, farklı görüşler mevcut. Ama ben varolan ve hepimizi çerçeveyen ideolojik muhtevanın, farklı politik görüşlerimizi uyumlaştıracağı kanıdayım. Hem, Marksist çerçevede kalmak şartıyla çeşitliliğin sağlayacağı fikri zenginlige birincil değer veriyorsak, bunun siyasetteki somut farklı politikaları uyumlaştırmak değil midir?

Karaca ve Sakalsız: Çok olsun hepimizin olsun!

► Birlik görüşmelerinin bulunduğu aşamayı ve nasıl bir perspektif öngördüğünüzü kısaca açıklayınız? Bu perspektifte belirleyici öğeler nedir?

TİP-TKP ile TSİP arasındaki birlik görüşmeleri bugün yeni bir aşamaya girmiştir. Bu aşamadan özellikleri arasında şu noktaları sayabiliyoruz: Partilerimiz artık tek bir parti çerçevesinde birleşmek üzere görüşmelerde bulunmaktadırlar. Bütün taraflar bu görüşmeleri birliğin noktalanmasına kadar sürdürmek konusunda kararlı olduklarını ifade etmişlerdir. Üçüncü ve herhalde en önemli, partilerimiz çağdaş bir komünist partisi, demokratik ve kitleSEL bir işçi sınıfı partisi anlayışında birleşmişlerdir. Partilerimiz "Az olsun, bizim olsun" anlayışında değildirler. "Çok olsun, hepimizin olsun" ... Aruk kamuoyu öntine böyle bir birlik anlayışı ile çıkmıştır. Yalnızca bu bile, birlik sürecini geri dönümez kilmak için yeterli bir koşuldur. Parti üyelerimiz, sol ve demokratik çevreler de bidden birliği sonuçlandırmamızı beklemektedir.

► Görüşmeleri ve birlik perspektifini Türkiye işçi sınıfı hareketinin siyasi birliğinin sağlaması süreci (siyasi birlik kapsamındaki tüm diğer örgüt ve kişiler) açısından nasıl değerlendirdiğiniz?

TİP ve TKP arasındaki birlik süreci bize şu gerçeği daha açık gösterdi: Yakın ve sahibi bir diyalog ve sorunları çözme yönünde iyi niyet olduktan sonra sol güçler arasında aşılmayacak duvarlar yoktur. Herhangi bir dogma adına bir sol grubu "hareketin dışına itme" ye kimseňin hakkının bulunmadığım artıktan gerekiyor. Biz de eski anlayışımızı değiştiriyoruz. Öte yandan partilerimizin birleşme süreci komünist hareket üzerindeki yasağın kalkmasını gündeme getirdiği bir döneme rastlıyor. Eğer işçi sınıfının partisine özgürlük olsaydı genel Marksist örgüt, çevre ve kişilerin katılımıyla yasal parti hemen bugün kurulabilirdi. Biz çağdaş bir komünist partisimizin sıralarında yer alabilecek ve Mark-

◀ Mehmet Karaca, Birlik sürecinin ideolojik temeline önem veriyor.

sist teori, Marksist politika ve Marksist parti sorunlarını tartışan herkesin bugün politik örgütlenme özgürlüğü için mücadeleyi yükselteceğinden şüphe etmiyoruz. Bütün bu çevrelerin partilerimiz arasındaki birlik görüşmelerini olumlu değerlendireceklerine inanıyoruz.

► Ortak açıklamada yer alan "programatik ve örgütsel biçimlenişi" üzerine başlatılacak ►

► Osman Sakalısz. Eski anlayışları değiştiriyor.

çalışmanın çıkış noktası ne olacak? Birleşik parti programının oluşumu ve içeriğine nasıl yaklaşıyorsunuz?

Partilerimiz birlik sürecinin ideolojik temeline büyük bir önem veriyorlar. Bu temeli yaratıcı Marksizm ışığında oluşturmayı amaçlıyoruz. Bu amaçla ortak bir teorik çalışma yürütümcü planladık, ama elbette "hurufi" yöntemler bizim çalışmamızı yabancı olacaktır. 20'li, 30'lu yıllarda sonra komünist hareketin önlüğünü tıkanan sektör ve dogmatik yaklaşımların eleştirisi ve 1980'li yıllarda Türkiye ve dünya koşullarındaki önemli değişikliklerin analizi programatik çalışmamızın çıkış noktası olmalı diye düşünüyoruz. Marksist tartışmanın güncel düzeyinden harekete gindimiz koşullarına cevap getiren, temel amacımız sosyalizmi ve bugünkü durumdan çıkararak bizi oraya götürecek yolun temel doğrultusunu içeren bir program oluşturmayı hedefliyoruz.

"Partilerimiz az olsun, bizim olsun anlayışında değildirler. Kamuoyu önüne çok olsun hepimizin olsun anlayışı ile çıkıyoruz."

► Yasallaşma ve yasal parti konularını nasıl ele alırsınız? Nasıl bir süreç öngörüyorsunuz?

Kanımiza göre, TİP-TKP ile TSİP'in yasallaşma ve yasal partilarındaki görüşleri eğer birbirini dışlayan seçenekler olarak ele alınmazsa bu iki yaklaşımın ortak noktalarını içeren bir senteze ulaşmak olanaklıdır. Elbette bu sentezi içi sınıflı hareketinin ülkede bugün kazanmış olduğu meşruyeti, komünist hareket üzerindeki yasağın kaldırılması yönünde kamuoyunda giderek güç kazanan eğilimi hesaba katmalıdır. Genel sekreterlerimiz Nihat Sargin ve Haydar Kutlu'ya karşı açılan davanın haksız ve çaggidı bir nitelik taşıdığı konusunda demokratik güçlerin ortak bir görülse varmaları da bu eğilimi yansımaktadır. Davanın iddianamesi, Türkiye'nin demokratikleşmesine kapıyı kapamak isteyenlerin komünist hareket üzerindeki yasağı hangi ilkel bir zihniyetle sürdürmek istediklerini çok açık gösteriyor. Yasal parti kurmayı amaçlayan tüm Marksist örgüt, çevre ve ki-

şiler 141. ve 142. maddelerin kaldırılması ve tüm yasaklı partilerin serbest bırakılması için mücadele ettiğini ölçüde kendi örgütlenme özgürlüklerini elde etme yolunda da ilerlemiş olacaklardır. Sosyalist Parti'ye konan engellemelerin kalkması, Toplumsal Kurtuluş dergisi çevresinden gözaltına alınanların serbest bırakılması, Sargin, Kutlu ve tüm politik tutukluların özgürlüğine kavuşması yasa bir komünist partisinin kurulmasını da kolaylaştıracaktır. Partilerimizin yukarıdaki amaçlar doğrultusunda en geniş Marksist çevrelerin hareket kampanya girişimlerini destekleyecekleri doğaldır.

► Yine ortak açıklamada yer aldığı üzere, "güncel konularda ortak politikalar geliştirmek, var olan politikaları uyumlaştmak" açısından nasıl bir yaklaşım, bir ortaklaşa tutum öngörüyorsunuz?

Partilerimiz birlik görüşmelerini sürdürürken gelen olayların dışında kalınmamalı, öte yandan bu olaylar karşısında farklı değil ortak politikalar geliştirmeye çaba göstermeli dir. Bu çaba aynı zamanda yürütülen ortak ideolojik çalışmaya da bağlı olarak var olan politikalarımızı uyumlaştmaya olanak sağlayacaktır. Diğer sol güçlerle ilişkilerimizi geliştirmek için gerçekleştirilecek ortak ya da paralel girişimler böyle somut bir işbirliği alan için örnek gösterilebilir. ■

TÜRKİYE SOLUNDAKI 3 AYDIN

YALÇIN KÜÇÜK MURAT BELGE DOĞU PERİNÇEK

19 TEMMUZ
GELENEK,
KİTAP DİZİSİ

Yeni Adresiniz: Hamam Sokak Yavuz Han
Kat: 4 No: 10 Cagaloğlu-İSTANBUL

Felsefe dergisi

88/3-TEMMUZ
DİN VE FELSEFE

Thales'ten Platon'a-III
(H.Seidel) (O.Ozgül)

Platon, Felsefe ve Şâşılık Üzerine
(A.Kayıgı)

"Nous Poietikos" Kavramı
(S.Babür)

Maymundan İnsanlaşma Sürecine
Geçişte Çalışmanın Payı
(F.Engels) (S.Yılmaz)

İslam Dünyasında Din-Felsefe
İlişkisi ve İbn Rüşd
(Oktay Özel)

İslam ve Adalet
(Güney Dinç)

Hristiyanlık
(S.A.Tokarev)

Varoluş Ya Da Tann?...
(H.-M.Gerlach) (H.Atasoy)

Karamazov Kardeşler
(K.Städtke) (O.Ozgül)

Nomoi-Yassalar-II (Platon)
(C.Sentuna-S.Babür)

"Felsefe'nin Tarihi" "Orman"
Adlı Bir "Dev" midir, "Engin Su
Birikimi" mi?
(Dr.Vural Yıldırım)

ÇIKTI
KİTAPÇILARDA

İsteme Adresi: De Yayınevi Nuruosmaniye
Cad. Atay Apt. 5/3 Cagaloğlu-İSTANBUL

İSTAV

İŞÇİLER VE SOL PARTİ

Legal siyasi örgütlenme hem sendikal harekete bir ivme kazandıracak hem de işçi sınıfı ve emekçilere güven verecektir.

Yasal sol parteye ilişkin tartışmalara işik tutmak için işçilerle bir dizi söyleşi yapacağız. Amacımız, işçilerin de sol parti üzerine düşüncelerini aflatılmak.

Bu sayımızda MESS'e karşı toplu iş sözleşmesi hazırlıkları içinde olan metal işçileriyle görüştük.

İşçiler sol partiyi destekliyor

Alı yıllık işçi olan Süleyman Yılmaz 1984'ten beri Urgançilar fabrikasında çalışıyor. Bağımsız Otomobil-İş sendikasının işyeri temsilcisi olan Süleyman Yılmaz sol parti ile ilgili sorularımıza şöyle yanıtladı.

► Sol Parti konusunda düşüncelerinizi ögrenebilir miyiz?

Yasal sol parti kurulmalı mı derken 12 Eylül öncesi ve sonrasında iyi değerlendirmek gereklidir. 12 Eylül'den önce birçok sol örgüt ve kitle di olsa bir burjuva demokrasisi vardı. Kitleler politize olmuştu. Ancak sol güçleri toparlayacak merkezi bir oturitten olmamış politize olmuş kitleyi etkili bir mücadelede alıksuyordu. 12 Eylül'le birlikte kitleler üzerinde büyük bir terör estirildi. Tüm emekçi kesim yılınlığa itilerek politikadan sotutulmaya, uzaklaştırılmaya çalışıldı. "Sol" kesim ölü olarak gösterildi. Bunun ortadan kaldırılmasının yolu solun legal siyasi örgütlenmesiyle mümkün.

Legal siyasi örgütlenme hem kitlelerin üzerindeki depolitizasyon havasını kıracak hem sendikal harekete bir ivme kazandıracak hem de işçi sınıfı ve emekçilere güven verecektir. Bu nedenle sol parti acil bir gereklilikti.

► Kurulacak partinin yapısı nasıl olmalı?

Bence devrimci-demokrat nitelikte olan ve bugünün olumsuzluğunu yikmaya kararlı ve inançlı herkesi kapsamalı sol parti. Bunu daha özele indirgersek aydınların, işçilerin, memurların, köylülerin ve esnafın içinde yeraldığı bir yılın örgütü olmalıdır. Yani en geniş anlamda toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir parti olmalıdır.

► Bugün SHP sol kesimde yer aldığıunu sanan ve toplumun tüm kesimlerine seslenliğini ileri süren bir parti. Böyle bir parti varken yeni bir sol parti gerekli mi?

SHP özünde bir burjuva partisidir. Bu nedenle de bu düzenden özne yönelik herhangi bir eylem yapması, dönüştürücü olması söz konusu değildir. Olsa olsa sol görüntüp veya gösterilip kitleleri oyalama uyutma politikası giden bir yapıya sahiptir. İşte sol parti burada gerekli. Kitleleri doğru yollara kanalize

edebilecek, işçi sınıfı bilincini, sosyalizmi kitlelere en doğru ve en sağlıklı şekilde iletecek ve onları belli bir potada eritecek bir örgütlenme şarttır. Özellikle de bu dönemde.

► Daha önce devrimci demokratlar da bu partide dahil olabilir demiştir. Şimdi sosyalistler diyorsunuz. Birleşme noktaları ne olacak?

Sol parti konusunu düşünürken 12 Eylül'ün getirdiği sorunları gözardı etmemek gereklidir. Kitleler üzerindeki yılınlığa ortadan kaldırılarak, depolitizasyonu kıracak bir yapılanmaya duyulan ihtiyaçtır söz konusu olan. Bu işin öncülüğünü yapacak olan işçi sınıfı sosyalistlerdir. Ama bu diğer ilerici demokratları dışlamak anlamına gelmemeli.

► Peki partinin asgari programı ne olmalı?

Ölkemize demokrasiyi bütün kurum ve kuruluşlarıyla yerleştirecek bir programı hedeflemelidir. Anti emperyalist, anti teknolojik ve anti fasist olmalıdır. Ulusal sorun konusunda duyarlı olmalıdır. Bir anlamda sosyalizmin ilk aşaması; zeminin hazırlanması çerçevesinde programını oluşturmalıdır. En önemli görevlerinden birisi de solun meşraflaştırılması, solun bir ölçü olmadığına kitlelere gösterilmesini sağlamaktır.

► Sol Parti'nin kuruluş çağrısını kimler yapmalı?

Bunun çağrı topluma saygılılığı olan, herkesin tanıldığı, güvendiği aydın kişiler tarafından olmalıdır. Bu toplumun her kesiminden kabul ve destek görecek bir çağrı olmalıdır.

► Sol Parti konusunda çevrenizdeki işçi arkadaşlarınıza ne düşünüyorsunuz?

Sol Parti tartışmaları başladığında işçi arkadaşlarım son derece olumlu karşıladılar ve umutla beklemeye başladılar. Ama daha sonra yayın organları gündemden sol parti konusunu kaldırınca veya eskisi kadar yer vermeyince hepimiz üzüldük. Bugün tartışmaların yeniden alevlenmesi bizi memnun ediyor. Biz emekçilerin haklarını savunacak, demokrasi için savaşacak bir partinin kurulması için işçilerin üzerine düşecek her türlü görevi yerine getirmeye hazır ve istekli olacağımı inanıyorum. İşçiler arasında kabul gören ve desteklenen bir konudur sol parti konusu.

sunda yazdırıyor. Böyle bir sol parti hangi ihtiyaçtan doğuyor?

Sosyalist ve sol partiler demokrasilerin genelidir. Gündümüz koşullarında demokrasinin Türkiye'de tam olarak var olduğunu söyleyenler varsa da bu yetersizdir. Türkiye'de kistik bir demokrasi vardır. Demokrasının tam olarak yerleştirilmesi açısından sol partinin kurulması gerektiğine inanıyoruz. Tabii ki sol partinin ilerici aydınları ve halk kitleini kapsaması gerektiğine inanıyoruz.

► Sol parti bir sosyalist parti midir? Arasındaki ayırım nedir?

Sol parti sosyalist parti anlamına gelmeyebilir. Sol ve sosyalist düşüncelere sahip olanlar yasal bir parti olmadılarından güçlerini göstermeye yetersizdirler. Sol parti daha geniş bir kitleye hitabeden bir kuruluştur. Fakat sosyalist parti belirli sosyalist düşünceye sahip işçi ağırlıklı bir partidir.

Sol partinin tabanı daha geniş olacaktır. Örneğin ilerliciler, aydınlar, partide yerel olacaklardır.

► Böyle bir partinin kurucusu kimler olmalı, çağrıyı kimler yapmalı?

Sol partinin kurucuları ve çağrıyı yapacak olanlar devrimci demokratlar, aydınlar, ilerici sendikacılar, devrimci öğrenciler ve bilhassa işçi sınıfı düşüncesine yakın kişilerden olmalıdır.

► Böyle bir parti kuruluğu zaman acil hedefleri ne olmalıdır?

Su anda kistik olan sendika yasalarının demokratikleştirilmesini gündeme almak, hatta geçirmek olmalıdır. Tüm demokratik siyasi örgütlenmelerin ve faaliyetlerin serbest bırakılması acil hedeflerinden olmalıdır.

► Başka acil hedefler denince aklına ne geliyor?

Demokrasiyi tam anlamıyla yerleştirmek, Anayasasının değiştirilmesini hedeflemek.

► Yani ilk hedeflerinden birisi anayasayı değiştirmek mi olmalı, onun için buna mu dile getirmeli?

Evet.

Sol partinin acil hedeflerinden biri demokrasiyi tam anlamıyla yerleştirmek olmalıdır.

İlk hedef anayasayı değiştirmek

Bes yıldan beri Rabak işyerinde çalışan, Bağımsız Otomobil-İş sendikası üyesi Yücel Koşar:

► Okuduğunuzu söylediğiniz Görüs dergisinde bir süreliğine sol parti konu-

IUSTAV

POLİTİK GÖÇMENLİĞE ZORLANMAK AĞIR BİR CEZA

*Dönüş olayı insancıl olmanın çok ötesinde politik bir sorundur. Mülteciler özünde zorda
yarıda kesilmiş politik mücadelelerini sürdürmek üzere geri dönmek istiyorlar.*

Son zamanlarda yayınlanan "hapishane" romanlarını okudukça, neden bir mülteci edebiyatının da gelişmediğini düşünüyorum. Çünkü iltica olayını yaşayanların sayısı da onbinlerle söylenilir artık.

Belki politik göçmenliğin bizim için, en azından böylesine yığınsal biçimde, yeni bir deney olması yazmayı da güç kılıyor. Özellikle de yazar "hapishane edebiyatı"nda olduğu gibi belirli yargı ve sonuçlar iletmek istiyorsa okuyucuya.

Türkiye solu için mahpusluk yabancı olmayan bir kavram (her ne kadar 12 Eylül sonrası işkence ve hapis, eskiyle kıyaslanılmayacak derecede korkunç biçimler almışsa da). Bence birçoğu tizerinde yeniden düşünmemiz gereken ama herhalde bilip tamdığımız, yerleşmiş değerleri var: direnmek, çözülmek, konuşmak, susmak. Hapishanede düşman yakın ve somut, dayanışma bir yaşamdır meselesi. Bu kıştaslara vurup kendimizi ya da başkalarım derlendirmek mümkün.

Oysa mülteciğin böylesi bilinen kavramları yok. Ne kahraman olmak olası göçmenlikte ne de kolay kolay hain. Hiç tavrı almadan yaşayıp gitmek de mümkün, çünkü insanı buna zorlayan hiçbir şey yok. Burada düşman uzak ve soyut, insan görüntüste alabildiğine özgür. Öte yandan yaşamın maddi koşulları rahat.

Ama göçmenlige zorlanmanın çok ağır bir ceza olduğunu düşünüyorum. Boşuna değil Şili gibi bazı ülkelerde bunun yöneticilerce bilincili bir cezalandırma biçimini olarak kullanması. Bir insan, isteği dışında ve hiçbir amaca yönelik olmadan kendi ortamından çekip çıkarmak, bir sporcuya felç etmeye benzeyen. Aktif, belirli becerileri, hedefleri olan, kendine güvenen kişiler, birdenbir yapıcı bir ortamda en basit sorunları çözmek için bile yardıma muhtaç duruma düşüyorlar. Bütün yaşamları boyunca biriktirdikleri bilgi ve de-

neyim hemen hemen işe yaramaz hale geliyor. Aniden kendisine "gerekşim duyan insan" olmaktadır çıkmıyor, kişilerin kendilerini insan olarak gerçekleştirebileceklerine inandıkları faaliyette bulunma olanakları ortadan kaldırıyor.

Bence mültecilerin yaşam ve deneyimleri yazılmalı. Onları yargılamak değil, politik yaşamımızın bu küçümsemeyecek kesitini belgelemek üzere. Birçok şeyin tartışılp, yeni, daha ileri konulara, değerlete varmak için uğraşan şu ortama katkıda bulunmak üzere.

Süphesiz insanın önüne çıkan sorunları aşma ve yaşama gücü sınırsız. Giderek mülteciliğin zorluklarına da farklı çözümler bulunduğu, bulunuyor. Bugünkü duruma bakarak, artık politik göçmenlerin bulundukları ülkelerde yaşamayacakları için değil, bunu tercih etmedikleri için Türkiye'ye dönmek istediklerini açıkça söyleyebiliriz.

Dolayısıyla, dönüş olayı bence insancıl olmasının çok ötesinde politik bir sorundur. Mülteciler özünde zorda yarıda kesilmiş olan -geniş anlamda- politik mücadelelerini sürdürmek üzere geri dönme istiyorlar. Söz konusu olan bu insanların yaşamlarının amacı olarak saptadıkları uluslararasıya devam edebilmeye olanaklarıdır. Kuşkusuz dönüş de yaşamlarına başka bir çerçeveye çizmek isteyenler de olabilir. Öte yandan dönüş isteminin ardından duyguşal nedenleri de gözardı etmemek gerekir. Ama belirleyici olan, tüm diğer haksız cezalar gibi sürgünluğun de sona erdirilmesinin temel demokratik istenlerden bir olduğu geçerlidir.

Döntü sorununun ilk kez ortakça tartışılmış görüşüldüğü 20 Mart 1988'de Köln'de yapılan toplantıda bu görüş vurgulandı. Bir yandan politik göçmenlerin dönüşünün Türkiye'de demokratik hak ve özgürlükleri elde etme mücadeleyle içice olduğu saptanırken, öte yandan da somut olarak dönüşü kolaylaştırmak için yapılabilecek çalışmalar tartışıldı. Aynı zamanda dönüş konusunda farklılık ve anlaşmalar olduğu da ortaya çıktı.

Ulkeye geri dönenin bir "cesaret", ya da "davaya bağılılık ölçüsü" olarak konulması, dönüş ve doneceklerin Türkiye politikasında oynayacağı rolu de abartılmaması gerektiği açık. Daha önce söylediğim gibi bir tercih sorunu bu sonunda. Hatta aramızdan bazıları bulundukları ülkede kalmayı, o ülkenin ilerici hareketlerine katılmayı, ya da Türkiye'de gerçekleştirmesini istedikleri amaçlar uğruna yurdusundan mücadelelerini sürdürmeyi tercih edebilirler. Onların bu çalış-

malarının daha az değerli olacağını kim söyleyebilir?

Öte yandan, "dönüş doneceklerin sorunu, beni/bizi ilgilendirmez" tutumu ise genel affin sadece hapiste yatanların sorunu olduğunu iddiaya benziyor. Dönüş hakkı için mücadele, bu hakkı ister kullanın ister kullanmasın, tüm politik göçmenlerin asgari demokratik görevidir.

Dönüş en uygun koşulların yaratılmasının temel koşulu kuşkusuz en geniş kesimlerin bu amaçla birlikte hareket etebilmesidir. Bazı politik göçmenler kişisel ya da politik dürüslere derhal, ber ne bahasına olursa olsun dönmek isteyebilirler. Kuşkusuz bu onların kişisel kararıdır ve Köln'de benimsenen bir diğer görüş hiçbir örgüt ya da kişinin kararına müdahale etmemektir. Ama kişisel ya da örgütSEL kararların birliği zedelemesini önlemek sorumluluğunu da herkesin duyması zorundadır.

Öte yandan, bazı basın organlarında yanlışlığı gibi, dönmek için, tüm politik tutuklu ve hükümlülere özgürlük, Kurt Halkı üzerindeki baskılara son verilmesi, anti-demokratik yasaların iptali, vb., bir dizi talebin gerçekleşmesinin bir önkoşul olarak ileri sürüldüğü de doğru değildir. Köln bildirgesinde yer alan bu istemler Türkiye'de demokratik ortamın sağlanması için gerekli asgari adımlardır ve politik göçmenler bunları ortak mücadele hedefleri olarak belirlemişlerdir. Ama herhalde kimse bu istemlerin tümünün eşzamanlı olarak gerçekleştirilebileceği hayaline kapılmıştır.

Hatta bizzat dönüş olağının bile tüm göçmenler için bir seferde sağlanamayabileceği Köln'de konuşulmuş ve sonu belgesindeki dönüşün "politik mülteciler arasında yaşal konumlar ve özel koşullar başta olmak üzere birçok alanda varolan farklılıklar sonucu, hayatı uzun bir dönemi kapsayabilecek bir süreç" olduğu belirtilmiştir.

Dönüşi kolaylaştırmak amacıyla bugünden ileri sürülecek somut talepler vardır. Bunlar arasında yurttaşlıktan çıkarma kararlarının kaldırılması, dönmek isteyenlere hukuki durumları hakkında bilgi verilmesini, sivil mahkemelerde yargılanma ve işkence görmeme güvencelerinin sağlanması sayılabilir.

Köln toplantısından sonra İnsan Hakları Derneği'nin dönüş ve yurttaşlık haklarıyla ilgili bir komite kurması, Türkiye'deki demokrasi güçlerinin de politik mültecilerin dönüşün temel hak ve özgürlüklerden biri olarak şartlarının göstergesidir.

**Dönüş hakkı için
mcadele, bu hakkı ister
kullanın, tüm politik
göçmenlerin asgari
demokratik görevidir.**

TÜSHAV

REAGAN KIZIL MEYDAN'DA

Gelecek zirvelerde stratejik nükleer silahlarla ilgili bir anlaşmanın imzalanması nükleer silahsızlanma yolunda ileri ve hayatı önemde bir adımı daha gündeme getirmiş olacak.

Zirvelerin sonuçları çoğu kez imzalanan anlaşmalarda somutlanıyor, dahi doğrusu böyle algılanıyor. Bu açıdan bakıldığımda, 29 Mayıs - 2 Haziran tarihleri arasında Moskova'da yapılan Gorbacov - Reagan zirvesinde yeni bir silahsızlanma anlaşması imzalanmayacağı önceden belli olmuştu. Washington zirvesinde imzalanan ve Moskova zirvesinin hemen öncesinde Amerikan Senatosu ve SSCB Yüksek Sovyeti tarafından onaylanarak yürürlüğe giren ortamenzilli nükleer silahların yok edilmesiyle ilgili INF anlaşmasından sonra, bu kez stratejik (kitalararası) nükleer silahlarda % 50 indirimini öngören bir anlaşma için görüşmeler sürüyor. Görüşmeler Moskova zirvesi öncesinde henüz sonuçlanmadığı için zirvede böyle bir anlaşmanın imzalanması da beklenmiyordu. Ne ki bu durum Moskova zirvesinin önemine gölge düşürmediği gibi, zirve Gorbacov'la Reagan'ın son iki büyük yılda gerçekleştirdikleri dört zirvenin (1985 Cenevre, 1986 Reykjavik, 1987 Washington ve 1988 Moskova) siyasi atmosfer olarak ve siyasi sonuçları bakımından en gelişkini ve etkilisi oldu deneciblir. Reagan'ı Kızıl Meydan'da görmek dahi tek başına uluslararası ilişkilerde diyalog ve detant açısından katedilen mesafeyi yeterince somutlamıştır.

Çok değil daha yedi yıl önce, Beyaz Saray'a adını attığı ilk günden başlayarak uluslararası detant sürecinin mevcut kazanımlarını, soğuk savaş ıslubunu önceğini katbekat geride bırakan bir sertlikle diriterek, bir bir yok etmeye yönelen Reagan, bu arada Sovyetler Birliği'ne "şer imparatorluğu" diyecek kadar ileri gitmişti. Moskova'yı ziyaret ederken gazetecilerin "kendiniz şer imparatorluğunda nasıl hissediyorsunuz?" soruları hayli terletti Reagan'ı, "o zamanlar"ın "başka" zamanlar olduğunu söylemekle yetindi. "Nazil olup da buraya geldiğimi gerçekten anlayabilecek durumda değilim" diyordu Reagan. Anlatabilen ise Gorbacov oldu: "Uzun bir yok katettik".

Reagan'ı Kızıl Meydan'a getiren süreç özellikle Kasım 1985'teki Cenevre zirvesinden bu yana tüm dünya kamuoyunu yakından izleyen. Hattıranağı üzere Cenevre zirvesinde ABD tarafının olumsuz yaklaşımı nedeniyle temel nitelikteki sorunların çözümüne yü-

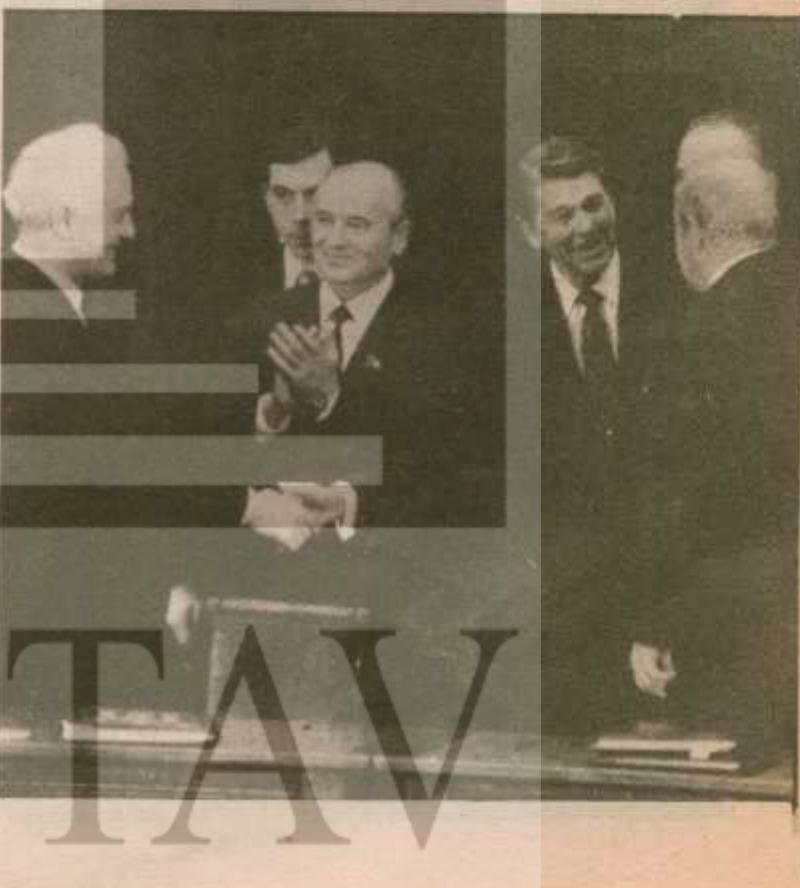
nelik kararlar hemen alınamamakla birlikte, ikili ve çok yönlü ilişkilerde bir diyalog zemininin oluşturabileceği görülmüş, taraflar arasında yıllardır ilk defa bu düzeye gerçekleştirilen görüşmeler tüm dünyada büyük bir ilgi odağı oluşturmuştur. Bundan sonraki gelişmelerde Sovyetler Birliği'nin nükleer silahsızlanma başta olmak üzere tüm insanlığın ortak çıkarını ilgilendiren global sorunların ortak çözümüne yönelik girişimleri belirleyici rol oynadı. Sovyetler Birliği silahsızlanma görüşmelerini çıkmazdan kurtarmak, diyalogun tıkanmasını önlemek, uluslararası ilişkilerde gerginliğin azaltılması ve ortadan kaldırılmasını sağlamak üzere bir dizi sonucu alıcı adımı gerçekleştirdi. Örneğin başlangıçta Beyaz Saray tarafından "propaganda" olarak nitelenen nükleer denemeler üzerinde tek taraflı Sovyet moratoriumunun askeri-siyasi bir gerçeklik olarak belirtmesi böyle bir adım. Sovyetler'in nükleer savaş tehdidi altındaki gezegenimizde uluslararası güvenliğin teminat altına alınması ve bunun siyasi çözümlerle gerçekleştirilebilmesi yönündeki yaklaşımı, tüm dünyada barış ve yumuşama özlemleriyle bütünsel olarak Beyaz Saray zaman zaman tutumunu kendi müttetikleri karşısında dahi savunmaz hale getirdi.

Öte yandan Reagan iç politikada da her gün artan sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. "Güçlü Amerika"nın gereği olarak sunulan militarizasyon askeri-sanayi kompleksine büyük kârlar sağlarken, ülke ekonomisini, sivil üretim dallarını ağır hasara uğrattı, işsiz sayısı yirmi milyonu buldu, bütçe açığı "rekor" düzeye ulaştı. Cumhuriyetçi Parti'nin 1986'da Senato'da çoğunluğu kaybetmesi, Ekim 1987'deki borsa krizi "Reagan illüzyonu" nun her alanda çöküşüne işaret etti. Özellikle icraatının ilk yıllarında dünyanın dört bir yanında, Grenada örneğinde olduğu gibi doğrudan müdahale dahil, "dünya jandarmalığı"na soyunan Reagan yönetimi uluslararası platformlarda iyice tecrit oldu. Dış politikada milyonluk yöntemleri ülke ve dünya kamuoyunun büyük tepkisiyle karşılandı. İlk günden başlayarak dört elle sarılanın en kabaca antikomünizm ve antisovyetizm yöntemleri ise Sovyetler'deki perestroika hamlesinin uluslararası yansımaları karşısında etkisini yitirmeye başladı. "Sovyet tehdidi"nin bir aldatmaca olduğu giderek daha geniş kitlelerce kavranır oldu.

Elbette ABD yönetimi "dünya jandarmalığı" heveslerini tümüyle terketmiş değil, emperyalizmin savaş ve silahlannı kıskırtıcılığından hepten vazgeçmemi de beklenmez. Ne ki barış ve uluslararası güvenliğin silahsızlanma yarışı ve gergilik yerine siyasi vastalar ve çözümlerle korunması yönünde adımlar atılması pekala mümkün, dahası tüm insanlığı tehdit eden nükleer savaş tehlikesi karşısında bundan başka çözüm yolu da yok. Bu bakımdan Moskova zirvesi dünyanın nükleer silahlardan arınabileceği yolundaki talep ve umutları güçlendirmiştir. Reagan'ın "soğuk savaş defterinin kapandığını" söylemesi uluslararası ilişkilerde tüm dünya halklarının çıkarına olan diyalogun daha geliştirilebileceğini işaret etmiştir.

Moskova zirvesinde gerçekleşen görüşmelerliğinde Reagan'ın görev süresi bitmeden stratejik silahlarda % 50 indirimi öngören anlaşmanın imzalanacağı bir beşinci zirve de olası görünüyor. Reagan'la ya da yine ABD başkanıyla gerçekleşmesi mümkün bu anlaşma için sürdürülmenin görüşmelerde Sovyetler özellikle iki konunun çözümü kavuşturulması istiyorlar. Bunlardan ilki 1972 tarihli antibalistik füzelerle ilgili anlaşmanın (ABM) "yorumlanmadan" sürdürülmesi, zira Reagan yönetimi daha önce onaylanmış olan bu anlaşmayı "yorumlayarak" SDI projesine dayanak yapma girişiminde bulunuyor; ikinci ise denizden fırlatılan cruise füzelerinin denetimi ve yasaklanması. Stratejik nükleer silahlarda ilgili böyle bir anlaşmanın (START) imzalanması nükleer silahsızlanma yolunda bir ileri ve hayatı önemde adımı daha gündeme getirmiştir.

▼ *Vuslat bir daha ne zaman? Reagan ile Gorbacov bir kez daha biraraya gelip silahsızlanmada bir üst aşamayı sağlayabilirler.*

Amerika, Amerika-4

OYUNUN KURALI: YALAN

İnsanın yakın çevresinden başlayarak bir güvensizlik kuşatması altında yaşamaya zorlanması, bireyciliğin ABD'de ulaşığı dehset verici boyutları vurguluyor.

▼ 'Campaignland'. Yeni devlet başkanlığı için her iki partinin adaylarının sürdürdüğü kampanyalar halkın sorunlarının o denli uzakta dolaşıyor ki, bunların ABD toprağında değil, "Kampanya Ülkesi" denen hayatı bir ülkede yer aldığı söylüyor. Demokrat parti adayı Dukakis'in bir yatağı uzanarak çekildiği resim de bunun örneği.

Feranda bir Japon arabasının yanında, hiç güven telkin etmeyecek bir gülümsemeyle duran ve izleyicilerin beşbol sahalarından ajmaًı oldukları sima, bir çırpıda neler vad etmiyor ki? "Isuzu size yalnızca dokuz dolara malolacak. 1 galon benzinle 94 mil gider. Üstelik erken alırsanız, bedava bir ev sahibi de olacaksınız!" O konuşmasını sürdürürken, ekranda beliren iri puctolu yazılar ise başka bir mesaj iletiyor: "Yalan söyleiyor". Amerikan televizyonunda bu türden reklamlar büyük ilgi topluyor. Nedenini "toplumun yaşadığı gerçeklik bu" diye açıklıyor reklamcılar, "Amerikalılar kendilerine sürekli yalan söylemediğini biliyorlar. Daha on yaşına geldiğimizde ikiyüzünlükte hayli yol almış oluyoruz."

1987 Şubat'ında açıklanan bir US News - CNN araştırması da bunu doğruluyor. Kişiler arasındaki bağların insanı olmaktan ne denli uzaklaştırdığını göstermesi açısından tüyleri diken diken eden bir doğrulama bu. Ankete katılanlara çeşitli kişilerin (es, en iyi arkadaş, rahip, doktor, basın-yayın ve ABD başkanı vb.) ciddi konularda **her zaman doğruyu söyleyip söylemedikleri sorulmuş**. Cevaplar kısaca söyle: "Eşim her zaman bana doğruyu söyler" diyenlerin oranı % 40. En iyi arkadaş söz konusu olduğunda ise böyle diyenlerin oranı % 26'ya düşüyor. Din adamları ankete katılanların % 49'u, doktorlar ise % 48'i tarafından "her zaman doğruyu

söyler" olarak niteleniyor. Radyo-TV yayınlarının her zaman doğruluğu yansıtmasına inanınanların oranı % 17. ABD Başkanı'nın her zaman doğruluğu söyledigine inanınanlarını ise sadece % 8.

İnsanın en yakın çevresinden başlayarak böyle bir güvensizlik kuşatması altında, riyakâr ilişkiler zeminde yaşamaya zorlanması, kapitalist topluma egemen olan bireyciliğin ABD'de ulaşığı dehset verici boyutları vurguluyor. Bireyin kendi çıkarını ne pahasına olursa olsun gözetmesinin nasıl kutsandığını, bununla şekeitenen yalan ve rıya dolu ilişkileri, başımıza ne yana çevirseniz görüyorsunuz.

Beyaz Saray'ın kirli çamaşırını ortaya döken "best-seller"ler özgürlük şampiyonluğunu kimslere bırakmayan ABD'deki yönetim mekanızmasının içyzünü açığa vuruyor. Beyaz Saray'dan ayrılan hemen herkesin kaleme sarıldığı şu günlerde, önceden olduğu gibi Başkan'ın görev süresinin bitmesi dahi beklenmeden "devlet sırları" -Nancy Reagan'in astroloji tutkusu dahil- ortaliga seriliyor. Aslına bakarsanız, Bizans entrikalarına taş çıkartan yönetim yöntemlerini eski suç ortaklarından daha iyi kim bilebilir? Haig, Stockman, Deaver, Speakes ve Regan'dan sonra şuradırda Beyaz Saray eski danışmanı Martin Anderson yazıklarıyla, bozulan ortaklıklarını, halel gelen çıkarların acısını çikarıyor. Anderson Reagan'ı "Türk paşası" diye niteliyor! Bu türden "best-seller"ler ilginizi çekmeyorsa, Iran-contra olayının soruşturmasını yapan özel savcının "fırsatçı, yalan-dolan, rüşvet" başlıklı raporlarına göz atabilirsiniz.

Olanları mevcut yönetimle bağlayıp, yönetim değişikliğinin çözüm olabileceğini düşünmeniz ise bu türden bextentilerini daha kampanyaların ilk günde terkettiler. Yeni devlet başkanlığı için iki partinin aday adaylarının sürdürdüğünden kampanyalar halkın karşı karşıya olduğu sorunların o denli uzakta dolaşıyor ki, bunların ABD toprağında değil de "Campaignland" (Kampanya Ülkesi) denilen bir hayatı yer aldığı söylüyor. Gerçek Amerika ile "Campaignland" in yüzüze geldiği önseçim sandıkları ise Amerikalılar'ın bu seçim aldatmacasına kanmadıklarını bir kere daha gösterdi. Önseçimin ilk durağı olan Iowa'da seçmenlerin yalnızca % 17'si sandık başına gitti, diğer bölgelerde de durum pek farklı olmadı. (Nikaragua'da Sandinist yönetiminin % 68 civarındaki oy destegini yeterli bulmayan "Amerikan demokrasisi"ne kendisi için % 15'lik, bilmediiniz % 20'lik bir seçmen desteği pekala yemektedir!) Yine her seçimde olduğu gi-

bi aday adaylarının aşk, rüşvet, uyuşturucu, vergi kaçaklığı skandalları ortaya çıkarıldı. Bu bilinen ve beklenen skandalalarla birkaçının başı yendi, geriye kalan "dürüstler" araksyonlarını daha da güvenle sürdürmeyi önemdediler.

Burjuva politikasının ikiyüzlü ilişkilerini "politikanın pisliği" olarak görüp, ruhlarım arındırılmaya koşanlar son aylarda üst üst patlak veren tele-rahip skandallarıyla neye uğradıklarını şahşî durumlardalar. Yillardır televizyonlardan kitelere "namus, erdem, onur" dersi veren Bakker'ler, sonra da Swaggart gibi tele-rahiplerin ne menem şartları, dolandırıcı oldukları, binbir türlü seks-parasal rüşvet skandalı ile dünyevi işlere ne denli batmış bulundukları ortaya çıktı.

Ülkede adaletin nasıl bir yalan olduğunu ve alenen satılığa çıkarıldığını ise artık bilmeyen kalmadı. Savcılardan, yargıçların belirli görevler için seçim kampanyası yürüttüğü Texas gibi eyaletlerde adaletin "dostlar elbette gözetilir" ilkesine dayandığı bilinmiyor. Adli mekanizmanın her düzeyinde görevlilerin polis, şerif, savcı ve yargıçların, gümruk görevlilerinin bulaştığı rüşvet ve irtikap olaylarının boyutlarını anlatmak içinse "1920'lerdeki içki yasağı zamanından beter" nitelemesi kullanılıyor. Şu şıralarda uyuşturucu kaçakçılığına karışan idari-adli görevlileri yargılmak üzere çok sanıklı yüzlerce dava açtıiyor, onlar da ancak yakayı ele verenler. Mart ayı sonunda istifa eden Adalet Bakanlığı kriminal bölümünden sorumlu savcı Yardımcısı William Weld tecrübesini söyle aktarıyor: "Bir ot yiyecek var, bir de et yiyecek. Ot yiyecek 'makul' bir miktar olacaktır. Et yiyecek ise koparabildiklerimi koparacaklardır. Tecrübeme dayanarak kamu dairelerindeki rüşvet konusunda, ot yiyeceklerin et yiyeceklerine dönüşüğünü söyleyebilirim". Weld pek çok insanın bu kirli işler yüzünden kamu dairelerinde çalışmak istemediğini söyleyedursun, sıradan Amerikalılar'ın da daha çalışma hayatlarının ilk admında "oyunun kurallı" na umaya başladıkları görülmeye. Bir meclis alt komisyonu araştırmasına göre, iş için başvuran her üç Amerikalı'dan biri öğretimi ya da mesleki nitelikleriyle ilgili belgelerde tahrifat yapıyor. Eğitim ve bilim alanındaki yalan ve tahrifatların son örneklerinden biri, Harvard ve Emory Üniversitesi tıp bölümünden 47 bilimadının gerçek dışı rapor hazırlamakla suçlanması oldu.

Reagan ABD'den "dünyanın en son umudu" diye söz ediyor. Yalan olduğundan kusunuz mu var?

Mike
Dukakis
President

T

BATI, DEMOKRASI VE SOSYAL DEMOKRASI

Batı'da kitlelerin yaşam düzeyleri iyileşirken, sömürgeerdeki yaşam düzeyi kötüleşti. Bu yüzden Batı'da demokrasiyi olası kıyan gelişme, sömürgeerde olanaksız kılıyordu.

Bati'' ve "demokrasi", "hemen birbirini çağırışuran kavramlar. Pek çok ülke, "Batı demokrasisini" kurma çabası içinde. Batılılar, pek çok ülkeyi, kendileri gibi "demokrat" olmamakla suçlarlar. Demokrasi, Batının ayrılmaz bir parçası gibi. Sanki Batı, her zaman demokrat olmuştur.

Oysa demokrasi, Batı'da görelî yeni bir kavram. Merkezi yetkeleler, 16. yüzyıldan başlayarak burjuvalara kimi siyasal odunları vermişler. Ancak, bu odunları hemen her zaman güvenceler içeriyorlar ve özellikle oy verme ve siyasal katılım haklarını, mülk sahibi olmaya bağıyorlardı. İngiltere'de 19. yüzyılda başlayan ilk işçi hareketleri (Chartism), oy verebilmek için mülk sahibi olmak zorunluluğunu kaldırılması, eşit oy hakkı, parlamento üyelerine maaş verilmesi gibi bugün basit görünün hedefleri amaçlıyorlardı. O dönemde, bu istekleri dile getirenler, sosyalist sayıyorlardı. (Bkz. Paul Sweezy, "Capitalism and Democracy", "Monthly Review", Haziran, 1980).

Batı'da demokrasi, kapitalizmle eş anı olarak doğdu. Kapitalizm, ekonominin devletten otonom olduğu tek ekonomik oluşum. Ancak, bu, kapitalizmde ekonominin devletten bağımsız olduğu anlamına gelmiyor. Sweezy'nin yukarıda kaynak olarak belirttiğimiz makalesinde, kapitalizmde devletin mülkiyet dizgesini korumak, kapitalistlerarası rekabetin kurallarını belirlemek ve bazı çıkarları diğerlerine karşı korumak gibi vazgeçilmez işlevleri olduğu belirtiliyor. Demokrasinin kuruluş yıllarında burjuvaziye odunlar verilirken bu yüzden kısıtlamalar konulmuş olmuştu. Bu kısıtlamalarla yönetim kuralma hakkı, ancak mülk sahibi sınıfa verilmiş.

Demokrasının Yaygınlaşması

Demokrasi, tanım gereği, halkın isteklerine göre yönetim demek. Kullanma hakkının sınırlı tutulduğu bir yönetim biçimi, halkın coğğunluğunun isteklerini yansıtmadığı için, de-

mokratik sayılamaz. Acaba demokrasının ilk yıllarında katılım neden kısıtlı tutuldu? Sweezy'e göre, bunun nedeni, halkın coğğunluğunun, kapitalist ekonominin işleyişinden hoşnut olmadığını.

Ancak günümüzde Batı demokrasilerinde katılım üzerindeki kısıtlamalar tümüyle kaldırılmış. Sweezy'e göre bu durum, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak ortaya çıkan gelişmelerin ürünü. Bu dönemde Batı'da, Kuzey Amerika'ya gök ofanaklarının ortaya çıkması, sömürgelarından ucuz hammande ve yiyecek elde edilmesi gerçek ücretlerin artmasını sağladı. Çalışanların yaşam düzeyi yükseldi ve kitleler varolan ekonomik düzge içinde çalışarak koşullarını düzeltebileceklerini ve nesilden nesile daha iyi yaşıdıklarını gördüler. Bu durumda demokrasi, burjuvazi için en kolay yaşam biçimini oldu.

Demek oluyor ki Batı'da demokrasi, ancak kapitalizmin kitlelerin coğğunluğunun ekonomik koşullarında düzelmeler sağlayabilmesiyle güçlendi. Bu gelişmenin, bugün Üçüncü Dünya diye adlandırılmış ülkelerde tersi gelişmeler sonunda elde edildiği düşünülebilir. Şöyle ki, Batı'da gerçek ücretlerin yükselmesine, kitlelerin yaşam düzeylerinin iyileşmesine, sömürgelarından ucuz hammande ve yiyecek sağlanmasına da katkıda bulundu. Ancak aynı nedenle, Batı'da kitlelerin yaşam düzeyleri iyileşirken, sömürgeerdeki kitlelerin yaşam düzeyleri de kötüleşti. Bu yüzden Batı'da demokrasiyi olası kıyan gelişme, sömürgeerde demokrasiyi olanaksız kıydı.

Çünkü, kitlelerin yaşam düzeylerinin kötüleştiği bir durumda, kitlelerin ekonomik düzgeden hoşnutsuz olacakları açıktır. Bu durunda, demokrasının yaşamasına izin verilemez.

Bu tartışmanınlığında Batı'nın neden demokratik olduğu ve pek çok diğer ülkenin de neden olmadığı, daha kolaylıkla anlaşılmıştır. Batılıların daha demokratik olmalarının nedeni, siyasal kültürlerinin daha üstün olması gibi soyut nedenlerle açıklanamaz. Batı demokratiktir, çünkü az gelişmiş ülkelerde kitleleri ekonomik düzgeden hoşnutsuz kılan gelişmeler, Batı'daki kitleleri hoşnut kılmaktadır. Yoksul ülkeler daha yoksul, zengin ülkeler daha zengin yapan uluslararası ekonomik düzge değişmediği sürece, yoksul ülkeler ne denli çabalasalar "Batılar gibi" demokratikleşmeyecekler; Batılılar onları bu yüzden kinarken, onlar da hayvanlanmayı sürdürerekler.

Kaldı ki Batı'da demokrasının oldukça sık

ve yüzeyel olduğunu da unutmamak gerekiyor. Ekonomik büyümeyen durduğu kriz dönemlerinde, Batı demokrasisi diye adlandırdığımız kurum da hemen krize giriveriyor. Gelecekte yaşanacak yoğun bir ekonomik krizde, Batı ülkelerinde, demokrasının, 1930'larda olduğu gibi yeniden kolaylıkla rafa kaldırılmayaçına kim güvence verebilir?

Demokrasi ve dengeler

Prof. Murat Sarica, Fransa ve İngiltere'de Emredici Vekaletten Yeni Temsil Anayasına Geçiş adlı yazıtında, "kapitalist düzende, demokrasi, sınıflararası bir denge rejimidir," der. Acaba, Batı demokrasisi kurulurken hangi sınıflar arasında ne tür dengeler oluşturuldu?

Yukardaki incelememiz, Batı demokrasisi kurulurken, kapitalistlerle işçiler arasında denge oluşturulduğunu gösteriyor. Bu dengenin oluşturulmasına Batı'daki sosyal demokrat nitelikli partiler de katkıda bulunmuş olmalı.

Ancak, Batı'da sınıflar arasında denge oluşturulmasına katkıda bulunan gelişmeler, az gelişmiş ülkelerde benzer dengelerin kurulmasının engelliyor. Batı'daki dengeler, kitlelerin yaşama düzeylerinde, gerçek ücretlerde görevi iyileştirmeler sağlanarak kurulabilmiş. Bu iyileştirmeler, az gelişmiş ülkelerdeki tersi gelişmeler pahasına sağlanabilmiş. Bu durumda, az gelişmiş ülkelerde, Batı'da demokrasilerin kurulmasını sağlayan dengelerin kurulabilmesi, çok güç değil mi?

Belki, az gelişmiş ülkelerde sosyal demokrat partilerin çözümzsizliği buradan kaynaklanıyor. Bu partiler, hem işçiden hem de varolan ekonomik düzgeden yana. Oysa, az gelişmiş ülkelerde, varolan ekonomik düzgede, işçilerin yaşama koşullarında, Batı'da olduğu gibi sürekli iyileştirmeler sağlanamıyor. Tercine, nerdeyse sürekli bir kötüleme söz konusu. Bu durumda az gelişmiş ülkelerde sosyal demokratlar gerçek çözümle üretmemiyorlar. Oy almayı hedefledikleri kitle için, inançlı olamıyorlar.

TAV

141 VE 142: YONTULMAMİŞ BURJUVAZİNİN ALÂMET-İ FARİKASI

Marksizmi yasaklayan mantık -bu "mantık" burjuva düzenini korumayı hedefliyor olsa bile-
burjuva demokrasisi açısından dahi tutarsızdır, hatta sonuna kadar işletildimiştir, aynı
"mantık" bizzat burjuvazinin kendisini vuran bir çeşit bumerang olmaktadır.

... sosyal hayatın zehirlemekle kalmıyor, bu maddelerde dile getirilen ve burjuva hukuk normları ile dahi bağdaşmayan anlayış aynı zamanda Türk burjuvazisinin, kendi sınıf damgasını taşıyan demokrasi karşısındaki hazırlıksızlığını ve təhammülüsüzüğünü de ortaya koyuyor.

Bilindiği gibi bu maddeler, 1) "sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde hakküm tesis etmesini", 2) "sosyal bir sınıfı ortadan kaldırılmayı", 3) "memleket içinde mileses ik-

Marksistler hiç işlemedikleri ve işlemeye de niyetli olmadıkları "suçlar"dan ötürü mahkemelerde ve hapishanelerde sürüm sürüm sürünlürlerken, 141 ve 142'ye göre aynı suçu muttasıl işleyen "devletin asli sahipleri" bildiklerini okumaya devam ediyorlar.

tür. Üçüncü ibare ise, Türkiye'nin "müsses iktisadi ve sosyal temel nizam" olan kapitalizmin, sosyalist sosyo-ekonomik formasyon ile değiştirmesini, böylece insanların ileri doğru yürüyüşünü öngören, dünyayı bilimsel kanunlar dahilinde değiştirmeyi amaçlayan Marksizm'in bir mühüm hedefi

vuzu olarak benimsenmesini yasaklamaktadır.

Ne ki Marksizmi yasaklayan mantık -bu "mantık" burjuva düzenini korumayı hedefliyor olsa bile- burjuva demokrasisi açısından dahi tutarsızdı, hatta sonuna kadar işletildi miydi aynı "mantık" bizzat burjuvazinin kendisini vuran bir cesit bumerang olmaktadır.

Marksist dünya görüşüne göre antagonist sınıf çıkarlarının bulunduğu bir toplumda "sosyal bir sınıfın" -ya da sınıf ve zümreler topluluğunun- "diğer sosyal sınıflar"- ve de zümreler- üzerinde hakimiyet kurması bir suç değil, objektif bir vakıadır. Eğer söz konusu olan kapitalist toplum ise hakimiyet kurmuş olan sınıf -en genel anlamda- burjuvazi, hakimiyet altındaki sınıflar da, işçi sınıfı başta olmak üzere öteki emekçi sınıf ve tabakalar- dir, kısacası çalışan halktır. Yine Marksizme göre işçi sınıfının iktidara gelmesiyle bu durum değişir. Bu sefer hakim konuma gelenler, işçi sınıfı ve müttesifleri olurlar, hakimiyet altındaki sınıf ise burjuvazi. Ancak bu sonuncu hükümetme ve edilme durumu geçicidir. Çünkü iktidara gelen işçi sınıfı bir süreç boyunca üretimi araçlarının özel mülkiyetine son verir. Böylece burjuvazi bir sınıf olarak tarih sahnesinden çekilir. Sosyalist bir toplumda antagonist sınıf çeşitleri bulunmadığı için de su veya bu sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde hakimiyeti söz konusu olmaz.

Bütün bunlardan çıkan sonuc, herhangi bir oplumdaki sınıf hakimiyetini insanların iradesinden ya da seçişinden bağımsız olduğunu dur. Yani kapitalist bir düzende burjuvazi, işsizce en iyi niyetli, en insancıl, en demokrat burjuvalardan oluşmuş olsun, işçi sınıfı ve otekü emekçiler üzerinde kaçınılmaz olarak hakimiyet tesis eder. Benzeri bir hakimiyet surumu, kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinde, işçi sınıfının önderliğindeki emekçi liderler için de, geçici bir dönem için söz konusudur. Bunlar, Marksizm'in devlet konundaki nazişti analizimin sonuçlarında.

Bu durumda herhangi bir Marksisti "sosyal bir sınıfın, diğer sosyal sınıflar üzerinde hakimiyetini ıesis etmeye" amacılıyorken, suçlamak, saçmadır, totolojidir. En uzun an sahip olduğu dünya görüşünün bilimselbine inanan Marksistin kendisi açısından bu

böyledir. Çünkü Marksistin hedefi sosyalist bir düzendir. Sosyalist düzene işçi sınıfının iktidara gelmesini izleyen bir süreç boyunca gelecektir. Ve bu süreçte de işçi sınıfının mülk sahibi sınıflar üzerinde hakimiyet kurması esyanın tabiatı gerecidir. Bu olgu Marksistin kendisinin, -hatta işçi sınıfının- irade-sinderi bağımsızdır, kaçınılmaz olarak gerçekleşir.

Tabil tabakkümden tahakkümé fark vardır. "Tahakküm" kelimesinden "dilegence hükmetme"yi anlıyorsak (Türkçe Sözlük, T. Dil Kurumu) bunun Marksist literatürdeki karşılığı **diktatörlük** kelimesidir. Marksizme göre antagonist sınıf çelişkilerinin bulunduğu sosyo-ekonomik formasyonlara tekabullen eden her devlet **özünde**, aynı zamanda bir diktatörlüktür. Bu **ozdeki diktatörlük**, verili bir toplumun şartlarına bağlı olarak çeşitli **birimlerde** tezahür edebilir. Örneğin faşizm burjuva diktatörlüğünün en cıplak ve hunhar biçimidir. Buna karşılık bugün "Bati"da gördüğümüz burjuva demokrasi, diktatörlük özünün alabildiğine kamufla edilmiş olduğu devlet biçimleridir. Benzeri bir durum kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci boyunca işçi sınıfı yönetimindeki devlet için de söz konusudur. Emekçi halkın iktidarında demokratik hak ve özgürlükler, nüfusun ezici coğulluğunun çıkarları doğrultusunda, yine onlar vatandaşlığı aktif olarak hayatı geçirileceği için emekçilerin devleti, **oze tarihin görüdüğ en demokratik** devlettir. Birimde ise bu devlet, neveut şartına bağlı olarak, karşıdevrimci - ömüructü azınlık üzerinde açık baskıci metodlara başvurabileceği gibi, bu tür uygulamalara hiç gerek duymaksızın, bütün demokratik hak ve özgürlükleri tüm yarıştlara eşit olarak tanıyalır. Ama ne olursa olsun kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde devletin, aynı zamanda proletarya diktatörlüğünü özü varlığını korur.

Biliyorum, **diktatörlük** kelimesi etik ve estetik açılarından negatif bir içeriğe sahip. Böylediğiini idindi ki, "proletarya diktatörlüklü" dicensi ırkılıcılık bir etki yaratıyor. Ancak evlene iliskin analizlerde bilimsel esaslara riyet edilerekse kavramlarda net olmak zorundur. Ayrıca kavram olarak diktatörlük tek içeriğe sahiptir ama sosyal практиk diktatörlük, diktatörlük gibi kavramlarla ilişkili olabilir.

tatörlükten diktatörlüğe dağlar kadar fark vardır.

Burjuva demokrasisi, en demokratik, yoğunların azami katılımının sağlandığı konularda dahi, özünde kılıç bir azınlığın, sömürgeci egemen sınıf ve zümrelerin diktatörlüğüdür. Çünkü burjuva devletin temel fonksiyonu artideğerin yeniden üretimin sürekliliğini sağlamaktır. Bir düzen biçimsel olarak ne kadar demokratik olursa olsun bir kısım insanlar, diğer bir kısım insanları sömürerek yaşıyorlarsa ve bu sömürgeyi sayesinde toplumun tüm zenginliklerini mülkiyetleri altında tutabiliyorlarsa, böylesi bir düzen özünde bu sömürgeci azınlığın diktatörlüğündür.

Buna karşılık proletarya diktatörlüğü en açık baskıcı metodlara başvurduğu zaman dahi toplumun çok geniş bir kesimi için, işçiler, köylüler, diğer emekçiler, yanı çalışan halk için demokrasidir. Üstelik açık baskıcı metodlar kaçınılmaz değildir. Bundan yüz yıl önce Marx söyleyordu:

"Ama bu hedefe varma yollarının her yerde aynı olduğunu hiçbir zaman iddia etmediğim."

Çeşitli ülkelere kurumlarının, alışkanlıklarının ve geleneklerinin dikkate alınması gerektiğini biliyoruz ve işçi sınıfının bedefine bağıncı yollarla varabileceğini Amerika, Ingiltere -ve eğer kurumlarınızı daha iyi bilseydim Hollanda'yı- da bunlara eklerdim- gibi ülkeler olduğunu yadsımıyoruz." (Marx-Engels, Seçme Eserler, Cilt 2, s.350)

Yani kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin son derece demokratik bir şekilde yürütülmesi pekâlâ mümkünktür. Burada **yatın edici faktör**, üretim araçlarına sahip olan sınıf ve zümrelerin tavırlarıdır. İşçi sınıfı, emekçi muttefiklerini de yanına alarak nüfusun büyük çoğunluğunun desteğiyle iktidara geldiğinde, sosyalizme giden yolun temel taşlarını döşemeye başlar. Bunun için bir yandan kendi yönetim mekanizmalarını oluştururken, öte yandan da bir süre boyunca üretim araçlarını özel mülkiyetten çıkarıp halk mülkiyetine geçirir. Bu geçiş sürecinde mülk sahibi sınıflar ve onların önceki dönemin devlet katındaki uzantıları demokratik işleyisin **kuralarına** ne kadar uyarırsa geçiş de o ölçüde sancızsız yürütür. Ama bu geçiş ne kadar demokratik bir biçim altında olursa olsun, devletin özü, aynı zamanda proletarya diktatörlüğü olarak kahr. Bu demokrasi, önceki burjuva demokrasisinden bin kat daha demokratik olabilir -ki öyledir- bu gerçek değişmez. Üstelik geçiş sürecinin sancızsız ilerlemesinin de güvencesi emekçi yiğinların caydırıcı gücü, kararlılığı ve örgütülüğündür. Ve en önemlisi, kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin sona ermesiyle birlikte, yanı antagonist sınıf çelişkilerinin ortadan kalkması sonucu, işlevi kalmayan proletarya diktatörlüğü öz olarak da yok olup gider. Kisacası Marksistler geçiş dönemi için daima en demokratik devlet biçimini öngörüp böylesini savundukları gibi, ilkel komünal toplumdan çıkıştan bu yana bin yıldır süregelen devletin diktatöryal özünün de **ortadan kalkacağı** günleri çabuklaştırmak için mücadele ederler. Oysa burjuva partiler ve politikacılar için, demokratik bir biçimde altında dahi olsa, devletin burjuva diktatörlüğü özünün **ebediyen korunması** ve sürdürülmesi esastır.

İste 141. ve 142. maddelerin garabeti de tam bu noktada somutlanıyor. Marksistler

hangi devlet olursa olsun -ister burjuva, ister proletер nitelikli- biçim olarak her zaman demokrasiden yanalar, demokratik hak ve özgürlükleri savunuyorlar, bunların yiğinlara msaledilmesi için mücadele ediyorlar. Ve işçi sınıfının iktidarında da, üretim araçlarının sahibi sınıflar oyunun kurallarına riayet ettikleri sürece tarihin tamlığı en geniş demokrasının gerçekleştirileceğini ifade ediyorlar. Oysa 141 ve 142'ye hakim olan mantık Marksistler diktatörlük hedeflemekle suçluvar. Bunun iki türlü yorumu olabilir.

Birincisi, 141 ve 142'nin iktidara geldiklerinde Marksistlerin mutlaka açık diktatörlük metodlarına başvuracaklarına ilişkin önyargı olabilir. Bu şimdiden geleceğin pratigini ipotek altına almak anlamına gelir. Oysa biliyoruz işçi sınıfı iktidarı, şayet açık diktatörlük metodlarına başvurmak zorunda kalacak ise, bunun yegane sebebi mülk sahibi sınıfların demokrasının kurallarına uymamaları, nüfusun coğullığının kararlarına karşı çıkmaları, kısacası karşıdevrimci şiddet kullanarak, "tahakküm"lerini sürdürmek istemeleri olacaktır. Öyleyse 141 ve 142'yi benimsenip ve inatla savunan Türk burjuvazisi, kendisinin oyunun kurallarına yanı demokrasie uymayacağını bu kanun maddeleri aracılıyla peşinen ikrar etmektedir. Bu durumda 141 ve 142'nin esas muhatapları bugun onu uygulayanlar, yanı ilk başta mevcut yönetmeleri olmak gerekir.

Yok, 141 ve 142'den amaç Marksistlerin devlete ilişkin teorik değerlendirmelerini mahkûm etmeye, burjuvazı bu sefer de bindiği dali kesimkent kurtulamaz. Çünkü işçi sınıfı iktidarin teorik bazda proletarya diktatörlüğü olduğunu kabul etmek, aynı zamanda Marksizmin devlete ilişkin nazari görüşünü de doğrulamak anlamına gelir. Bu halde ise 141 ve 142'nin mantığı gereğince burjuva devlet de diktatörlük -yani tahakküm aracı- olmaktan kurtulamaz. Öyleyse 141 ve 142. maddelerin yine öncelikle Türkiye'nin kapitalist düzenini sürdürmeni ve sürdürmekten yana olmaları uygulanması gereklidir.

Aşında yapılması gereken de budur. 141. ve 142. maddeleri ihlal edenler ilk başta mevcut rejimi kuranlar ve onu bugune dek yonetenler olmuştur. Örneğin Türk burjuvazisi ve onun politik temsilcileri "sosyal bir sınıf", Osmanlı feodalitesini "ortadan kaldırılmıştır". Yine aynı yönetim örneğin seriat rejimine son vererek, padışlığı ve halifeliği ortadan kaldırarak, "memleket içinde miteses sosyal temel nizamlar"ın en başta gelenlerini "devirmiştir". Yine burjuva politikacılar yillarda boyu, örneğin işçilerin sendikal ve politik örgütlenmelerini yasaklayarak, çalışan diğer halk kesimlerinin seslerini devamlı kısarak, hatta CHP dışında başka parti kurulmasına engelleyerek "sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakküm tesis etmesi"ni tıpkı gerçekleştirmiştir.

141 ve 142'yi savunanlar, "bizi Marksizmin devlete ilişkin nazari çözümlemeleri ve pratik değerlendirmeleri ilgilendirmez, bize göre devlet sınıflar ıstır, tarafsızdır ve tüm yurttaşlar devlet karşısında eşittirler" deseler de durum değişmez. Devlet eğer böyleyse ve bu **mutlak bir gerçeklikse** burjuvazının Marksistlerden ve işçi sınıfının iktidara gelmesinden korkmasının bir anlamı yoktur. Çünkü ne olursa olsun sınıflar üstü devlet var-

lığından sürdüreceğini ve tarafsızlığını koruyacağna göre işçi sınıfının iktidardında da yurttaşlar devlet karşısında eşit olacaklar, bir sınıf öteki sınıflar üzerinde tahakküm tesis edemeyecek demektir. Bu durumda 141 ve 142'nin hikmeti vücutunu sorgulanması gereklidir.

Yok, "devlet sınıflar ıstır ama pratikte, bir kısmı kötü niyetli kimse devlet nüfuz oderek onun tarafsızlığını bozabilirler, kendi çıkarları doğrultusunda devleti istismar edebilirler" denince burjuvazi önce dönüp kendine bakmalıdır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ülkemizde hükümet edenler hep burjuva partileri olmuştur. Ve yakın tarih, devletin kağıt üzerinde yazılı tarafsızlığının devamlı ihlal edildiğinin sayısız örnekleri doludur. Örneğin silahlı kuvvetlerin asıl görevinin yurt savunması olduğu söylenir. Ama görüyoruz, Cumhuriyet tarihinin yaklaşık yarısı sıklıkla yönetim altında, yanı askerin yönetiminde geçmiştir. Üstelik bu konuda rekor İstanbul şehrini, yanı işçilerin en yoğun olduğu ilimize aittir. Silahlı kuvvetlerin silahlı kuvvetlerin asıl görevi, görüntüte hiç fizerine vazife olmadığı halde yurt içinde asayı sağlamış olmuştur. Ve devletin en temel unsurlarından olan ordu, mevcut kapitalist düzenin sürdürülmesi açısından asıl olan bu görevi her zaman taraf tutarak yerine getirmiştir. Son olarak 12 Eylül 1980 darbesinin hemen ertesi günü grev çağrılarının görülmemiş bir hasınlıkla nasıl dağıtıldıklarını hatırlamak yeter. Bunun yanı sıra, öneğin DISK kapatılıp yöneticileri işkencelerden geçirilir ve idam istemiyle yargılanırken, TÜSİAD ve benzeri sermaye sınıfı örgütlerine hiç dokunulmamış, hatta bunların akıl hocagından ve siyasi görüşlerinden yararlanılmıştır.

Sözün kısası Marksistler, hiç islemediği ve islemeye de niyetli olmadıkları "suçlar"dan ötürü malikemelerde ve hapishanelerde surum surum sürünlürlerken, 141 ve 142'ye göre aynı suçu muttasıl isleyen "devletin asıl sahipleri" bildiklerini okumaya devam ediyorlar. Yani T.C. Kununu'nun 141 ve 142. maddeleri egemen sınıfların kendileri açısından tam bir hilkat garibesi. Ne çare ki Türk burjuvazisi de bir hilkat garibesi. Onun için de yontulmamış ve yontulmaya asla niyeti olmayan -bu burjuvazisi 141 ve 142'ye kendi doğal uzantısıymışcasına sahip çıkıyor. Resmi çevrelerin 141 ve 142'ye ilişkin -örneğin halifetmek vb.- kimi vaadleri, riyâkârlıktan başka bir şey değildir.

Öyleyse?

Öyleyse her zaman olduğu gibi yine iş başında düşüyor. Demokratik hak ve özgürlükleri savunucuların kollarını sıvamalarından başka çare yok.

Üstelik konu tüm demokrasi güçlerini, her demokrasi doğrudan ilgilendiriyor. Çünkü 141 ve 142 Marksizmi yasaklıyor ama bu görüntüte böyle. Bu maddelerin Marksistlerin yanı sıra pek çok demokratı da -DISK, Bars Derneği, KÖY-KOOP, TÖB-DER, çeşitli meslek odaları davaları, basın mensuplarına açılan davalar vb. örneklerinde görüldüğü gibi- camii yaktığı cumhuriyet malumu.

Burada İnsan Hakkı Derneği'nin düşündürme ve örgütlenme özgürlüğine ilişkin son girişimini yürekten kutlamak gerekiyor. Tabii kutlamak yetmez. Kutlamamın en anlamını İHD'nin çalışmaları -azami kafkayı sağlamak, böylece 141-142 gibi bir yüz kasasından biran önce kurtulmak için gereklen toplumsal tepkiyi organize etmekti.

Burjuva partiler ve politikacılar için, demokratik bir biçim altında dahi olsa, devletin burjuva diktatörlüğü özünün ebediyen korunması ve sürdürülmesi esastır.

ON DÖRT YIL SONRA KIBRIS

"Kuzey Kıbrıs'tan üs mü istiyorsunuz?" sorusuna, ABD'li uzman şu yanıtını vermiş:

"Savaş gemilerimiz ve üslerimiz, Kuzey Kıbrıs hükümetinin davetini beklemektedir!"

On dört yıl önce Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarına silahlı kuvvetlerini gönderdi. Bu kuvvetlerin adadan çekilmesi sorunu hâli tartışılmıyor. Kıbrıs'taki gelişmeleri tarihsel bağlamı içinde ele almak günümüzü anlamak için zorunlu oluyor. Bin dokuz yüz elli yıldır uzanmış bunun için.

Kıbrıslı Rumlar'ın İngiliz sömürgे yönetimine son vererek, adayı Yunanistan'a bağlamak amacıyla başlattıkları EOKA hareketi, İngiliz emperyalizminin "böl-yonet" politikası sayesinde bir iç savaşa dönüştürülmüş ve Nisan 1955 ile Mart 1959 tarihleri arasında Kıbrıs'ta toplam 509 insanın canına kıymıştı. Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki stratejik önemi nedeniyle, önceleri bu sömürgeyi terketmek istemeyen Ingiltere, daha sonra "üs olarak Kıbrıs" yerine, "Kıbrıs'ın üs" görüşünü benimseyerek, ada halkına sınırlı politik bir bağımsızlık tanıtmıştı.

16 Ağustos 1960 günü Kıbrıs Cumhuriyeti adı verilen yeni devletin bağımsızlığına kavuştuğu ilan edilirken, aynı gün bu devletin topraklarına "garantör ülke" sıfatıyla birer NATO ülkesi olan Türkiye ile Yunanistan'ın askeri birlikleri ayak bastırdı. Türkiye 650 kişilik, Yunanistan da 950 kişilik birer alay askerini "ittifak anlaşması" gereğince, başkent Lefkoşa'nın çevresindeki stratejik tepelere yerleştirirken, üçüncü garanti ülke Ingiltere de Kıbrıs Cumhuriyeti toprağının dışında addedilen egemen askeri üs bölgeleri Agrotur ve Dikelya'da 7 binden fazla askeri personel bulunduruyordu.

▼ Akrotiri'de İngiliz askeri üssü. Amerikan helikopterlerine daha çok依靠.

Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin dış politikasının gittikçe tarafsızlaşması karşısında hem ABD, hem de NATO yanlısı Kıbrıs Türk liderliği ciddi endişelere kapılmıştı. Cumhurbaşkanı Makaryos, 1961 yılında Belgrad'daki Bağdatlısı Ülkeler Toplantısı'na aktif olarak katılma kararını yardımcı Dr. Küçük'e danışmadan almıştı.

Buna karşılık Kıbrıs Cumhurbaşkanı yardımcısı Küçük, İsrail ile diplomatik ilişkiler kurulmadan Misir büyükelçisinin güven mektubunu onaylamamıştı. Anti-komünist Türk liderliği tarafından denetim altında tutulan Kıbrıs Türk basım ise, sürekli olarak Kıbrıs'ta artan komünizm tehdisinden söz ediyordu. Rumlar, Kıbrıs'ın sosyalist ve bağlantısız ülkelerle ilişkilerini geliştirmek, uluslararası baskı ile bağımsızlık hakları üzerindeki sınırlamaların kurtulabileceklerini hesaplayarak, Türkler de NATO aracılığıyla sağlanan anlaşmada kendilerine verilen aynaklı hakları dış faktörlere börgü olduklarını ve bunların devamının ancak Kıbrıs'ın bağımsızlığının sınırlanmış olmasıyla gerçekleşeceğini düşünüyorlardı. Kıbrıs komünistlerinin parti AKEL, Makaryos hükümetinin iç ve dış politikasını desteklerken, bir kısmı bakan olmuş eski EOKA'cılardan fasist kanadı da hükümete ağır bir şekilde muhalefet yapıyordu. Anayasının gerek enosis, gerekse taksim politikalarını yasaklamış olması, her iki taraftaki fasist ve şoven güçleri huzursuz etmişti.

Kıbrıs anayasasının 129. maddesine göre, savunma bakanı bir Kıbrıslı Türk olan Cumhuriyet'in yüzde 60'ı Rum, yüzde 40'ı Türk-

ler'den oluşan 2 bin kişilik bir ordusu olacaktı. Ama Rumlar, gizlice oluşturulan silahlı gruplara büyük miktarda para harcıyorlardı. Türkler de boş durmayıp, kendi gizli silahlı gruplarını hazırladılar. Aralık 1963'e gelindiğinde, Rumlar'ın tam eğitimli 5 bin, yarı eğitimli 5 bin olmak üzere 10 binlik, Türkler'in de 2 bin 500 kişilik vuruğu gücü vardı. Makaryos'un anayasada değişiklik yapılması önerisi Türkler tarafından reddedildikten kısa bir süre sonra başlayan toplumlararası çatışmalar, adının takşısını isteyen Kıbrıs Türk liderliği ve Türkler'in öldürülmesi ile enosis gerçekleştirilmek isteyen Rum sənəslerinin kıskırtmalarının sonucuydu. Kasım 1967'ye kadar süren iç savaş döneminde, Kıbrıslı Türkler 282 ölü ve 195 kayıp, Kıbrıslı Rumlar da 154 ölü ve 47 kayıp olmak üzere toplam 678 kişi yitirmiştir. Ingiltere ile ABD, adadaki maşaları eliyle bozdukları barıştı yeniden kurmak üzere Kıbrıs'a 10 bin kişilik bir NATO Barış Gücü göndermeye önerdiklerinde, Makaryos buna karşı çıkarken Türk toplumu lideri Denktaş onun bu tavrinin kinadığını duyurmuştu. Adaya gönderilecek askerlerin BM denetiminde olmasını rıza gösteren Makaryos, Türkiye'nin artan müdahale tehditleri üzerine ve başbozuk silahlı Rum güçlerini topalama amacıyla Kıbrıslı Rum Milli Muhafiz Ordusu'nun kurulması kararını aldı. EOKA'nın enosisçi lideri Grivas'ın Kıbrıs'a geri dönmesinin ardından, 5 bin Yunan askeri daha adaya gönderildi. Haziran 1964'te askere alınan Kıbrıslı Rumlar'ın sayısı 15 bine çıktı. Kıbrıslı Türkler'in Türkîeli subayların yönetiminde oluşturdukları Mucahit Ordusu'nda da 10 bin kişilik bir askeri güç vardı. Grivas'ın Geçitkale adlı Türk köyüne saldırması üzerine Türkiye'nin Yunanistan'a gönderdiği 17 Kasım 1967 tarihli ultimatomla, 12 bin kişilik Yunan askeri varlığı adadan çekilmek zorunda kaldı. Cumhurbaşkanı Makaryos, Türkiye'nin Rum ordusunu dağıtmaya önerisini reddetmiş, ama Kıbrıslı Türkler'den çok, kendi politikasına karşı bir tehdit oluşturan yasadışı silahlı grupları da etkisizleştirememiştir. Grivas'ın "simdi enosis" politikasını benimsemeyen AKEL ve PEO örgütlerinin merkezlerine 95 bombalı saldırı düzenlenmiştir.

Makaryos bütün bu olaylardan sonra 12 Ocak 1968'de "istenen çözüm" yerine, "mümkin olan çözüm" politikasını ilan ederek, 25 Şubat 1968 günü yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde enosisçi aday karşısında yüzde 95,45'lik oyla kesin bir zafer kazandı. Kıbrıs'ın tam bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü için bağlantısız dış politikasını sürdüreceğini açıklayan Makaryos, 8 Mart 1968'de Kıbrıs Türk toplumu üzerinde koyduğu eko-

AYIN KONUSU KIBRIS

nomik yaptırımları kaldırıldı, ama Kıbrıs Türk liderliğinin oluşturduğu yönetimi ve polis gücünü tanımadı. Kıbrıs'a dönmesine izin verilmeyen Denktaş hakkındaki yasak kaldırıldı ve toplumlararası anayasal görüşmeler 24 Haziran 1968'de başlandı. Rum görüşmeci Kleridis'in 1976'da açıkladığına göre, 6 yıl süren bu görüşmelerde anlaşmaya çok yanaşmış ve 1974 yazında imza aşamasına gelmişti. Ama Kıbrıs'ta toplumlararası barış ve sorumlu çözümünden yana olmayan ABD, Atina'daki faşist albaylar cuntasının adadakı uzantıları etiyle 15 Temmuz 1974'te Makarios'a karşı bir darbe girişiminde bulunarak, enosisi gerçekleştirmek yolunda bir adım attı.

Darbe girişiminden sağ kurtulan Makarios adadan kaçmayı başardı. Ama ardından Türkiye "Kıbrıslı Türkler'in can güvenliğini sağlamak" gereçesiyle adaya asker çıkarttı. İki ayaklı süre içinde yer alan ve Kıbrıs'ın en sonunda emperyalizmin istediği şekilde ikiye takım edilmesiyle sonuçlanan kanlı çatışmalarda toplam 4250 kişi öldü. Böylece Kıbrıs'ı Yunanistan'ın 53. vilayeti yapma girişimi, adanın yüzde 37'lik kuzey bölgesinin 30 bin kişilik Türk ordusunun denetimi altına girmesi sonucu, bu bölgeye Türkiye'nin 68. vilayeti olma yolunu açtı. 15 Şubat 1975'te Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetimi altındaki topraklar üzerinde kurulduğu açıklanan "Kıbrıs Türk Federe Devleti", yasal Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin girişimleri sonucu önce Yeni Delhi'de yapılan Bağıntısız Ülkeler Toplantısı'nda, daha sonra da BM Genel Kurulu Toplantısı'nda kabul edilen ve Türkiye'yi kimayan kararlar üzerine, 15 Kasım 1983'te kendi kendini "bağımsız" Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olarak ilan etti. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlüğünün "garantör"ü olan Türkiye'nin silahlı harekatları sonucunda gerçekleştirilmiş olan filili duruma dayanılarak ve BM'nin Kıbrıs'la ilgili kararlarına aykırı bir şekilde oluşturulan ayrı devleti, Kıbrıslı Türkler'in kendi kaderini tayin hakkını kullanmaları olarak şımmak inandırıcı ve yasal değildi. Nitekim bu devlet sadece Türkiye tarafından tamindı ve BM örgütü bu yasa dışı eyleme son verilmesi çağrısında bulundu.

Halen Kıbrıs'ta 1960 İttifak Anlaşması: gerçinçe işlenmiş bulunan 950 kişilik bir Yunan alayı ile 650 kişilik bir Türk alayı, KC Ku-

ruluş Anlaşmaları'na göre Kıbrıs toprağından sayılmayan iki İngiliz Egemen Üs Bölgesi'nde her 2-3 yılda bir değiştirilen 10 bin askeri ve sivil personel vardır. Rum Milli Muhabir Ordusu'nun asker mevcudu 12-13 bin kadardır. Yunan alayına ek olarak 350 kişilik bir komando birliği ve diğer eğitici askeri personel olarak toplam 2 bin 500 Yunan askeri vardır. Kıbrıs Türk Güvenlik Kuvvetleri, 7 piyade taburu ve 1 zırhlı bölük olmak üzere 4 bin 500 kişilikdir. "Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri" diye adlandırılan TC askerlerinin sayısı 1985'te 17-18 bine inmişken, iten 29 bin olarak tahmin edilmektedir. Taksim çizgisi üzerinde kalan Lefkoşa'daki havaalanı dışında, güneyde Larnaka'da esas, Baf'ta yedek olmak üzere iki havaalanı, kuzeyde ise Ercan'da yedek olarak yapılan ve askeri amaçlı olduğu öne sürülen Geçitkale havaalanı vardır. İngilizler'in Agrotur hava üssü de bunlara eklenmelidir. Yine Ingilizler'e ait Karlıdağ tepeindeki ufuktesi radar ile çeşitli dinleme istasyonları ve rôle tesisleri, stratejik Kıbrıs adası üzerindeki askeri yapıyı tamamlamaktadır.

Kıbrıs'ın askerden ve işlerden arındırılması önerisi, daha 1964 yılında Cumhurbaşkanı Makarios tarafından önerilmiş ve BM görevlisi Plaza'nın raporunda yer almıştı. Son olarak BM Genel Kurulu'nun silahsızlanma ile ilgili özel oturumunda (24 Mayıs 1978) Kipriyanu tarafından tekrarlanmış ve 13 Mayıs 1983 tarihli, 253 sayılı Genel Kurul kararında desteklenmiştir. Kipriyanu-Denktaş zirvesinde üzerinde anlaşmaya varılan 10 madde den 7'sinde "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askerizlesürülmesi öngörülmüş" ve bununla ilgili konular tartışılmaktadır. Denimkecteydi. Geçen Ekim ayında BM Genel Kurulu'nda konuşan Başkan Kipriyanu, adadaki bütün TC askerleri ile gençmenlerinin geri çekilmeyeceğini, Kıbrıs'ın askersizleştirilmesini önerdiklerini yememiştir. Rum ve Türk Silahlı Güçlerinin dağıtılmış halinde iç güvenliği güçlendirmek için BM gözetiminde oluşturacak uluslararası bir barış gücüne Yunanistan ile Kıbrıs'ın önemli mali katkıda bulunabileceğini söylemiştir. Yeni seçilen Cumhurbaşkanı Vassilyou'nun da bu yıl New York'ta toplanacak olan BM Genel Kurulu'nun özel silahsızlanma toplantısında, uluslararası silah-

sızlanma sorumluluğu bağlı olarak aynı öneriyi yineleyeceği açıklanmıştır.

Bağlantısız Ülkeler Dışları Bakanları Toplantısı'nın 101 ilkinin katılımıyla 8-10 Eylül 1988 tarihlerinde Lefkoşa'da yapılacak olması, anti-empyalist ve bağlantısız bir dış politikayı 28 yıldır sürdürden Kıbrıs Cumhuriyeti'nin savunmasını bir onay olsa gerek. Oysa ki Kıbrıs Türk liderliği, hâlâ daha 1960'lardaki Batı ve NATO yanılı politikasını aynen sürdürmektedir. **Rauf Denktaş**, 18 Kasım 1986'da Uluslararası Sorunlarla İlgili İngiliz Kraliyet Enstitüsü'nde şu açık çağrıyı yapmaktadır: "Sizi temin etmek isterim ki, Kıbrıs Türk halkı, İngiliz halkı kadar demokratik ve bireyin özgürlüğüne bağlıdır. Batı'nın, dünyannı bize ait bölgesindeki güvenlik çıkarlarının farkındayız ve bunları her zaman görüşmeye hazırız!"

Ayrılmakçı Kıbrıs Türk liderliğinin bu çağrına uygun ABD Ulusal Stratejik Enformasyon Merkezi uzmanı ve ilk dönem Reagan'ın askeri-politik işler sorumlusunun özel danışmanlığını yapmış olan Dr.

Jed Snyder, 29 Mart 1988'de İngiliz Parlamentosu'ndaki Kuzey Kıbrıs'ın Dostları Grubu'nun düzenlediği "Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'ın stratejik ve anayasal görünümü" konulu yuvarlak masa toplantıda söyle konusuyorlardı: "...

ABD, Yunanistan'daki hava üslerinden en az birini terkederek olursa, Kıbrıs'ta bir hava (veya mümkünse deniz) tesisi yararlanma olağan sağlanmasının kazandıracağı yarar artacaktır. Adanın kuzey kısmı, böylesi kolaylıklar için ideal bir yerdir."

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetimi altındaki bölgede inşa edilen Geçitkale Havaalanı ile yeni Girne limanının kerameti böylece anlaşılmıyor mu? Zaten Dr. Snyder de toplantıda kendisine yönelik "Kuzey Kıbrıs'tan üs mü istiyorsunuz?" sorusuna şu yanıt vermiş: "Savaş gemilerimiz ve işlerimiz, Kuzey Kıbrıs hükümetinin davetini beklemektedir!"

**Toplumlararası çalışmalar
her iki tarafın enosis ya
da taksim isteyen şoven
güçlerinin kıskırtmaları
sonucu başlamıştı.**

HA

▲ "Defolun Ingilizler!"
ve Enosis, Kıbrıs'ı
üslere anımsı, bağımsız
bir ülke yapma
çabalarından sonra (solda)
duvarın "Enosis"
şlogenini kapılamıştı
(sağda). Oysa Kıbrıs
anayasası hem Enosis'i
hem de taksim politikasını
yasaklamıştı.

Dışişleri Ortadoğu Dairesi eski başkanı Mahmut Dikerdem, Ada'yi anlatıyor:

ÇÖZÜME VARMADA EN BÜYÜK ZORLUK, ADA'DAKİ TÜRK YÖNETİMİ

Büyük devletler Kıbrıs adasını Akdeniz'de batmayan bir uçak gemisi gibi görmeye alışmışlar ve mutlaka Batı'ya yatkın bir yönetimin bulunmasına önem veriyorlar.

Mahmut Dikerdem'in Türkiye barış hareketinin lideri olarak Türkiye'de herkes tanıyor. Emekli büyüğelçi olduğu da biliniyor. Ama diploması mesleğinde 38 yıl emeği olduğunu, birçok görevlerinin yanı sıra, Ürdün, İran, Gana ve Hindistan'da büyükelçilik yaptığı, merkezde çalışırken Orta Doğu dairesinin başına getirildiğini bilmeyenler herhalde çokluktadır. Geniş diplomatik deneyimi ve sorunlara milliyetçi gözükleri reddeden bakışyla Dikerdem, Kıbrıs'ın "fethi"nin ondördüncü yıldönümünde bizler için en güvenilir bir başvuru kaynağıydı. Biz de bunu yaptık.

► Biliyorsunuz bundan ondört yıl önce Temmuz 1974'te Türkiye Kıbrıs'a askeri müdahalede bulundu. Halen Kıbrıs'ta Türk askerleri bulunuyor. 1974'ten bu yana Kıbrıs sorunu gerek toplumlar arasında, gerek uluslararası alanında çeşitli tartışmalara, görüşmelere neden oluyor. Halen de bir çözüm bulunamamış değil. 1974 öncesine kasa bir geri dönüş yapsak, daha sonra da müdahaleyi onsal değerlendirdiğinizde gelsek ne dersiniz?

▲ Dikerdem, "Kıbrıs Cumhuriyeti sezaryenin doğmuş bir çocuk. Ama doğdu."

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs'ta Ingilizler'ce karşı Kıbrıs Rum halkın başlatığı bir bağımsızlık savaşı var. Hareket diye lim buna. Ve bunun başını da yalnız Rumlar çekiyor. Türkler Ingiliz yanlısı görünüyorlar ve karışıyorlar bu savaşa. Zaten Rumlar'ın iddialarının, hatta aşırı iddialarının köke-

ninde de bu vardır. Kıbrıslı Türkler, bugünkü liderleri de dahil, Ingilizler'in Kıbrıs'tan çekileceğine inanmamışlardır, yahut istemektedirler. Rumlar'ın hareketlerine katılmaktadırlar. Ne zaman ki bu bağımsızlık hareketinin Yunanistan'la birleşmeye doğru, yanı sonradan Enosis adımı alacak olan olaya doğru gittiğini hissettiler, o zaman gözlerini İngiltere'den ayırip, anavatan denilen Türkiye'ye döndürdüler.

Bu sırada Türkiye'ye heyetler gelip gitmeye başladı. Ben o sırada merkezde ve Kıbrıs işlerine bakan dairenin başındaydım. Demokrat Parti hükümeti gereken ilgiyi gösterdi Kıbrıs'a. O sırada Doktor Fazıl Küçük, Faiz Kay-

mak bunlar sık sık Ankara'ya gelip bizimle görüşürlerdi. Türkiye'nin ilgisi, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına karşı olmakta yoğunlaşıyordu. Gerçekten de İngiltere Ada'dan çekilişken Türkiye'yi, Yunanistan'ı Londra'da 1955 yılında Lancaster House Konferansı içinde bilinen bir konferansa davet etti. Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki tezlerinin savunulduğu ilk konferans budur. Bu konferans devam ederken 6-7 Eylül olayları oldu Türkiye'de. Bir gazete Atatürk'ün Selanik'teki evi bombalandı diye bir yayım yaptı. Sonradan anlaşıldı ki gazetenin sahibi MİT ajamış. Hattılarım halk güya galeyana geldi, tahrıpler oldu İstanbul'da ve konferans bunun

▲ Kıbrıslı bir Türk, bir Yunanlı, ikisi de kurban. 1965'te Kıbrıs Türk-Yunan dostluğunun simgesi İki Keşfet, Dervis Ali Kavazoğlu ve Kostas Misailis, fesihlerce öldürülmüştü. Onlar birlikte yaşamayı öğrenmişlerdi, diğerleri neden öğrenmemesin?

AYIN KONUSU KIBRIS

23

üzerine kesildi. Ondan sonra Rumlar, başlarında kilise olmak üzere dünya çapında bir Enosis kampanyası başlattılar. Türkler'in de Yunanistan'la birleşmeye karşı olan hareketleri devam etti. Türkiye ile Yunanistan'ın birbirine düşüren bir durum meydana çıktı. Olay iki devleti karşı karşıya getiren bir şekilde döndürtti. Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs'ta bir plebisit yapılarak Ada'nın kaderinin belirlenmesi yolundaki Yunanistan önerisi Fatin Rüştü Zorlu'nun çabalarıyla reddedilince Yunan hükümeti artık Enosis'in başarılamayacağına karar vererek Türkiye ile bir uzlaşmaya doğru gitmek istediler. Ve bilinen tün Zürih ve Londra anlaşmalarına varıldı. Bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş diye üç hükümetin vardıkları bir anlaşma sonunda, Kıbrıs Cumhuriyeti doğdu. Bir çeşit sezaryenle doğmuş bir çocuk denilebilir. Ama doğdu. 1960 yılında. Kıbrıs sorununun altında önce İngiliz sömürgeciliğinin, bağımsız devlet oluduktan sonra da sürekli olarak NATO'nun adada kendi dileği gibi bir yönetimini ve kendi dileği içinde bir dış politikanın olması için sürdürdüğü çabalar vardır. Büyük devletler bu Kıbrıs denilen adayı Akdeniz'de batmayan bir uçağın gibi görmeye almışlardır. Bumun için mutlak surette Ada'da Batı'ya yatkın bir yönetimin bulunmasına önem veriyorlar, buradaki halkın ne istediği alındır etmiyorlar. Unutulan taraf sudur; yüzyıllar boyunca Kıbrıs'taki Müslüman, Türk, Osmanlı'dan kalanan vasaat, birarada yaşamaya alımsızlardı. Ama biraz önce anladığım gibi sömürgeciler halkın arasına nifak soktular. Her iki taraf da birbirine güvenemez hale geldi. Objektif bakarak şunu söylemek lazım. 1960'tan başlayarak her iki taraf, bu güvensizlik duygusu ile kurdukları devlete yardımcı olmadılar. Makarios, 1960 ile 1962 arasında bu cumhuriyetin işlemediğini görmüştür. Türkler vergi odememiş, belediyelerde elektrik faturaları ödememiş. Böyle iddialar vardır. Türk toplumu kendisini cumhuriyetle bütünleşmiş hissetmiyor. Belediyelere kadar varan bir düzenizlik içinde. Bunun üzerine Makarios, Ankara ile görüşmek istedii. Ankara'ya geldi ve İsmet Paşa'ya 'bu anayasası ile devlet yürütüyor' dedi. İsmet Paşa dinler gibi yapıp dinlemedi bu iddiaları. Makarios geldi, gitti, hiçbir sonuç alamayacağını anladı ve EOKA lideri Grivas'a yeşil ışık yaktı. Söylenen budur. Çok gizli tarafları bilinmez, ama aldığı tutum bunu gösteriyor. Saldırılar iyice artmış, 1963 Noel katliamına ulaşmıştır. Ondan sonra artık iki toplumun arası düzelmeyecek kadar bozulmuş sayılabılır.

Türkçe, Kıbrıs sorununda su iki hedefe yönelik durumundaydı: Bir, Kıbrıs adasının Helen egemenliğine geçmesini, Enosis'i önlemek. İki, kendisinden saydığı Kıbrıslı Türkler'in can güvenliğini, mal güvenliğini sağlamak. Yani sorunun çözüm şekli ne olursa olsun bu iki ilkedenden ayrılmak mümkün olmuyor. Böyle 'ulusal dava' deyince hiçbir hükmümet bu ilkelerin dışına çıkmıyor. Ama bu hedeflerin dışına taşmak da imkün değil. Ancak tehlikelidir. Yani Ada'nın yarısını sahip lenmek de mümkün değil.

Evet. Enosis'i önleyeceğim, kabul. Buradan hukuken de, kökeni Lozan'a dayanan bir hukuk var. Bir de oradaki Türkler'in can ve mal güvenliğini korumak. Bunun dışına çı-

o zaman da söyledim. Ve adeta onların gözünde biraz fena kişi oldum. Çünkü bu "milli dava". Biliyor musunuz, "milli dava" lafi...

► Aksaruları durdurur.

Bugünkü durumda da ne deniliyor? Diyoruz ki, "Türklerle Rumlar arasında güven hasıl oluncaya, yani bizimkilerin Rumlar tarafından öldürülmemeyeceğine emin oluncaya kadar askerimi çekmem". Bu durumu dünyaya kabul ettirmek mümkün değil. Bu hakkı tanımak bir devlette... yani Kıbrıs'taki Türkler'i ezmirmem... Ee yarın bakarsın Türkistan'daki Türkler konusunda da hak iddia edebilsin. Uluslararası platformda mümkün değil bunu savunmak. Onun için bu çıkmazdan kurtulmak lazım.

► Çıkmazdan kurtulmak için ne öneriyorsunuz?

Bugün Kıbrıs'ta bir çözüme varmadı en büyük zorluk Ada'daki Türk yönetimidir. Şimdi bir Kıbrıs Türk Cumhuriyeti var ya...

► KKTC. Hiç kimse tanımadı.

Hayır. Hiç kimse tanımaz. Ve tanımı da mümkün değil.

► Sayın Evren'in Pakistan'daki biraderi dahil...

Pakistanlı birader de tanımaz. Çünkü kendi ülkesinde de Peşonuların aynı şeyi istemesi tehlikesi var. Çözüm için veriler ne olabilir, ona devam ediyorum. Bugün Ada'daki Türk yönetiminin istekleri, öziemleri Türk hükümetinin çıkarlarıyla ve ötedenberi savunduğu ilkelerle uyusmuyor. Bakın ne demek istiyorum... Rauf Denktaş, "KKTC Cumhurbaşkanı", Türkiye'nin desteğiyle, ama yalnız Türkiye'nin desteğiyle bir devlet kurmuştur. Denktaş'a göre Rumlar'ın ve Yunanistan'ın hiç değimeyecek emeli Enosis'tir. Peki 1977'de Makarios ile yaptığımız uzlaşma var. 1979'da da Kipriyanu ile yapılan uzlaşma var. Gerçek Makarios, gerek Kipriyanu, kesinlikle, resmen Enosis'ten vazgeçmişlerdir. Denktaş'a göre bu bir garanti değildir. Niye? Çünkü onun bir art düşüncesi var. Enosis tehlkesinin varlığı hep olacaksız Kiprus'un bölün-

► İkinci Kıbrıs Harekatı. Uluslararası forumda bir devletin eylemi hukuk sınırları aşıp askersel bir başarıyı ürünü elde etmeye yönelik izlenimini verirse bunun faturasını ödemek zorundasınız.

AYIN KONUSU KIBRIS

▼ Emperyalizme karşı. Kıbrıslı Rumlar, İngiliz boyundurduğundan kurtulduktan sonra emperyalizmin her belirtisine karşı çıktılar, mitinglerde, yürüyüşlerde bunu ifade ettiler. Oysa Kıbrıslı Türkler bütün bunları seyirci kıldılar.

müş durumu, adanın takımı de savunulabilecektir. Denktaş, böylece KKTC'nin savunmasını sürgüt Türk ordusunun üstlenmesini istiyor. Ama bu durum Türkiye'nin güvenlik ve çıkarlarına aykırıdır. Uluslararası forumlara kesinlikle kabul edilmeyecek tezlerle çıkışmaz bir kere. Ama farzedin ki oldu. Adanın takımı, Türk-Yunan sınırlarını Kıbrıs'a taşımak demektir. Bu Türkiye'ye yeni bir yük getirmektedir. Siyasal bakımdan yine Türkiye'nin çıkarlarına aykırıdır. Çünkü öteden beri Türkiye başka bir tezi savunmuştur. Demistir ki Kıbrıslı Türkler'in can ve mal güvenliğini isterim. Şimdi iki kesimi, iki toplumlu ama tek devletli, yani uniter bir federatif devletle yetinmiyor, serbest dolaşım ve mülk edinme hakkını tanımıyor ve mutlaka Türkiye'nin askeri güvencesinde diretiyor. Birleşmiş Milletler güvencesi yetmez bana diyor. Denktaş hırslı bir devlet adamı. Cumhurbaşkanlığının tadım da almış. Başına geçtiği devleti yaşamak için Türkiye'nin çıkarlarını kendi çıkarlarıyla özdeşleştirmek istiyor.

Zaten kendisi de faşizan bir felsefeci sahibi. Bunu devam ettirmek ancak güç bulursa olur. Ve Türkiye'de de bu gücü buluyor. Böyle bir Kıbrıs'ı sürdürmek için ne İngiliz askeri üsleri konusunu ne Kıbrıs'ta NATO'nun varlığını ağzına alıyor. Ses çıkarmıyor. Kıbrıs'ta bu nitelikte bir KKTC bulunması Türkiye'nin barış ve demokrasi güçlerinin savunucuları bir dava değildir. Eğer görüşlerimi bir sonuca vardırmamı istersem, derim ki Kıbrısları devlet, varlığı yadsınamayacak, Birleşmiş Milletler üyesi, Avrupa Konseyi'nde, İnsan Hakları Komisyonu'nda üye, egemen bir devlet. Bunu böylece kabul edip tüm yabancı ülkelerden, askerlerden arındırılmış, ve bir süre Birleşmiş Milletler denetim ve güvencesi altında işleyecek gerçek bir federatif devlet sisteminin kurulması ve bunun kurulmasına çaba gösterilmesi gerekiyor derim.

► Küçük bir sorum var. Ondan sonra Kıbrıs sorunu ve Türkiye'de yaratığı sovenizm konusuna gelmenizi isteyeceğim. Dünyada tüm yurttAŞılarMA serbest dolaşım ve yerleşme hakkı tamamamı bir federal devlet var mı?

Ben de bunu araştırdım. Bilinen en büyük federal devlet ABD. Şimdi dolaşım serbestisi, mülk edinme serbestisi, yerleşme serbestisi olmasa Arizona'daki bir adam New York'a yerlesemez mi? Yugoslavya var, İsviçre, Almanya var. Federatif ve konfederatif hiçbir devlette böyle bir şey yok. Yani getirilen nokta adı konumamış bir takımdır. Ama dolaşım serbestisinin, mülk edinme serbestisinin kötüye kullanılmasını engelleyecek bazı tedbirler konabilir. Ama niyet o değil. Eğer Kıbrıs adası bağımsız bir devlet olarak yaşayacaksa oradaki halklar da birarada yaşamayı öğrenmelidir. Ve vaktiyle öğrenmişlerdir. Halklar adına konuşup da bunlar birarada yaşayamaz demek son derece yanlışır.

Gelelim sovenizme. Bu konu gürmezlikten gelinilemeyecek gibi değil. Gördüğümüz şu ki Kıbrıs otuzbeş yıldır hem Türkiye'deki hem Yunanistan'daki şoven çevrelerle malzeme olmaktadır. Türkiye'de de politikacılar, yazarlar, hatta bilim adamlarınca saptınlarak ele alınmıştır. Büyük laflar edilmisti ve Türkçülük ülküstüne alet edilmiştir. O sloganları biliyorsunuz. "Yeşil Ada Kızıl Olamaz!"

► Soguk savaş dönemine de denk düşüyor galiba.

Kızılık tabii başlica kullanılan demagojilerden biridir. Sonra "Ya Taksim Ya Ölüm" gelir billyorsunuz. "Türk'e Türk'ten başka dost yoktur". Şimdi bugün de yine çok sorumlu yerlerde bulunanlar konuşuyorlar, örneğin başbakanın söylediği "Bir tek askeri mi çekmem". Bunlar uluslararası ilişkilere uygun laflar değil. Ben bunu suna benzettiyorum. 12 Eylül döneminde askeri yönetimin başı, lideri "Biz dış dünyanın baskısıyla değil, milletiniz istediği için demokrasije doneceğiz" demiştir. Oysa baskı olmasa demokrasije doneceği filan yoktu. Ve Türk halkı da demokrasii istedığını daha pek belli etmemisti. Edememişti. Şimdi bunlar da "baskıyla as-

ker çekmeyez" diyorlar. Bu bir aşağılık kompleksi. Başı, hukuksal baskı var. Sen sağlam devletsin. Türkçe deymi nedir?

► İsgale!

Kendilerine milliyetçi-muhafazakâr diyenlerin söyleyişlerini anlıyorum ama, bilim alanında, düşün alanında ün yapmış insanların, değerli insanların Kıbrıs sorununda, yani şimdi konumuz değil ama Ermeni sorununda, kör bir milliyetçilik batağına saplanmalarına anlam veremiyorum. Ben 1955 yılında Londra'da toplanan ilk Kıbrıs konferansına delegeli olarak katılmış ve orada savunulan Türk tezinin hazırlanmasına katkıda bulunmuş -ben yazdım açıkçası dâbî olarak bugün ne Rauf Denktaş'ın tutumunu ne de Türk hükümetinin Kıbrıs politikasını milliyetçiliğin at gözlüğünü kullanmadan savunmanın mümkün olduğunu inanıyorum. Diyorlar ki Kıbrıs sorunu özde bir azınlık hakları, yani ezilmiş olanların hakları savunmadır, insan hakları sorunudur. Türkiye'nin güvenliği meselesi pazarlık yapılır, uzlaşma yapılır ama insan hakları konusunda ödün verilmez diyorlar. İlk bakışta hak gibi göründüyor. Muhamemeyi ilerletelim. Sorun insan hakları olsa bu yalnız Türkiye'nin üstleneceğii bir sorun olmaktan çıkar. Bütün dünya devletlerinin mal olmuş demektir. Bütün dünyadan Kıbrıs'taki Türk azınlığına sırtlamıştır, isterlerse ölümler dedigine ve yalnız Türkiye'nin sahip olduğu nasıl inanır. Dünyaya böyle bir şey anlatmaya kalktığımız zaman bir kere bizim boynumuz büküktür. Çünkü insan haklarını savunmak size düşmez diyebilirler. Evvela kendi ülkenize bakın da diyebilirler.

► Türkiye'deki kadar insan hakkı olsun derse dünya, Kıbrıs'ta insan hakları gerçekleştirileceğini olacak mı?

Evet, evet. Aman öyle demesinler. Çünkü yok demektir o zaman. Diyalim ki Kıbrıs'taki Türkler'in insan haklarını korumak en başta Türkiye'nin görevidir. Peki bunu gerçekleştirmenin tek yolu mutlaka Türkiye'nin Kıbrıs'ta askeri varlığının bulunması, ya da askerini çektiğinden sonra bile Ada'daki Türkler'in her çağrısında Türkiye'nin asker yollaması mı? Denktaş'ın tutumu bu. Bu mudur? Böyle bir çözümü dünyaya hangi Türk hükümeti kabul ettiyebilir? Şimdi bu milliyetçi tezin savunucuları bile bunu ıckmazını biliyorlar. Ama geçenlerde bir yazı okudum ve inanmadım. "Biz erkek milletiz" diyor. "Sıkı durursak dünya bağımsız bir Kıbrıs Türk devletine katlanmak zorunda kalır" diyor. Hatta geçenlerde bir Türk takımının Kıbrıs'ta maç yapması Dünya Futbol Birliği'ne engellendiği zaman mithîş öskelendiler. Gerekirse Fifa'dan ıckmeyi düşündüler, hatta belki inanmayacağımız ama erkek millet bu uğurda savaşa göze alır dediler. Böyle davalarda, özellikle az gelişmiş ülkelerde aydınların yaptıkları hataları, düştükleri çukurları mutlaka ortaya koymak görevini hissediyorum. ■

Bilim ve düşün alanında ün yapmış değerli insanlarınımızın Kıbrıs sorununda kör bir milliyetçilik batağına saplanmalarına anlam veremiyorum.

AV

TÜRK İLE YUNAN'IN “İYİ NİYET”İ

Bulutlu gecenin içinde ve pusulasız yol alan bu “iyi niyet” yolcuları doğru rotayı saptırmadan tutturabilecekler mi?

Hep duyarız: Türk-Yunan ilişkileri iyi niyetli insanların cabalarıyla düzlecektir. Oysa ben daha bugüne dek “kötü niyetliyim” diyen bir insanı tanımadım. Herkes kendini iyi niyetli sayar. Gerçekte hep duyduğumuz “iyi niyetli” sözü kesin bir anlamı olmayan bir terimleme gibidir. Her iki taraf sık sık şunu tekrarlamaktadır: “Ben iyi niyetliyim ve dostluktan yanayım. Eğer sen de iyi niyetliysem ‘makul’ önerimleri kabul et. Ama görüşünde dreniyorsun, demek ki kötü niyetlisin.” Bu anlamıyla kullanıldığında “niyet”in kısır bir suçlamadan başka bir anlamı yoktur. Kullanılması yararsızdır; kimi zaman da kaçınılmışkarşı tepkiler de doğruduğundan zararlı da olabilir.

Kimi zaman ise “iyi niyet” anlayışının altında başka bir inancı yatar: Bir iyimserlilikdir bu. Iyi niyetliyim diyenler ilişkilerin düzellebileceğini inananlar ve gene bu yolda caba gösterenlerdir. Karamsarlar, süphecilere, genellikle “iyi niyetli” demeyiz. Ama kötü niyetlerin gerçekte “kötü” niyetleri yoktur; farklı yaklaşımıları ve öngörülerini bir niyet sorunu değildir, farklı bir değerlendirme sorunudur.

Samuel Johnson'un sözünü anımsatalım: Cehenneme ulaşan yol iyi niyet taslaıyla döşenmiştir. Tarihe söyle genel bir biçimde bir göz atarsak, bunca cana, bunca mala, göz yaşına, kine ve kapanmayan yaralara neden olan olayların kötü ya da iyi niyet sorunu olmadıklarını görürüz. Haçlı seferlerine katılanlar, hatta bu seferleri düzenleyenler, Çihat yolunda kılıçları kuşananlar, Amerika'ya göç edip bir irki yeryüzünden yok edenler, kölelik sistemini, feudalizmi yüz yüzyıllarca sürdürüler, daha yakın tarihte “uygarlıklarını” silah zoruyla dünyaya yayan Avrupalılar, bağımsızlık savaşlarını başlatanlara karşı çıkanlar, “niyet”le değil, çok daha temelli ekonomik ve sosyal nedenler yüzünden bu davranışlara yönelmişlerdir. Hatta her zaman iyi niyetlerinden de bir an olsun kuşkuya düşmeden: Kimi zaman Isa için, kimi zaman “hakları” olan bir ideal için davrandılar. Timurlenk'e de sorarsanız, gücün tek kotas olduğu bir zamanda kılıçının hakkını almıştı. Savaşmış ve kazanmıştır; o zaman oyuncun kuralı buydu.

Günümüzde Türkiye ve Yunanistan'da iki ülke ilişkilerinin düzeltmesi yolunda iyi niyetten söz edenler kimlerdir? Bu güçleri iki gruba ayıralım: Propagandayı amaç edinmiş

ve “sen kötüsün, ben ise iyi niyetliyim” anlayışını aşmayan anlamsız sözleri tekrarlayanlar birinci grubu oluşturuyorlar. Eski tas eski hamam anlayışının sozcülerini şimdilik bir yana bırakabiliyoruz; amaçları karşı tarafı kamuoyu önünde aşağılatmaktadır. Ama ikinci ve önemli grup, “iyimserlerin” karargahıdır; hervesle dostluk cabalarını yürütüyorlar. Bu ların amacı karşı tarafı “yenmek”, “dize getirmek” ya da “rezil etmek” değildir. İnsanlığın yüzüyıldır dilediği savaşsız, uyumlu bir dünyaya, iyi komşuluğa ve dostluğa inandıklarına inanırlardır.

Hangi toplumsal gereksinmenin sonucudurlar bu insanlar? Bu konuda elimizde toplumbilimse istatistiklerin bulunmadığını, her görüşün yakıştırma olma riskini taşıdığını hiç unutmadan yunları söyleyebiliriz: Politik yelpaze açısından bakarsak bu grubun temel üyelerini sağ ve sol güçler oluşturmaktadır. “Sağ” burada, zamanın gereksinmelerini ve gerçek çıkarlarının nerede yattığını kavramış olan sağdır, çağdaş sağdır. Hemen ekliyelim, böyle bir kategorinin var olmadığını, sağın çağdaş olamayacağını ileri sürenler olabilir. Sağın zamanın gereksinmelerini göremeyeceğini söyleyenler de okabilir. Ama etrafımızda dikkatle bakmak yeterlidir: “Kendi” çıkarlarının nerede yattığını bilen pratik, pragmatik bir sağ vardır. Gerilerde kalmış faşist, ırkçı, ümmetçi sağ ya da geleneksel ara tabakaların çıkarını, çelişkili ve saskın, hâli savunmaya çalışanları bu “sağ”ın içinde görmeyorum.

Zamanımızda iki temel ideoloji yarışmaktadır. Sağ ve sol ise bu inancın sozleriidirler. Sol, dar uluslu anlayışı aşan enternasyonalist bir anlayışla bilmektedir; ulus anlayışını değil, sınıf yaklaşımını yeglemektedir tarihi yorumlarken. Solda olan kimse bu anlayış içtenlikle -ve yetenekle- inanıkları ölçüde halkın yakınılaşmasından yana olacaklardır. Sol, çalışmaların temelinde yöneticileri, egemen güçleri görür.

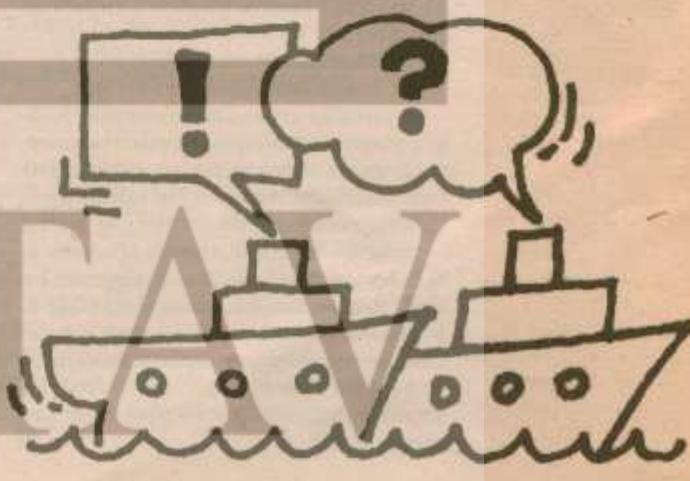
Ama zamanımızın sağı da ilginç bir gelişime içindedir. Dünüyü paylaşmanın cabalarından patlak veren iki dünya savaşından sonra yarışma barışı bir özellik edinmiştir. Çaprazık ve ince dengelere dayalı dünyamızda -savaş tehlikesi yok edilmemiş de olsa- çok uluslu şirketlerin oluşturduğu ilişkilerle yeni bazı güçler ve bağışmalar (ittifaklar) kurulmuştur. En güçlü kapitalist ülkeler oturup ortak kararlar almakta, OECD ülkeleri bağlayıcı politikalar saptamakta ve AET ülkeleri ulusal

simalarını her açıdan giderek yok etmektedirler. Yani uluslararası devletlerin doğusunu gerekli kılan tarihi sosyal-ekonomik yaklaşımalar -ülke bütünlüğü, simaların sağladığı pazar bütünlüğü ve korunmacılığı, silahlı zoruya yeni yörülerin kazanılması- ve bunları sağlamak için savunulan dar uluslararası artık yerini uluslararası bir yaklaşım bırakmaktadır. Örneğin AET, gelecekte, sermayenin ve çalışanların serbest hareketlibliğiyle, ama ortak televizyonu ve giderek ortak gereksinmelerden doğacak olan ortak bir eğitimle de yeni bir ideoloji yaratmaktadır. Fransa-Almanya dostluğu, Portekiz-Ispanya çekişmesi artık tarih konusudur.

Türk-Yunan ilişkilerinin düzeltmesi yolunda çaba gösteren iş çevreleri -sağ diyebiliriz- işte bu yeni anlayışın her iki ilkedeki öncüleridir. Bu çevreler eski hırçın Türk-Yunan çatışmasının bu yönelik gelişmeyi engellemekte olduğunu sezmemek, anlamakta, bilincine varmakta ve önlemeye çalışmaktadır. Ayrıca tüm dünyadaki ortaklarından devamlı bir baskı duymaktadırlar.

Özetleyelim: “iyi niyetliyim” diyenleri ikiye ayırdık: a) eski çamurların bardak olduğunu hâlâ anlamayanlar ve “niyet” sorununu yalnız bir propaganda aracı olarak kullananlar ve b) “iyimserler”, yani Türk-Yunan ilişkilerinin düzeltmesi yolunda çaba gösterenler. Bu ikincileri de kabaca sağ ve sol diye ayırdık yine de.

Ama unutulmaması gereken çok önemli bir nokta bu ayırmının gerçekte öyle kesin çizgilerle oluşmadığıdır. İnsanlar toplum içinde böyle siyah-beyaz diye ayrılmazlar. Siyahan beyaza sonsuz bir gam vardır. Grinin sonsuz ►

Kıbrıslılar ve “Türkiyeli Türkler”

*TC kökenli göçmenler içlerine kapanık yaşıyor,
köy ağalarının etkisi altında kalıyor*

tonlarında yer alan insanlar her gün aynı görüşleri de taşımazlar. Bugün bunu düşünen, yeni bir olayın karşısında yarın biraz “başka türlü” düşünmeye başlar. Ayrıca insanlar görüşlerinin bilincinde de değiller; hatta daha da kötüsü kimi zaman yüreklerinin gizli karanlık iç odalarında belli bir inanç taşıırken başka bir görüşü savunduklarına da inanırlar; kendilerini aldatırlar “iyi niyetle”. Çağcıl, ileriye dönük insanlar olduklarına inanırlar -bundan kivanç da duyarlar- ama içlerindeki şeytandan da kurtulamamışlardır. Şeytanın -yani peşin yargılarından, köhnemis iddeallerin kalıntılarından- söz etmişken, Tevrat’da anımsatalım: “Yurek her seyden önce aldatıcıdır ve çok çürütür, onu kim anlayabilir?” (Yeremya 17,9) İkibin yıl sonra hâlâ aldatıcıdır “yurek”.

Sanıyorum zamanımızda iki ülke ve iki ulus arasında temelli bir dostluğun kurulması için nesnel koşullar gelişmekteydi. Bu gelişmeleri frenlemeye çalışan “eskiciler” vardır. Ama dostluk yolunda ilerleyebilmek için “iyimserlerin iyi niyeti” yeterli değildir. Eğer bu cabalar belli bir bilinc düzeyi sağlayamazsa, ortaya ortak bir çıkar temeli çıkaramazsa, eskiyi bilimsel bir biçimde değerlendirebilir pratik, gerçekçi bir rota sapmayıamazsa, bu “iyi niyeti” cabalar, ilerde romantik cabalardır diye terkedilebilirler.

Bugünün tarihi olanağım iki ulus iyi değerlendirebilir. Ama iyi niyetler de “iyi niyetlerinin” nedenini doğru bir biçimde saptamayıp olurlar. Dostluk, komşuluk, iyiliğ gibi soyut dürtüler sağlam bir temel oluşturamazlar. Bilimsel yaklaşım ve ortak çıkarın bilincidir gerçek ve devamlı uyumun sırrı. Bugüne dek ilişkilerin neden iyi olmadıklarını -tarihsel, ekonomik, sosyal nedenleriyle- anlamadan, iyi

komşulukla neleri kaybedip neleri kazanacağımızı anlamadan, gelecek yıllar için nasıl bir dünya istediğimizi saptamadan ve hele ulus olarak bizlerin ve karşı tarafın ne olduğunu, nasıl düşündüğümüzü, neler ve neden inandığımızı anlayıp bunları hazırlamadan ilerlememiz güvenilir ve sarsıntısız adımlarla olamayacaktır. Neşeli, hevesli girişimler kimi zaman korkutuyor beni; gülén yüzlerin arkasında öylesine bir bilincsizlik saklı duruyor ki bazen, acaba diyorum bulutlu gecenin içinde ve pusulasız yol alan bu “iyi niyet” yolcuları doğru rotayı sapturmadan tutturabilecekler mi?

Güvensizlik ya da umutsuzluk belirtisi midir bu sözler? Değil doğal olarak. Ozanın dediği gibi:

Tüm imanda var olan inançtan
çok fazlası yatar içten bir kuşkuda.

İyi niyetler grubunda bulunmanın verdiği iç güvenle, rahatlayıp gerçekleri ve nedenleri aramaya ara vermemeliyiz demek istiyorum. Kendimizi kendimizden sakınmamalıyız. Ve kimi zaman da bilincsiz birşi ve dostluk havarilerine bakarken, usumda afaçanlar gibi bazı çığın düşüncelerin alay ederesine baş kaldırıklarım duyumsuyorum: İster misin diyet bir ses, Türk-Yunan ilişkilerinde var olan bunca sorun yetmiyor muşcasına şimdide bir yenisini eklersin, ister misin “ben iyi niyetliyim, sen neden değilsin!” diye bir iyi niyetler kavgası başlasın!

Bütün ada sakinlerini kapsayacak şekilde Kıbrıs’ta en son resmi nüfus sayımı 11 Aralık 1960 tarihinde yapılmış ve Kıbrıslı Türkler’in sayısı 104.320 olarak saptanmıştır.

1970’li yıllarda kadar Kıbrıslı Türkler’in nüfus sayımı yapılmamıştır. Kıbrıs’taki BM Barış Gücü’nde görev yapmış olan Kanadalı araştırmacı Richard A. Patrick’ın 1976’da yayımladığı bir çalışmaya göre, 1971 yılı başında, ada sathında yayılmış bulunan Kıbrıslı Türk yerleşimi bölgelerinde toplam 119.147 Kıbrıslı Türk yaşamaktaydı. Kıbrıslı Rum Yönetimi tarafından yapılan 1973 yılına altı nüfus tahminlerinde ise Kıbrıslı Türkler’in sayısı 114.960 olarak gösterilmiştir.

1974 yılında yaşanan olaylar ardından “Otonom Kıbrıslı Türk Yönetimi”nın İçişleri ve Adalet Bakanlığı Genel Sekreteri Ahmet Sami Tazalıdan hazırlanan 20 Ekim 1974 tarihli raporda su bilgileri verilmektedir. Otonom Kıbrıslı Türk Yönetimi bölgesinde toplam 83.719 Kıbrıslı Türk yaşamaktadır. Güneyde ise toplam 32.039 Kıbrıslı Türk kalmıştır.

Verilen bu bilgilere göre, savaş sonrasında çizilen taksim hattının kuzyeyinde 7.179, güneyinde de 44.039 kişi olmak üzere Kıbrıs’ta yaşayan Türkler’in nüfusu 115.758 kişi idi.

9 Ağustos 1977 tarihli Zaman gazetesinde verilen bir habere göre, KTFD İskan ve Rehabilitasyon Bakanı Hakkı Atun, 1974 ile 1977 arasında üç yıllık süre içinde 20.934 alenin, yani 83.650 kişinin Kuzey’de iskan edildiğini açıklamıştır. **Ekim 1974’te güneyli Kıbrıslı Türk göçmenlerinin sayısı 44.039 olarak saptandığına göre, geriye kalan 39.611 kişinin Türkiye’den getirtilen göçmenler olduğu ortaya çıkmaktadır.**

Eylül 1983’ta yayımlanan DPÖ-İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Tasası’nda, 1974 ile 1982 yılları arasında KTFD bölgesindeki iskan çalışmaları sonunda 91.225 kişinin yerleştirildiği belirtmektedir. Bunlar Lefkoşa: 11.259, Girne: 18.850, Mağusa: 34.580, Güzelyurt: 18.634 ve Maltepe: 7.902 olarak gösterilmiştir. (Büyük miktarda Rum’un terkettiği Mağusa kasasına yerleştirilenlerin sayısındaki fazlalık, bu bölgedeki TC göçmenlerinin yoğunlaşmasını yansımaktadır.) Güney göçmeni olan Kıbrıslı Türkler’in sayısı 44.039 olduğuna göre, 1983 yılı sonu itibarıyle 47.185 TC yurtaşının Türk Silahlı Kuvvetleri’ni denetimi altındaki Kuzey Kıbrıs topraklarında yerleştirilmiş olduğu söylenebilir. Bu konuda herhangi bir resmi açıklama yapılmasılığındır. **Önceki “mevsimlik işçi” denerek gizlenmek istenen göçmenler, bugün aynı siyasi partileri ile iç ve dış politikada bir sorun haline gelmişlerdir.**

1960’da 104.942 ve 1974’te 115.758 olan Kı-

rıslı Türkler’in nüfusu 1974 Temmuz’undan başlayarak, TC kökenli göçmenlerle birlikte gösterilecek 1986’da 162.676’ya ulaşmıştır. 14 yılda (1960 - 1974) 10.816 artan nüfus, 12 yılda (1974-1986) 46.918 artış gösterebilir mi? Bu arada Kıbrıslı Türkler’in Ingiltere, Avustralya ve benzeri ülkelere göç etmeyeceğini da hesaba katmamızı. **Kendi Ülkelerinde bir gün azınlık durumuna düşerek, TC göçmenlerinin egemenliğine girebileceklerini gören Kıbrıslı Türkler’-In sayısı giderek artmaktadır.** Örneğin Aralık 1987’de yayımlanan “1986 İstatistik Yılığı”na göre, 1986 yılında kaydedilen 2.558 doğumdan 1333’ü, yani yandan fazlası, ilkokul veya altında eğitimi olan KKTC yurtaşlarına aittir. Aynı yıl yapılan evliliklerden üçte birinde, her iki eşin de ilkokul veya altında eğitim gördükleri belirtilmektedir. Cezaevine girişlerde 340 toplam vakadan 195’i yine aynı düşük eğitim grubundandır. En çok suç işlenen bölge Mağusa’dır. 1974 yılında Mağusa Emniyet Müdürlüğü’nce 322 suç vakası kaydedilmişken, bu sayı 1984’te 3.5 kat artarak 1166’ya yükselmiştir. Yukarıdaki veriler, okuma-yazma ve eğitim düzeyinin yüksek olması ile övünen Kıbrıslı Türk toplumunda endişeleri arıtmaktadır.

TC kökenli olan göçmenlerin çok az bir kısmı, Kıbrıslı Türk kızıyla evlenip, yerli halk ile kaynaşırken, ezici coğulluğu hep TC göçmeni olan köylerde tarım ve hayvancılık, mevsimlik olarak naçriye kesim işçisi olarak uğraşmaktadır. Bunlar daha çok kendi içlerine kapanık olarak yaşamaktan ve belli köy ağalarının ya da aile reislerinin etkisi altında bulunmaktadırlar. İnşaatlarda ucuz iş gücü olarak kullanılan **TC’li kaçak işçiler**, özellikle Lefkoşa’da sayılı 30’u aşkın pansionarda en ilkel koşullar altında yaşamakta ve sosyal bir sorun oluşturmaktadırlar. Sadece Türkliyeller’in (Kıbrıslılar onlara ‘karasakal’ demektedir) gittiği lokantalar, kebab ve lahamacun salonları, videoju kırathaneleri vardır.

1974 sonrasında Kıbrıs’ın nüfus yapısını değiştirmek amacıyla adaya getirilen TC göçmenleri geri çekilmeden, Kıbrıslı Türkleri’nin kendi iç dinamikleri ve iradesi özgürce belirlenmemeyecektir. Sorunun çözümünde TC’li asker ve göçmenlerin geri çekilmesi, zorunlu bir ilk adım olmalıdır.

AV

BİRİLERİ KÜCÜLÜRKEN DİĞERLERİ BÜYÜYECEK

Filler güreşinde bir de ezilen çimler var: Küçülen ekonomide işsiz bırakılan, işten çıkarılan, ücretleri, sosyal hakları budanan, sürüncemede bırakılan emekçiler.

Türkiye kapitalizmi, 1985'te başlayan ve 1986-1987'de suren genişlemeci, iç pazarın dönen bir canlanmanın ardından 1988'de küçülmeye hedefleyen bir konjonktüre girdi.

Hükümet yetkilileri, Özal'ın prenseleri-özelliğle de Merkez Bankası'ndan fırsatı ekonomide küçülmeye zorunluluğundan söz ediyorlar. Yüksek faiz aracılığıyla empoze edilen bu politika, 4 Şubat kararlarından bu yana pekiştirilerek sürdürülüyor. Şimdi küçülmeye zaman... Nitekim, bazı büyük burjuva kesimleri de buna ikna olmuş durumda ve yapıları, mevcut koşullara göre gözden geçirip önləm勒 alıyorlar. Ama, planlarını, mevcudiyetlerini genişleme, iç pazarın canlılığı üstünde kurmuş olanlar da sizlannadan edemiyorlar. Bunlar, her fırsat 4 Şubat kararlarının "geçici olacağı" sözünü hükümete anımsatarak, yüksek faiz baskısı altında ayakta kalanın olağanüstü olduğundan söz ediyorlar...

Türkiye kapitalizminin küçülmeye konjonktüre sokulması, aslında Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası odakların isteği. Verilen niyet mektuplarında, söz konusu kuruluşların uzmanlarının raporlarında da bunu görmek mümkün.

Özal, 1986-1987 döneminde yapılan ara seçim, yasakların kaldırılması ile ilgili referandum ve 29 Kasım erken genel seçimleri nedeniyle, oy hesabı olan her iktidarıñ yaptığı, Ekonomide genişlemeci, büyümeci bir siyaset izledi. Bunu da kamu harcamalarına ağırlık vererek yaptı. Bir yandan merkezi yönetimin başlatığı büyük altyapı projeleri, öte yandan yerel yönetimlerin kentsel yatırımlarıyla ekonomi, iç pazar ağırlıklı bir canlanma yaşadı. Başta İstanbul alt yapı yatırımları, 1983'te Orta Doğu'da (özellikle Libya'da) tükeneñ diş mütahhitlik hizmetleri piyasasının öncüsü holdinglere yeni iş olanakları sağladı. Köprü, baraj, santral, otovol gibi projeler ST-FA, Enka, Eska, Koray İnşaat, Kiska gibi büyük taahhüt gruplarına soluk olanlığı sağladı... Başta İstanbul olmak üzere, büyük kent belediyelerinin başlatığı diğer kentsel ya-

rımlar da hatırlı sayılrı bir iş potansiyeli yarattı.

İnşaat sektöründe yaşanan bu canlanma, zincirleme olarak bu sektörde girdi sağlayan imalat sanayiinde de hareketlenme sağladı. Çimento, demir-çelik, cam, alüminyum tuğla gibi inşaat kesimine ana girdiler sağlayan sektörlerde kapasite kullanım oranları yükseldi. Konut üretimine verilen ağırlık da bu canlanmayı artırdı. Yaşanan canlanma istihdam düzeyinde görelî artışa yol açarken, hem kentsel hem de kırsal kesimde gelir artırmış etkiler yaptı. İç talebi kamçıladı. Otomobil, beyaz eşya başta olmak üzere dayanıklı tüketim malları üreten sektörleri de hareketlendirdi.

Ayrıca, enflasyonist ortamda başta banka faizi olmak üzere yatırım araçlarının sağladığı verimin çekiciliğinden uzak olusu, tüketim harcamalarını da kamçılayıcı iç pazar 1980'lerin başında beri görülmeyen bir dinamizmi, canlılığı yaşadı.

Ancak genişlemeci politikaların yaratığı dinamizm tılmıyle iç pazarı haraketlendirmekle kalmadı; başta vergi iadesi olmak üzere ihracata verilen cazip teşvikler sayesinde ihracat da artış hızını korudu. Sonuçta, ekonomiye egemen büyük gruplar açısından 1986 ve 1987, birikimin hızlandığı yıllar oldu.

Sayırlarla ifade etmek gereklse, su görünüm ortaya çıktı (Tablo 2)

Koç ve Sabancı: 1986-1987

Türkiye kapitalizminin liderleri sayılan Koç ve Sabancı gruplarının konsolide ciroları ve kârıları 1986 ve 1987'de büyük artışlar gösterdi. 1985'te 1,5 trilyonluk satış gerçekleştiren Koç Grubu Şirketleri'nin 1986'daki satışları 2,4 trilyona, 1987'de ise 4,2 trilyon liraya çıktı. 1986'dan 1987'ye cari fiyatlarla gerçekleşen artı yüzde 75 oldu. Koç Grubu satışla-

rındaki artış gerçek fiyatlarla karşılaştırıldığında, yani cirodaki yükselme enflasyondan arındırıldığında, ortaya yüzde 18'lük reel bir artış çıktı. Koç Grubu'nun 1986'da 139,5 milyar lira olan konsolide kârı ise 1987 sonunda yüzde 161,6'lık artışla 365 milyar liraya çıktı. Cari fiyatlarla gerçekleşen bu kâr palaması, yine enflasyondan arındırıldığında, yüzde 75'lük bir reel artışa tekabül ediyor.

Koç Grubunun 1986 ve 1987'de oldukça parlak günler geçirdiğinin bir diğer göstergesi de işçi başına kârlıktı göstermektedir. Geniş anlamda somuru oranı hakkında bir bilgi verebilen işçi başına kâr, 1986'da 4,5 milyon lira iken 1987'de 10,6 milyon liraya yükseldi. Başka bir ifadeyle 34 bin 260 işçi çalıştan Koç Topluluğu, 1987'de her işçinin sirtından sağladığı kâr rahatlıkla katladı.

Büyük burjuvanın bir diğer büyüğü Sabancı Grubu da 1986 ve 1987'nin genişlemesi politikalarından önemli bir birikim sağladı. Sabancı'nın da Koç gibi konsolide satış ve kârlarında önemli bir sıçrama görüldü. Grubun 1985'te 1,5 milyon lira olan satışları 1986'da 2,2 trilyon liraya yaklaşımından sonra 1987'de 3,2 trilyon lirayı buldu. Sabancı Grubu cirosunda 1986'dan 1987'ye gerçekleşen artı cari fiyatlarla yüzde 52,3'ü buldu. Gerçek fiyatlarla hesaplandığında ise Sabancı Grubu satışlarının pek artmadığı, hatta bir-iiki puan gerilediği görülmüyor. Ancak aynı olgunu konsolide kâr ve rillerinde görmek mümkün değil. Grubun 1986'da 178 milyon lira olan kârı 1987'de 395 milyar lirayı buldu. Cari fiyatlarla yüzde 122'lük artış anlamına gelen bu turmanma, ►►

34 bin 260 işçi çalıştan Koç Topluluğu, 1987'de her işçinin sirtından sağladığı kâr rahatlıkla katladı. Toplamı 28 bin 100 kişiyi bulan Sabancı çalışanları da patronlarına kişi başına 13,5 milyon lira kazandırdılar.

TABLO 1 BÜYÜK HOLDİNGLERİN '87 GÖRÜNÜMÜ

Holdingler	Konsolide Satışlar (Milyar TL)	Konsolide Kâr (Milyar TL)	Satış Karılığı (%)	Ihracat (Milyon \$)	Çalışanlar (Kişi)	Çalışan Başına Kâr (Bin TL)
Koç	4.200	365	8	305	34.260	10.653
Sabancı	3.200	395	12	252	29.100	13.573
Şişe-Cam	1.091	77	7	222	17.440	4.415
Yaşar	820	16,2	2	153	10.877	1.489
Dinçkök	638	83,5	13	138	9.300	8.981
Profilo	580	22,4	3	8,3	7.250	3.089
Ercan	295	17,3	5	118	4.555	3.809

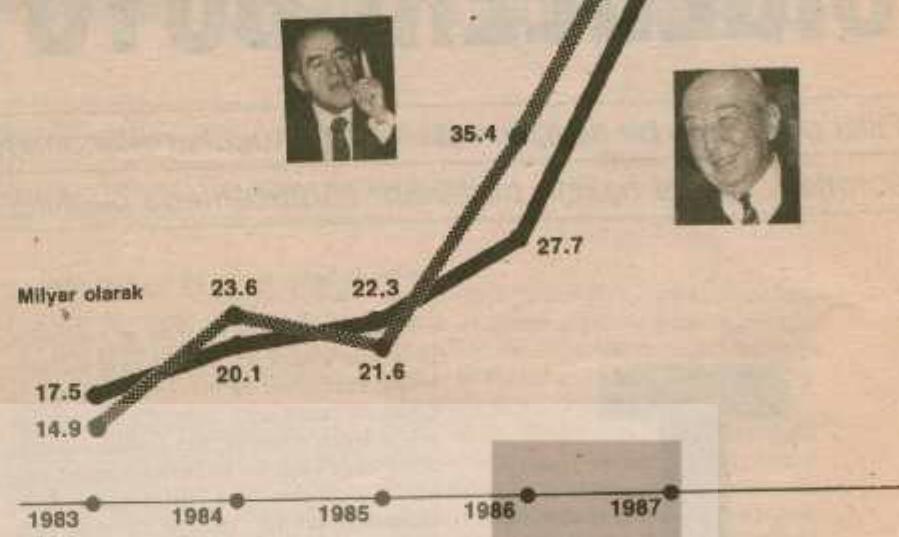
enflasyondan arındırıldığı da ise yüzde 48,5'lik reel artışa tekabül ediyor. 1987, Sabancı Topluluğu açısından da içi başına kârlılıkta parlak bir yıl oldu. Toplamı 29.100 kişiyi bulan Sabancı çalışanları, 1987'de patronlarına kişi başına 13,5 milyon lira kazandırdılar. 1986'da ise bu rakam 6,4 milyon liraydı. 1986 ve 1987'nin canlı konjonktüründen Koç'un Sabancı'dan daha büyük bir birikimle çıktıığı da verilerin ortaya koyduğu bir diğer gerçek.

Özelikle otomobil ve beyaz eşya sektörlerinde yaşanan canlanmanın Koç Grubu'na önemli kârlar sağladığı söylenebilir.

Sabancı ve Koç gruplarının dışında da büyük sermaye gruplarının 1986 ve 1987'de önemli birikimler sağladığı görüldü. Bankalar açısından özellikle 1987, dev kârlar sağlanlığı bir yıl oldu. (Tablo 1)

TABLO 2

**ÖZAL DÖNEMİNDE
KÂRLAR
(gerçek fiyatlarla)
KOÇ-SABANCI: 1983-1987**

* Kaynak: DİE Toptan Eşya Fiyat Endeksi

Küçülme zamanı

Ozal hükümeti, bu genişlemeci politikaların seçmen açısından prim yapıcı nitelikte olduğunu ummasına karşın, son genel seçimlerde ancak yüzde 36'lık bir oy sağlayabildi. Bununla birlikle, üçte birlik azınlık oyuna karşı tek başına iktidar olmanın, teorik olarak beş yıllık hükümet etmenin olağanı sağladı.

Ozal, politik virajı aldıktan sonra, izlenecek ekonomik politika ana hatlarıyla belli oldu: İnsan ekonomiyi soğutmak, daraltıcı bir rota benimsemek. 1986 ve 1987'de izlenen genişletici politikaların reel kaynaklara dayanmaması da bir çok komplikasyonları beraberinde getirdi. Toplamı 50 milyar dolara yaklaşan dış borçların baskısı: yüzde 70'lere varan enflasyon; Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların "küçülün" telkinlerini hızlandırdı ve 4 Şubat kararları diye bilinen önlemler dizisiyle Türkiye kapitalizmi yeni bir durağa döneme girdi.

Özellikle Dünya Bankası ve IMF'nin "büyümeye hızını düşürün, küçülün" telkinlerinde Türk malî sisteminin son yıllarda iyice zedelenen yapısı önemli bir yer tutmaktadır. Burada da bankaların batık kredi toplamları ciddi bir sorun olarak durmaktadır. Birikmiş batık alacakların azaltılması ve yeni kredilerin sağlama başlanması için 23 Mayıs tarihinde bankacılık kesiminde kısaca "kararname" díye nitelendirilen bir düzenleme getirildi. Bu düzenlemenin en önemli unsuru, kredinin açılıp kapanması arasındaki süreyi 18 aylık sınırlamasıdır. Bu sürelin aşılması halinde alacağına tâhsili için idari ve kanuni takip zorunlu kılınmaktadır.

Egebank Genel Müdürü Halit Soydan'ın, "karşısında ulu çınarlar bile eğilebilir" diye nitelendiği bu kararname, "küçülün" komutunun en önemli yürümlerinden biri sayılmalıdır. yüzde 120 dolayında olan kredi faizleriyle birlikte bu büyük sırtı kararname, yarımından kolayca çaydırabilecek güçte bir silah niteliğinde.

Küçülme/Büyüme

Küçülmenin biçimleri ve ilk sonuçları neler olabilir?

Birinci, bir takım yatırımlı projeleri rafa kaldırılacak, niyetler ertelenecektir. Ayrıca büyük holdingler, grup bünyesinde yer alan ve sermaye yapısı zayıf, koşullara ayak uyduramayan şirketlerini ya da tesislerini elden çıkaracaklardır. Kimisi kaynak sorununa çözüm bulmak için arsa, bina gibi gayrimenkulleri elinden çıkarırken, kimisi de hisselerini başkasına devredecektir. Yani eldeğitmeler hızlanacaktır. Buraların dışında başka formüllerde hayvurulacaktır: Yaptı zayıf olan, ortak arayacak şirket / sermaye evlilikleri gündeme gelecek, sermayenin birleşmesi süreci hızlanacaktır.

Özetle, bu daralma, Joseph Schumpeter'in deymişle "yıkıcı yaratıcılık" anlayışı çerçevesinde, koşullara ayak uyduramayanların tasfiyesi, ayıklanması, güçlerin ayakta kalması, hatta daha da püskülleranarak el değiştirmesini gündeme getirecek. Sonuçta, sermayenin birleşmesi, merkezleşmesiyle tekelleşme bir üst noktaya sıçratılarak, birikim yeni bir kulvarda sürdürülecektir.

Böyle bir alt-üst oluşu Türkiye 1980'lerin başında yaşamış; aynı daraltıcı önlemler dizisinin sonunda iflaslar, eldeğitmeler birbirini izlemiştir. O günün koşullarında, TransTürk, Sapmaz, Santral Holding, Has Grubu, Kozanoğlu-Cavuşoğlu gibi gruplar okyanın ilk elde altına girenler olmuştu. Bunları, 1980'lerin ortalarında Sungurlar, Başak, Anadolu Endüstri, Okumuş gibi gruplar izlemiştir. Bu süreçte söz konusu kuruluşların temel şirketlerini ele geçirenler, Sabancı, İş Bankası ve Çukurova Grubunun bankaları Yapı Kredi, Pamukbank olmuştu.

Koşullara ayak uyduramayan bir kısım banka ve şirketler devlet kuruluşlarına yama-

nırken, bir kısmı da kendi kaderine terk edilmiş, ortaya bazan tutmeyen fabrika mezarlıklarçılmıştı.

İçinde yaşadığımız konjonktürde, yeni bir "yıkıcı yaratıcılık" senaryosu sahneye konuldu. Bu kez ayıklanmanın öndeği hukuki, bürokratik engeller de kaldırılarak hızla alt-üst oluşu yesil ışık yakılıyor. İcra-iflas, hazine ilgili yasaları daha pratik kihci çalışmalar sürdürülüyor.

Narin ve Ercan grubuya başlayan bir ikinci dönemin çırırklarını, kimlerin izleyeceğini görmek için uzun süre beklemek gerekmeyecek. Tabii ki, bu süreçten de birileri küçüloù, yok olurken bir diğerleri (bunların varlıklarını ele geçirenler) büyüterek çıkacaklar. Bular da yine banka ağırlıklı ya da banka merkezi sermaye grupları (İş Bankası, Çukurova, Sabancı v.b.) olacağın benzer.

Tabii ki, bu filler gürüşünde bir de eziler çimler var. Bu çimler de, küçülen ekonomide işsiz bırakılan, işten çıkartılan, ücretler sosyal hakları budaşan, stürcemeye bırakılan emekçiler...

Ozal, 1986-1987'deki genişlemeci politiklardan büyük hasat beklerken, oy sandığına yansıyan verim yüzde 36'da kaldı. Bakalım daralmanın getireceği sıkıntular, iktidarıńı kadar uzun ömrülü kılacak....

**Dünya Bankası ve IMF'nin
"büyümeye hızını düşürün,
küçülün" telkinlerinde
Türk malî sisteminin iyice
zedelenen yapısı önemli
yer tutuyor.**

**"Küçülün" komutunun
soncunda şirket/sermaye
evlilikleri gündeme
gelecek, tekelleşme bir
üst noktaya sıçratılarak
birikim yeni bir kulvara
sürdürülecektir.**

namesi" díye nitelendirilen bir düzenleme getirildi. Bu düzenlemenin en önemli unsuru, kredinin açılıp kapanması arasındaki süreyi 18 aylık sınırlamasıdır. Bu sürelin aşılması halinde alacağına tâhsili için idari ve kanuni takip zorunlu kılınmaktadır.

Egebank Genel Müdürü Halit Soydan'ın, "karşısında ulu çınarlar bile eğilebilir" diye nitelendiği bu kararname, "küçülün" komutunun en önemli yürümlerinden biri sayılmalıdır. yüzde 120 dolayında olan kredi faizleriyle birlikte bu büyük sırtı kararname, yarımından kolayca çaydırabilecek güçte bir silah niteliğinde.

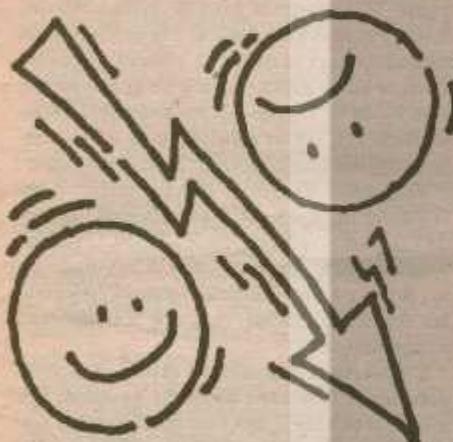
AREN'İN GÖRÜŞÜ

Sermayenin çıkarı

► Sermayedalar işlerini yürütmek için işçilerlere ve diğer emekçilere muhtaçtır. Bu nedenle onları koruyup kollamak zorundadırlar. Böyle olunca ülke sermayedalar sınıfının çıkarları rehberliğinde yönetmek pek sıkıcı olmamak gereklidir. Bu konuda ne dersiniz?

I. Sınıflı toplumlarda ki bunun en gelişmiş biçimi kapitalizmdir- herhangi bir olayın, ya da hükümetin aldığı herhangi bir önlemin insanlar üzerindeki etkisi aynı olmaz, mensup oldukları sınıf ve katmanlara göre farklı farklı olur. Örneğin hükümetin enflasyonu aşağı çekmek için almış olduğu önlemler, gelirleri para cinsinden sabit olanların yanı işçi ve memurların yanına, buna karşılık, enflasyonun artacağına giden yüksek faizle borçlanmış olanların ki bunlar çoğunlukla kapitalistlerdir- zararınadır. Ya da örneğin devlet hastanelerinde bakım ücretlerinin artırılmasından yalnız faktör emekçi sınıflar zarar görür, zengin sermayedalar sınıflar zarar görmez. Çünkü zenginler zaten hastalanınca devlet hastanelerine gitmez, özel hastane ve muayenehanelerde giderler. Emekler artırlabilir.

Demek oluyor ki, olayan bir bütün olarak toplum açısından tek bir biçimde değil, fakat o toplumu oluşturan çeşitli sınıf ve katmanlar açısından birçok biçimlerde değerlendirmemiz gerekmektedir. Diğer bir deyişle, bir ülke için tek bir ulusal (millî) çıkar yoktur, tersine uluslu oluşturan çeşitli sınıf ve katmanların ayrı ayrı çıkarları vardır. Böyle olunca bu çıkar çeşitliği ve çeşitleri içindeki sınıflı toplumların nasıl olup da yönetilebildiklerini açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

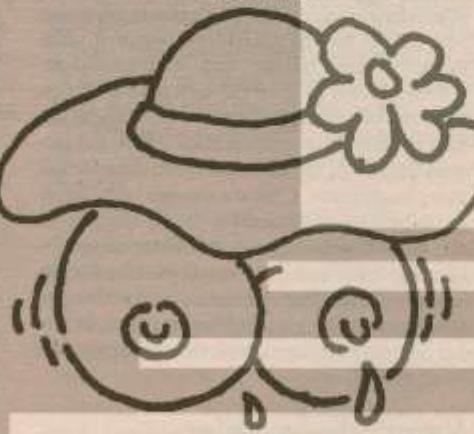

II. Bilindiği gibi, sınıflı toplumlari, o toplumlarda egemen sınıf hâlini o sınıf yönetir. Örneğin kapitalist toplum- lan esas olarak sermayedalar (kapitalist) sınıf yönetir. Sermayedalar sınıfa yönetimde kendi öz çıkarlarını rehberlik yapar. Gözlemlerimiz böyle bir yönetimim, ABD, İngiltere, B. Almanya, Japonya gibi örneklerinde olduğu gibi, çok başarılı olabildiğini de göstermektedir. Acaba sınıfsal yönetimim, yani egemen sınıfın çıkarına göre yürütülen yönetimin başarılı olabileceğiının nedeni nedir? Bu nedenin açıkça kavuşturulması sosyalizmin anlaşılması açısından da önemlidir.

III. Kapitalizm bir sistem olarak insanların karşısına, bırgün aniden bir sürpriz olarak çıkmamış, ya da bir gün aniden gökten pat diye düşmemiştir. Tersine, kapitalizm kendinden önceki (feodal) toplum yapısının uzun yıllar süren evrimi sonucunda yavaş yavaş oluşmuştur. Bu evrim sürecinde kapitalist sınıf yönetimine (siyasete) egemen olmadan önce toplumun diğer sınıf ve katmanları üzerinde ekonomik ve ideolojik (kültürel) üstünlüğünü kurmuş ve onları kendine bağımlı duruma sokmuş bulunuyordu. Diğer bir deyişle, kapitalizmin uzun oluşum süreci içinde kapitalist sınıfın ç-

Kararı ile diğer işçi ve emekçi sınıfların çıkarları arasında bir uyum da olmuştur. Öyle ki örneğin, işçinin iş bulmasında, eğitim görmesinde, sağaklı olmasında vb. sermayedalar patronun da çıkarı vardır. Böyle olunca sermayedalar sınıfının çıkarı bütün toplumun çıkışına da temsil ediyor olmaktadır. Açıktır ki, böyle bir durumda sadece sermayenin çıkarlarını rehber almak toplumu iyi yönetmek için yeteri olabilir. Çünkü sermayenin çıkışına hizmet ederken dolaylı bir biçimde ya da bir yan ürün olarak, emeğin çıkarlarını da hizmet edilmiş olur.

IV. ■ Bütün dolaylı ilişkilerde olduğu gibi sermayedalar sınıfı emekçi sınıflar arasındaki çıkar ilişkisi de birer bir değildir. Yani sermayedalar sınıfa sağlanan bir yarar aynı zamanda sınıfına da yansımaz. Arada önemli bir kayıp olabilir. Bu tipki, sütanne ile bebek ilişkisine benzer. Sütannenin yediği her şey bebeğe süt olmayacağı gibi, sütanne zaten aldığı parannın hepsi gidasına da harcamaz, bir kısmını da üstüne başına harcar. Giymek kuşama harcanan parannın bebeğe hiçbir yaran olmayacağı açıklıdır. Benzer bir durum sermayedalar sınıfının zenginleşmesiyle bunun emekçi sınıflara yansımı konusunda da geçerlidir.

V. ■ Demek oluyor ki, kapitalist toplumlarda sermayedalar sınıfının özelliğinde ve üstünlüğü diğer sınıfların çıkarlarını da temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak nü var ki, kapitalist sınıf bu özellik ve üstünlüğünü, kapitalist gelişmenin daha ilerleyişlerinde giderek kaybetmektedir. Gerçekten, kapitalizmin çağımızda varmış olduğu tekeli-emperyalist aşamada artık kapitalist sınıfla diğer sınıflar arasında doğal bir çıkar beraberliğinden (uyumdan) söz etmek gittikçe anlamsızlaşmaktadır. Örneğin tekeller için çok üretip ucuzsa satmakta da üretip pahalıya satmak daha karlı olmaktadır.

Aynı biçimde, sermaye sınıfı için herkesi istihdam edip ücretlerin yükselmesine neden olmaktadır. Bir miktar işsizlik yaratıp ücretleri düşük tutmak daha geçerli bir politikadır. Kaldı ki, işsizliği önlemek ya da daha doğrusu işsizlik yaratmamak sisteme olarak kapitalizmin elinde de değildir. Sermayenin çıkarı (en çok kâr etme) esas alınca işsizlik zorunu bir sonuç olmaktadır.

Demek oluyor ki, kapitalizm gelişikçe sermayenin çıkarları ile emeğin çıkarları arasındaki doğal uyum bozulmakta ve sermayenin çıkarları giderek toplumun yönetimi bakımından yeterli bir rehber olmaktan çıkmaktadır. Bundan ötürü artık kapitalistlerin çıkarları ya da aynı şey demek olan kapitalizmin kurum ve kuralları ülke yönetiminde geçerli ve başarılı bir rehberlik yapamamaktadırlar.

VI. Yukardaki açıklamalardan şu sonuçları çıkarabiliriz: Kapitalist bir toplumda yönetimde talip olan siyasil partiler, ya sermayedalar ya da emekçi sınıfının çıkarlarından birini esas rehber olarak almak zorundalar. Sağcı dediğimiz partiler, örneğin ANAP ve DYP sermayedalar sınıfının, sosyal demokrat partiler örneğin SHP de emekçi sınıfının çıkarlarını esas almışlardır. Sağcı partiler için emekçi sınıfının çıkarları sermayeye bağlı bir yan ürün, sosyal demokrat partiler için sermayedalar sınıfının çıkarları emeğe bağlı bir yan ürünür. Ne var ki, yukarıda dejindigimiz gibi, toplumun gelişme ve değişim süreci boyunca sermayedalar sınıfının çıkarlarının diğer sınıflarının çıkarlarını da temsil niteliğini sürekli yitirdiğinden, zamanımızda artık sağcı partiler de sürekli olarak sola kaymaktadır. Son zamanlarda solcu ve sosyalist partilerin oylarında görülen gerilmenin önemli bir nedeni budur.

Sosyalist partilere gelince: Bunların amaçladıkları toplumsal düzende kapitalist diye bir sınıf olmadığından, sosyalist partiler sadece ve doğrudan doğruya işçi ve diğer emekçi sınıfların çıkarlarını esas alırlar.

VERGİ POLİTİKASI KİMDEN YANA?

*Verilendirmede temel ilke olarak kabul edilen mali güç kavramına önem verilmesi zorunludur.
Buna önem verilmeden yapılan uygulama fakir, zengini daha zengin yapar.*

Vergileme kısaca kamu faaliyetlerinin maliyetini karşılayabilmek için ekonomik birimlerden siyasi zor altında ve karşılıksız olarak devlete fon aktarılmasıdır. Fon aktarmanın en büyük fonksiyonu, kamu hizmetlerinin görülmesi, yanı devlet faaliyetlerinin yürütülebilmesi için kamu sektörüne kaynak sağlamaaktır.

Vergilendirme olayı genel olarak inceleinide, her verginin bir iktisadi kıymet transferi olduğu, bu transferin naftan yapıldığı görülür. Transfer olayının amacı ve mahiyeti ancak aşağıdaki soruların yanıtları alındıktan sonra belirlenebilir.

► Transfer kimler yapıyor, yanı vergili kimler ödüyor?

► Vergi ödemeleri kimin lehine yapılıyor?

► Vergilendirme hangi amaca yönelik olarak yapıyor?

► Nasıl yapıyor?

Yukarıdaki soruların yanıtları gerçekte bir toplumda uygulanmakta olan vergi politikası ve dolayısıyla mali-ekonomik politikanın belirlenmesini sağlar.

Uygulanan vergi politikalarının amacı saptayabilmek için öncelikle vergi türlerine göre olayı belirlemeniz zorundadır.

Doğrudan gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergileri iki ayrı grupta inceleyebiliriz. Birinci grupta gelir vergisi yer alır. Türkiye'de 1980'li yıllarda gelir vergisi yasasında yapılan değişiklikler bu verginin ücret geliri elde edenler üzerinde etkili olması sağlanmıştır. Çünkü ticari kazanç sahiblerinin gelirini belirleyen ve ana otokontrol müessesesi olan servet bildirimini uygulamasının yürürlüğten kaldırılması dolayısıyla ortaya çıkan boşluk, hayat standardı esası olarak belirlenmiş olan düşük ve götürü-

vergilendirme şekliyle doldurulmuş, böylece ticari kazanç elde edenlerin hayat standartı esasına göre belirlenen miktarlar düzeyinde vergilendirilmesi sağlanmıştır. Zira kazanç sahibleri götüre gider ve vergi kesintisi uygulaması ile düşük mikarda, ortalama olarak genel oranların altında vergilendirilmektedir. Serbest meslek erbabı ile gayrimenkul sermaye iradı elde edenlerin vergisel açıdan denerimi sağlanamadığından, bu tür gelirleri sağlayanların eğer varsa beyanları üzerinden vergilendirme yapılmaktadır. Menkul sermaye iradı elde edenler ise yasal olarak vergilendirme olayından korunmuşlardır.

Ücretlinin kaderi

Ücret geliri elde edenler her yönden kamu kesimine fon aktarma birimi olarak kabul edilmişlerdir. Ülkemizde ücret geliri elde edenlerden gelir vergisi, dârma vergisi, sosyal sigorta prim kesintisi, tasarruf fonu kesintisi gibi payla alındıktan buysa, emek istihdamını sağlayıcılarından yaptıkları bu iş için konut edindirme fonu payı, tasarruf fonu tıveren payı, sosyal sigorta işveren payı gibi toplamı bir hayli yüksek olan ödemeler alınmaktadır. Gündümüzde asgari ücretle çalışan bir kişi'nin işyerine olan maliyetinden eline geçen miktar yüzde 47 civarındadır.

Emek birimi gelir vergisi açısından kamu gelirlerinin oluşmasında kaynak birim haline dönüştürülmüş, bunun sonucunda ücretle çalışanların çoğunluğu işyerlerinin kayıtları dışında kalmağa başlamıştır. Çünkü çalışmanın resmi kayıtları gözükmesi halinde iş yerine maliyeti artar, buna karşılık eline gelen miktar düşer. Ülkemizde emek biriminin sosyal güvencesi uygulanan mali politika nedeniyle askıya alınmıştır. Çünkü bordroda yer almayan bir çalışmanın Sosyal Sigorta kayıtlarına intikal ettilmesi de söz konusu değildir.

Vergi ödemeyenler

Gelir ve kazanç üzerinden vergilendirmeyi sağlayıcı bir başka vergi türü olan Kurumlar Vergisi ülkemde bir bağımsızlık vergisi haline dönüşmüştür. Söz konusu vergi yasası içerisinde yer alan bağımsızlık hükümleri vergilendirme hükümlerinden daha çok etkilidir. Gündümüzde özellikle diş ticaret işçileri ile uğraşan kurumlardan vergi ödemesi ilie bir şey söz konusu değildir. Ayrıca bu kurumlar diğer yan yasal düzenlemelerden yararlanarak devlet hiznesinden pay almakdadırlar. Gerçek diş diş ticaret işçileri ile bazı kurumların, kişilerin haksız zenginleşmesine aracılık gibi bir görev üstlendikleri bilinmemektedir.

1985 yılında harcamalar üzerinden alınan ve üretmeden baslayarak el değiştirme aşamasında hesaplanan katma değer vergisi, devlet bütçesinde vergi gelirlerinin ana kaynağını oluşturmaktadır. Kişiye özel olarak tüketme gereksinimi duyduğu mallar üzerinden alınan bu vergi, vergi politikası açısından adil sayılan, düşük gelir grubunda yer alanların gelirini daha az tüketir hale dönüştürebilen bir vergidir.

1988 yılı programına göre kamu gelirlerinin yüzde 74,7 oranında artması gerekmektedir. Böylece toplam kamu gelirlerinin gayrisafi millî hasılatındaki payı yüzde 32'ye ulaşmış olacaktır. Toplam kamu gelirleri içinde vergi gelirlerinin payı yüzde 71,1, vergi dışı normal gelirlerin payı yüzde 5,5, faktör gelirlerinin ve sosyal fonların payı ise yüzde 23,4 olarak hesaplanmıştır.

Vergi gelirleri içerisinde vasıtaz vergilerin payı giderek düşmektedir. Kamu gelirleri içerisinde vasıtaz vergilerin payı yüzde 26,7, vasıtah vergilerin payı yüzde 43,1 olarak hesaplanmıştır. Böylece kamu gelirlerinin giderek harcamalar üzerinden alınan vergilerle karşılaşması amaçlanmıştır.

Uygulamada ortaya çıkan sayısal sonuçların programa belirlenen oranlarla uyusması pek mümkün değildir. Çünkü program hazırlığı aşamasında belirlenen hedefler için ciddi bir çalışma yapılamamıştır. Böylece gelirlerinde hedeflenen sonuçlar alınamazsa bütçe açığı ve dolayısıyla borçlanma daha da artaracaktır.

1988 yılı programında uygulanacak olan mali politikanın fiyat istikrarını, büyümeyi, iktisadi ve sosyal gelişmeyi yurt içi tasarruflarla sağlayıcı, mevcut kaynakların en etkin bir biçimde kullanımına yönelik olduğu belirtilmiştir. Ancak bu hedeflere ve amaçlara ilk beş aylık uygulama sonuçlarına göre ulaşılabilme olağan yoktur. Bunun en somut örneğini 1988 yılı başından itibaren ülkemde var olan fiyat artışları oluşturmaktadır.

Dolaylı vergi çözüm değil

Kamu gelirlerinin finansmanında programa yer alan hedef rakamlardan anlaşılabileceği üzere dolaylı vergilere ağırlık verilmekte, gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergiler ikinci planda yer almaktadır. Bu arada gelirlerin birikiminden oluşan servet unsurları üzerinden alınan vergilerden beklenen katkı ise yüzde 1,4 oranında kalmaktadır ki böylesine düşük bir orana, vergi uygulamasını gerçekleştiren ülkeler arasında rastlama olağan yoktur.

Türkiye'de uygulanan vergi politikası daha çok dolaylı vergilere ağırlık verir hale gelmiştir. Oysa gelir ve kazançlar üzerinden, herkesin

DOKUN

Öğretmen örgütlenmesinde yeni model

Meslek örgütleri mesleğin ve üyelerinin haklarını aramak ve korumak, üyelerle sosyal haklar sağlamak, üyeleri arasında dayanışmayı yükseltmek, meslek ile ilgili bilgi düzeyini geliştirmek gibi temel amaçlar için kurulurlar. Kuşkusuz bu özel amaçların dışında, ülkeyi kalkındırma ve insanların mutlu etme gibi genel amaçlar da vardır. Türkiye de bu amaçları gerçekleştirmek için çok sayıda örgüt bulunmaktadır.

Kurumlar Vergisi uygulamasında yasal düzleme gereği olarak sağlanan bagışlıklar kurumsal yapılmamayı özendiştir. Ancak bu yapılaşma istihdam yaratma, üretimi artırma ve üretim yapısını değiştirmeye yönelik olmuştur.

Bu nedenle vasıtalı vergilerin gelir bölütümünü olumsuz yönde etkilemeyecek bir biçimde uygulanması temel amaç olmalıdır.

KDV

Ülkemizde katma değer vergisi uygulaması ile vergilendirme ağırlığının bu vergi üzerinde kaydırılması bedelenmiştir. Böylece gelir ve kazançlar üzerinden alınmayan verginin katma değer vergisi aracılığı ile toplanabileceği ve hatta katma değer vergisinin gelir ve kazançlar üzerinde alınan vergiler için bir denetim aracı olarak da kullanılabileceği kabul edilmiştir.

Uygulamada katma değer vergisinden kaçınmanın gelir ve kurumlar vergisinden kaçınmadan daha kolay olduğu, denetimin ise tüm alanları önemlere rağmen zor bir uğraş olduğu anlaşılmıştır.

Vergilendirmede temel ilke olarak kabul edilen mali güç kavramına önem verilmesi zorunludur. Bu kavrama önem verilmenden yapılan uygulama fakir daha fakir, zengin daha zengin yapar. Böyle bir gelişme toplumun sosyal denegesini bozar. Çünümüzde Türkiye'de bir ilimizde kişi başına düşen yıllık gelir 2.463.640 lira iken bir başka ilimizde bu miktar 134.126 lira dir. Bu tablonun nedeni uygulanan yanlış ekonomik ve mali politikalardır.

Türkiye'de vergi yükü 1988 yılında yaklaşık yüzde 14,5 civarındadır. Oysa katma değer vergisinin ortalama oranı yüzde 12'dir. Dolaylı ve dolaylı vergiler birlikte ele alındığında ortalama vergi yükünün yüzde 23 civarında olması gereklidir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere ülkemizde vergi kayipları büyük oranlara ulaşmış bulunmaktadır.

Ücret geliri elde edenlerin, vergi kaybına neden olanlarca araç olarak kullanılması söz konusudur. Bordro dışı yapılan ödemeler veya bordrolarda düşük ücretle gösterme gibi, ancak buna karşılık ücretinin kendi iradesi ile vergi kaçırmabilme olasılığı yoktur.

Eline circa 100 bin lira net ücret geliri geçen bir kişinin brüt ücreti $(100.000 + 54.353 + 48.049) / 202.402$ lira olmaktadır. Böylece brüt ücretin yaklaşık yüzde 49'u ücretinin eline gecebilimekte, devlet hazinesi 100 lira net ücret alan kişiden çeşitli altıda 102.402 lira pay almaktadır.

Ayda circa 100 bin lira net ücret geliri geçen kişinin insanca yaşayabilme olağanı tartışmalıdır. Buna rağmen bu gelir düzeyindeki kişiden böylesine ağır bir kaynak transferinin yapılması uygulanan politikaların amacını belirleme açısından çok önemli ve somut bir gösteredir.

İşte da denetlenmesi durumu söz konusudur. Meslek örgütlerinin bir özelliği de üyelerini denetleme hakkına sahip olmalıdır. Toplum adına işlevi örgüt yapacaktır. Bir örnek vermek gerekirse, bugün bir hekimin diplomasını Sağlık Bakanlığı elinden alamaz ama, Türk Tabipleri Birliği alabilir. Bu işlev toplum adına yürütülür.

Anayasanın 135. maddesi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının amacını şöyle tanımlar: "...üyelerin ortak gereksinimlerini karşılamak, meslekî çalışmalarını kolaylaştmak, mesleğin genel çıkarlarına uygun olarak gelişmesini sağlamak, halkın ilişkilerde dürüstlüğü ve güveni egemen kırmak, meslek disiplinini ve ahlaklısı korumak...". Bu amaçların, bugüne dekin dernekler yasasına göre çalışan derneklerin amaçlarından ayrı olacağına inanmıyoruz. Öyleyse, Eğitimciler Derneği başta olmak üzere TBMM Üyeleri tanımadığımız biçimdeki bir "Türkiye Öğretmenleri Birliği ve Odaları" yasasının çıkarılması girişimine yönelmemizdir.

Bu modelde örgüt geniş bir tabana zorlu olarak dayanacaktır. Anayasaya göre kamu dışında çalışanlar örgütüye olmak zorundadırlar ve örgütün izniyle mesleklerini yürüteceklerdir.

Kamuca çalışanların üye olma isteği bağlıdır. Dernaklerde de kosul isteğe bağlısa, öğretmenler üye olabiliyorlarsa, bu örgütte de üye olabilirler. Anayasal gücü olan kamu kurumu nitelikinde bu örgütü kapatma, çalışmalarını sürdürmeye kimse yetmeyecektir.

Burada bazıları karşı çıkabilir. Niçin? Çünkü, bu örgütte, öğretmen sanını taşıyan herkes, düşünce ve kişisel bekleni ayrimi yapılmadan üye olabilir. Yönetimin üyeliğe girişe "red" hakkı yoktur. Serbest çalışanların çıkış hakkı da olmayacağından, bu olgunan ürkmemelidir. Önemli olan seçimlerde yarışma ilerici ve aydın insanların gelebilmesidir. Burada zorluk olabilir, "sen ben bizim oğlan, üçümüz" türü örgütte kolaylık olmayacağından. Bize asıl olan da kolay değil zorlu aşmaktadır. Aslındında düşünmeye birey kazanma, örgütün daha güçlü olması gibi başarılar sağlanacaktır. Bugün çoğu meslek örgütünde ilerici, demokrat ve çağdaş insanlar yönetimindedir. Öğretmen örgütünde bu niye olmasın?

Öğretmenler alışmışı yımak, örgütçülükte yeni yöntemler bulmak, en azından cağı yakalayıp çağdaş örgüt modelleri geliştirmek zorundadırlar. Üç yıl önce dishedimleri böyle bir örgütte kavuşturular, hemşireler kavuşma hazırlıklar, öğretmenler de uğraşa başlamalıdır.

**Öğretmenler alışılmıştı
yımak, örgütçülükte yeni
yöntemler bulmak, çağdaş
modelleri geliştirmek
zorundadırlar.**

RAV

BİREY OLARAK İNSAN

Günümüz Türkiye'sinde demokratikleşme ve çağdaşlaşmanın ön koşulu, insanımızın hak ve özgürlüklerine sahip çıkarak bireysel kimliğini kazanmasıdır.

arih dar anlamıyla insanların bireyleşme sürecidir. İnsanın bireyleşmesi, önce toplumsal bir varlık olarak doğanın egemenliğinden ya da köleliğinden kurtulması, giderek toplumun ya da devletin egemenlik ve engellerinden arınmasıyla olmuştur. İnsan, tarihsel olarak ancak toplumsal yaşam içinde "insan" sıfatı almış ve topluma bağımlılıktan kurtularak özber bir varlık olduqua "birey" niteliği kazanmıştır.

İnsanın toplum ya da devlet karşısında kendine özgü bir varlık olarak tanınması, aynı süreç içinde hak ve özgürlüklerini kazanmasıyla sağlanmıştır. Başka bir deyişle, insan, kendiliğinden sahip olduğu ve kişiliginde bağılı hak ve özgürlüklerini kazandıkça toplumsal bağımlılıktan kurtularak birey kimliğine kavuşmuştur.

Kısacası tarihsel süreç, bir başka tanımla insanın hak ve özgürlüklerini kazanma sürecidir.

Bursa Cezaevi'nden kamuoyuna...

Bursa özel tip cezaevi siyasal hükümlülerinden mektup var.

Cezaevi ve cezaeviye ilişkin sorunlar onlarca yıldan beri toplumca tartışılan, nedenleri ve yansımalar açısından güncelliğini hiçbir zaman yitirmeyen sorunların başında gelmektedir.

Devletin soruna yaklaşımı her dönem aşağı yukarı değişmeden süreğemisti. Bu yaklaşının özü, insan onurunu ciddiye almayan, insan kişiliğini aşağılayan uygulamalarla ifadesini bulmaktadır. 12 Eylül öncesi de, yoğunluğu farklı olmasına karşın cezaevlerinde baskı ve sindirme politikaları uygulanıyordu. 12 Eylül sonrasında ise, cezaevi yaşama koşullarının kötüüğünün utesinde, ilk kez son derece boyutlu, sistematik, çok yönlü sindirmeye yönelik bir saldırının hedefleri hafne geldiler.

Genel istemler

► İskencenin bir insanlık suçu olduğu gerçeği, evrensel bir kuralıdır. Anayasada yer alan bu kural, uygulamalarda işlenmediği bilinen, bir yaptırıma bağlanmamış ikedir. İskenceciler mutlaka cezalandırılmışlardır. İskencecilerin cezalandırılacağı kesin olarak inan-

Yüzler boyu ve acılı savaşumlarla sağlanan bu gelişme, ancak çağımızda gerçekleşebilmiştir.

Gerçekte bilinen tarih çağlarında karşımıza toplumsal bir varlık olarak çıkan insan, bu gelişmeyle doğanın egemenliğinden kurtulmuşsa da, bu kez topluma bağımlı olmuştur. Sözelimi yazılı tarihin başlangıcı olan antik toplumda, insan ancak toplumsal bağlamda ve bir toplum tyesi olarak anlam kazanmış ve insanın toplum (site-devlet) dışında ya da ondan bağımsız varlığı yadılmıştır.

İnsanın toplumsal bağımlılığı feodal toplum koşulları içinde de süreğemisti. Gerçek feodal çağda -Hristiyanlık ideolojisinde yanıt bulduğu gibi- insan salt bu sınıfta ayrı ve saygın bir varlık olarak algılanmışsa da toplumun bireyi aşan üstünlük ve önceliği süregelmisti.

Bireyleşme yolundaki somut kazanımlar, ancak feodal toplum koşullarının aşılmasıyla sağlanabilmiştir. Başka bir deyişle, insan, feodal topluma karşı başladığı muhalefetle gerçekten bireyleşmeye başlamıştır. İnsanın bireysel varlığını tanımayan toplumsal koşullara ve aşkin otoriteye karşı baskılardırma süreci, bilinen adıyla burjuva devrimleriyle başlamıştır.

Fransız Devrimi'yle en köktenci örneğini veren bu baskıdnıma, insanın topluma ya da devlete karşı öne sürüdüğü hak ve özgürlük-

rini kazanma savaşında en önemli adımdır.

Amian hak ve özgürlükler 1789 İnsan ve Yurttas Hakları Bildirisinde açık anlatılmış bulmuş ve insanın doğal, aktarılmaz ve kutsal haklarını ilan eden bu belge, siyaset toplumu bu hakları korumakla yükümlü saymış ve baskiya karşı direnmeyi doğal bir hak olarak anlamıştır.

Bu bildirgeyi izleyen gelişmelerle Batı toplumlarda klasik haklar olarak nitelenen kişi hak ve özgürlükleri, belgelerde ilan edilmekle kalınmayı giderek yasalarca da tanınmıştır.

Böylece bireyleşme yolunda ilk somut adımı atan insan, kişi hak ve özgürlüklerinin siyaset, toplumsal ve ekonomik haklarla desteklenmedikçe güvenceye bağlanamayacağı bilinciyle amanın haklarının savasına girmiştir. Bu süreç içinde klasik demokrasilerde sosyal devlet yönündeki gelişmeler ve toplumsal devrimler sonucu yine devlete karşı öne sürülen toplumsal ve ekonomik haklar kazanılarak kişi haklarının yaşama geçirilmesi sağlanmıştır.

Bu nedenle günümüzde kişi haklarıyla toplumsal ve ekonomik haklar arasında bir ayrim gözetilmeksizin- insanın tanımlayııcı özellikleri sayılmış ve bu haklarla donatılmış olan insan, toplum karşısında özber varlığıyla birey kimliği kazanmıştır.

İnsanımıza gelince, Türk insanı, tarihsel mirasıyla, özelten tarihsel süreçte geç kal-

dinci biçimde açıklanmalı, zaman zaman yükselen baskılar nedeniyle, İskencelerin "yasak savma" kabiliyetinden yargı dñeine çıkarılması oynamına son verilmeli. Bunlar teşhir edilmeli, İskenceleri ortadan kaldırma yönelik önlemler ciddi olarak alınmalıdır. İskence ve diğer yollarla devlet tarafından katledilen ya da sakat bireylerin kendilerine ya da ailelerine tazminat ödenebilir.

► Ceza adaletinin sağlanması adına, yasada tutulmaya gayret edilen bölüm cezalannın varlığını son verilmeli ve bu ağır suçun işlenmesi önlenmelidir.

► Ceza miktarlarının artırılması nedeni olan 1402 sayılı yasanın 17/1 maddesi bugün filen uygulanamamaktır, anayasaya aykırı bir karakter taşıdığı mahkemelerde de kabul edilmektedir. Bu yasa hükmü yürürlükten kaldırılmak sureti ile, cezaları bu hükmü göre artırılmış olanları karşıştıkları haksızlık bir an önce bertaraf edilmeli.

► 1986 yılında yapılan değişikliklerle yürürlüğe sokulan infaz yasasının sürekli bir "AF" niteliği taşıdığı yolundaki açıklamalar gerçekken saptırıma yönelik bir demagojidi. Söz konusu olan bu değişiklikler infaz sistemine ilişkin uluslararası ölçülerde arasındaki məsafeyi kapamaktan uzaktır. Bu yönüle de kesininde değiştirilmeye ihtiyaçtır.

Yasa ile ilgilenen belirlenen infaz sistemi, Avrupa Konseyi, BM, vb. kuruluşlarca belirlenen ölçülere uygun hale getirilmelidir. Hükreye alma, görüş ve mektup yasakları, şartlı salverme hakkının kullanılmasını engelleyen hükümler yasadan çıkarılmalıdır. Zira bu hü-

kümler, insanı toplumsal ilişkilerinden soyutlamaya yönelik ve keyfi olarak ceza miktarlarını artıran uygulamalara yol açan hükümlerdir.

► Başta T.C.K. oynaması diğeri ilgili yasalarda yer alan ceza miktarları sistemi bazında ömek alınan "Baş"ındaki cezalardan çok ağırdır. Hazırlanmakta olan ceza yasasında siyaset suçların kapsamlarının genişletildiği ve ceza miktarlarının artırıldığı bilinmektedir. Ceza yasasının siyaset suçlara ilişkin hükmefinin aleyhte değiştirilmesinin önünü mutlaka geçilmelidir.

► Cezaların infazına ilişkin yasadaki bazı hükümler, siyaset hükümlülerin uygulanamamakta bu anlamda eşitlik kuralları geçersiz kılınmaktadır, uygulama farklılıklarını olasık sürdürülmektedir.

Yasanın ek 2 maddesinde belirtilen, bütün hükümler için geçerli olan, açık, yarı-akşam ve İlçe cezaevlerine hükümlerin gönderilmesi hükmü siyaset hükümler için de uygulanmalıdır.

Yine bu yasanın 14/1 maddesinde, cezanın 1/4'ünü iyi hal ile geçiren her hükümlünün belli sürelerde izne gönderilmesine ilişkin hükümlerin siyaset hükümlerinin yararlanabilecekleri bir hale getirilmelidir.

Ayrıca siyaset hükümler yasanın 14. maddesinin C bendindeki "kesintisiz altı ay hapis yatan her hükümlünün tahliye olmadan 15 gün önce iş arama iznine sahip olduğu" yolundaki hükümlerden de yararlanılmalıdır.

Siyaset hükümlerinin sanatsal ve kültürel etkinliklerde bulunabilmelerinin sağlanması açısından cezaevlerinde uygun olanaklar sağlanmalıdır.

diği gibi, günümüzde de yeterince bireyleşmemiş değildir. Osmanlı toplumunda insanımız yüzüllar boyunca devlet ya da siyasal otorite karşısında "kul" konumunda kalmış, yakın çağlarda "uyruk" (tebaa) konumunu yükselterken, ancak cumhuriyetten sonra bir "yurtaş" olarak kendini algılama olanağı bulmuştur. Devlet karşısındaki konumu bakımından kul, her türlü hak ve özgürlüğünden yoksun bir insan demektir. Sultan ve kamu gücü karşısında hak ve özgürlükler hicbir güvence tanımayan kulluk statüsü, Osmanlı halkın yüzüllarca taşıdığı statüdür. Yansımları günümüze kadar süregelen bu statü Tanzimatla yerini uyrukluğa bırakmıştır. Uyruk ya da özgün karşılığıyla "tebaa" ise, kamu otoritesiyle ilişkisinde -sınırı da olsa- kimi hakları bulunan insandır. Uyrukların hak ve özgürlükleri ancak kamu gücünün bağıtlıklarıyla sınırlıdır.

Osmanlı uyruklarının Tanzimat Fermanı'yla kazanabildikleri hak ve özgürlükler, "emniyeti can (can güvenliği) ve mahfuziyeti irz ve namus ve mal (irz, namus ve mal dokunulmazlığı) ve tayini vergi (vergi alınması) ve asakırı muktaziyenin (gerekli askerlerin) celp ve müddetli istihdamı (göreve çağrıma ve görev süresi)ndan ibarettir."

Tanzimatla tanınan hakları yineleyerek yeniden dile getiren İslahat Fermanı'nda (1856) Sultan -kendi deyişiyle- "Gülhanede kiraat olunan (okunan) hattı hümayunu ile... her din ve mezhepte bulunan kaffei tebaai şahanesi (tüm uyrukları) hakkında bilaistisna (ayrısız) emniyeti can ve mal, mahfuziyeti namus için taraflı eşrefi padişahisinden (ybce katıldan) vud ve ihsan olmuş (bağışlanmış) olan terminatı bu kerre dahi tekit ve teyit etmiştir."

Cumhuriyet dönemine kadar bağışlanmış haklarla yetinen insanımız, yeni rejimle birlikte hiç değilse biçimsel olarak yurtaşlık statüsünde kavuşmuştur. İnsanın devletle olan ilişkisinde üçüncü aşama olan yurtaşlık, insanın salt bu sıfatla kişiliğine bağlı dokunulmaz, aktarılmasız ve bırakılmaz haklara sahip olduğu bir koşuldur. 1924 Anayasası, "vatanداşlık itibarıyle Türk" olarak adlandırdığı "Türkiye ahalisi"ne yüksek egemenliği bırakırken, Türkler'in Hukuku Ammesi (Kamu Hakları) başlığı altında siyasal hakların yanı sıra 1876 Kanunu Esası'nın bağıtladığı kimi kişisel hakları tanımlıktır.

Ancak halkımız, tarihsel mirasın baskılılarında "bağışlanmış" olan haklardan yurtaş kimliğiyle de yeterince yaranamamış ve genel olarak devlet karyesinde uyruk konumunu korumuştur. Bu nedenle, tanınan hak ve özgürlükler yaşama geçirilmediği gibi, taşıyıcı toplum kesimlerinden yoksun kaldığı için kısa Cumhuriyet tarihi içinde sık sık askiya alınabilmistiştir.

İnsanı bireyleştiren sürecin geniş ölçüde içinde kalan günümüz Türkiye'sinde demokratikleşme ve çağdaşlaşmanın ön koşulu, insanımızın hak ve özgürlüklerine sahip çıkarak kamu gücü karşısında bireysel kimliğini kazanmasıdır.

SÖZÜM SANADIR

Eldivenler terlemez

Yaz makinesinin başına geçtim. Hazırladığım konuya başlayacağım, televizyonda haberler göründü. 13 Haziran 1988 pazar günü. Saat 20.15

Trası uzarmış genç bir erkek, Özüntülü bir sesle mikrofona konuşuyor:

"Dört çocuğumu sel felaketinde kaybettim. Ben evde değildim. Annemle Kırıkkale'den gelecekerdi, onları karşılamaya gitmemiştüm. Yolda yağmur başladı. Dönüp eve geldiğim zaman çocukların hiç birini bulamadım. Hepsi seide boğulmuştu."

Spiker soruyor:

"Anneleri evde değil miydi?"

"Anneleriyle en küçük çocuğu yarımına almışım. Araba küçüktü, diğer çocukların alamadım. Keske alsaydım."

Dört çocuğunu kaybeden üzgün baba devam ediyor:

"Burada kiraciydim. Param burada ev tutmaya yetiyor. Daha iyi bir yerde ev tutabileseydim şimdilerde yavrusularım hayatı olacaklardı. Böyle altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz ki. İşte biz bu felakete uğradık. Devlet büyüklerine, devletin en üst makamına söyleyeceğiz."

Altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz. Altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz. Altyapısı olmayan yerde yerleşme olmaz. Sözcükler acıyla yügrulmuş. Felaket konuşuyor.

Haberler sürüyor.

Ankara Belediye Başkanı konuşuyor:

Ankara'nın yüzde eli bei, nüfusun yüzde altmış altyapısız yerde yerleşme bölgelerinde, yani gecekondu larda yaşıyor. Bu felaket bu bölgelerin herhangi birinde olabilirdi, Marmak'ta oldu. Oraya rastladı."

Sel felaketi Marmak'ta olmuş. 15 dakikalık sağanak yağmur bu bölgelerde sel felaketine dönüştürüdü. Evleri sel bastı, çocuğu büyülü on üç yurtaşımız hayatını kaybetmiş.

Marmak, ünlü hapisanesini bilirdik. Şimdi gecekondularını öğreniyoruz. Altyapısız gecekondularını...

Nüfusun yüzde altısının yaşadığını.

Başbakan, Yunanistan'dan başsağlığı mesajı gönderiyor:

"Sel felaketinde hayatını kaybeden vatandaşlara başsağlığı dilerim. Cenabı Hak bir daha böyle bir felaket gösternesin. Devlet zarara uğrayanları her türlü yardım yapacaktır."

Kimbilir, belki de Cenabı Hak orada yaşayan yurttaşlara bir nedenle ceza vermiş, ya da onların sarılarını sınamıştır. Başbakan ne yapısın?

Cumhurbaşkanı, Ankara Valisi'ne başsağlığı mesajı gönderiyor:

"Sel felaketinde hayatını kaybeden vatandaşlara başsağlığı dilerim, geçmiş olsun derim, devlet gerekli yardım yapmalıdır."

SHP Genel Başkanı, DYP Genel Başkanı özüntü mesajları gönderiyorlar.

Aci paylaşılıyor, öyle mi? Paylaşılıyor mu?

Bir günün acısı paylaşılıyor. Ya evi olmamanın acısı? Ya bu kirayı nasıl verdiğim acısı? Bu acı da paylaşılıyor mu?

Bu acı paylaşılmıyor. Bu acının paylaşılması için kiracı olmak gerekiyor. Kiracı olmak, ev sahibinden korkmak, gene kirayı artıracak mı diye beklemek gerekiyor.

Ölenlerin acısını paylaşanlar kırıcılığın acısını paylaşmıyor ki?

Halkımız "yaşayan bilir" der. Yaşamayan nereden bileyec?

Suların basmadığı yerlerde yaşayanlar, nereden bileyec? Suların bastığı yerlerde yaşayanların dertlerini?

Altyapısız konutlar.

Altyapısız eğitim.

Altyapısız politika.

Altyapısız insanlar.

Az gelişmiş ülke kapitalizminin konut çözümüdür bu. Sınıf sorunudur.

Yukardaki nerden bileyec aşağıdakini derdini?

Felaketin sömürüsü değil, sömürünün felaketi...

ZAMANIN VE DEĞİŞİMİN HIZI

Her şey hızla, inanılmaz bir hızla değişiyor. Bu çarpıcı değişiklik karşısında çaresiz görünse de birey aslında carelerin kaynağındaki olğudur.

çinde bulunduğu-
muz yıllarda do-
ğan çocuklarımız,
henüz tam olarak
tanımlanmamış

pek çok sırrı bilinmekte birlikte rotası henüz tam çizilememiş yeni bir dünyaya ayak basıyorlar. Biz ise sanayi toplumunun ortasına doğduk. Gerçek bizimi doğduğumuz topraklar böyle bir devrimi yaşamadılar, bizim yelkenlerimiz sanayi devriminin rüzgarını çok geç aldı, ama yine de bizim büyülüştümz, erginleşmemiz, olağanlaşmamız sanayi toplumu ile anlatılabilir, kavranabilir. Biz bir başka büyük devrimin sonrasına doğduk. Onun dünyayı sarsan etkisi ve yıllar süren, öncelikle romantik titresimleri yüreğimizde ve beynimizde derin izler bıraktı. Ekim Devrimi'nin roman-

Gelişmeyi çürüten,
durduran ve aynı anlamaya
gelmek üzere saptıran,
geciktiren, saklayan,
donduran ne varsa ve
neredeyse, hepsiyle
toplula bir hesaplaşmaya
girmek zorundayız.

tarmaya, belki benzerlerinden daha boyutsuz, ama bize göre epeyce zorlu bir ulusal kurtuluş savaşı ile benliğimizi bulmaya çabahiyorduk. Bizi sıcak ilgisi ve nesnel örnekligi ile sürekli zorlayan Kuzey'deki devrimin, Moskova'nın, "bizi kendisine rametmesinden" ise usta manevralarla ve kimi zaman kanlı düzenlerle "kurtulduk".

Hala "kurtuluyoruz"

Gelişmiş kapitalist dünya ve bu dünya ile arasındaki, kapatılmasının düşünülmesi bile zor mesafeyi 70 yılda kapatrıveren ve şimdi yeni ufuklara yönelmeye ve insanlığı da yönlendirmeye çalışan sosyalist dünya, sanayi ötesi

toplumun esigine geldi.

Sanayi Devrimi İngiltere'de sermaye biriminin, işsiz ordularının ve büyük dünya pazarlarının nesnel ilerlilikçi ile gelişti. Burjuvazisinin hakimiyeti ve bununla birlikte bilgi ve girişimcilik önce burada kendini gösterdi. Ama sanayi devrimi insanlık için acılı bir zorunluluktur. İnsanlığın coğullugu, urençenlere açığın, yoksullüğün, geriliğin, karanlığın nasip olduğu bir devrim bu. Öylesine bir achk, yoksulluk yiğilimini ve üretiminin beraberinde sürüklediği sanayi devrimi, bu yiğilimin critilmesi ve üretiminin durdurulması, gelişmenin sonsuz olanaklarına karşı hâlâ mümkün olmadı.

Sanayileşmenin geniş yığınlar için gørece
acısız ve hızlandırılmış bir yöntemini sosyalizm dünyası bilgi hazinemizin içine kattı. Bu-
nun da hızlandırtıcı etkisiyle, gelişmiş kapita-
list dünyada emekçiler kimi taleplerini poli-
tik düzeyde kabul ettirdiler, sosyal adalet yö-
nünde önemli adımlar atıldı. Yine de, gelis-
miş kapitalist dünyanın merkezlerinde bile
yoksulluk ve gerilik, hâlâ marginal bir olgu
haline getirilebilmiş, geriletilenmiş değildir.
İsterse güçbela sosyalizme yönelme iradesi
gösterilebilmiş olsun, kapitalist dünyanın so-
rumlulığında ve lâkârcunda kalan Üçüncü
Dünya'nın pek çok ülkesi ise, sanayi devri-
mi öncesi yılların görüntülerine benzer görün-
tüleri günümüzde çarpıcı bir anakronizma gi-
bi sergiliyorlar.

Yine de dünya bir bütündür. Olanı bitenin görmemek ve bir ölçüde yaşamamak mümkün değildir. Bizi gelişmeye ucundan, kiyisinden dahil etmeye yetenekli süreçler söz konusudur. İstense bile bu süreçlerin rüzgârından kurtulunamaz. Sanayi ötesi topluma doğru uzanan sosyalist ve kapitalist gelişmişlik kaçınılmazlıkla çarpıcı yaşam biçimlerini üretim tekniklerini, farklı yönetim örneklerini önlümüze koyuyorlar.

Bu bir iyimserlik mi? Belki, ama bu sürtkilenişin acı faturaları da var. Sürekli ödediğimiz bu faturaların tartışmayı bir an için bir yana bırakalım da söyle bir soruyu deneyelim: Çağın gittikçe hızlanan gelişme sürecine katılmak mümkün mü?

Çağının bilgisine ve bilincine ulus olarak sahip olmayınca ne kadar boş, havaya savrılmış bir soru.

duygusu egemen oluyor insana. Geri kalmış bir ülkenin insanı, özellikle de aydın kendi-sini bireysel olarak da bu geç kalmışlık duy-gusundan kolaylıkla kurtaramaz. Bu, belki yaşadığımız günlerin üzüntü, kimi zaman coş-ku veren, ama daha çok da şaşırıcı olayları-na bağlanabilir. Belki de bu, çağımızla ara-mızdaki ilişkinin, bizim konumumuzdaki til-kelerin aydınlarında daha da trajik olan bir yansımasıdır.

Her şey hızla, inanılmaz bir hızla, üstelik de sanki bizim hiçbir katkımız olmaksızın değişiyor gibi. Evet doğru, bu değişimde insanlığın, bizi de içine alan insanlık alemiının hayatı belirleyicidir. Ama dolu ve anlamlı bir ömrü geçirmiş, kemalere ermiş bir beyin bile, değişimin hızı ve anlamı karşısında hayranlık ve ürkütüntü duymaktan kendini alamaz. Gelişmeye yalnızca izleyen ve onun peşinden sürüklenen sıradan bireyin, hayatı yakalaması ve ona kendi varlığında bir anlam kazandırma çabası ise, zamanın hızı ve ateşinin karşısına eriyiveriyor gibidir.

Birey çaresiz gibi görünmüyor. Ama o, aynı zamanda çarelerin kaynağındaki olgudur. Bireyin sürekli gelişen ve zaten başlangıçtan beri eşsiz olan doğası tarihin potasına, sürekli kıptırdayan, akan, her şeyi örten ve değiştiren, geçtiği yerleri yakan ve yeniden şekillendiren tarihin mağmasına, bu ağır mağma birikintisine sürekli ekleniyor. Birey kuşkusuz tarihin bu yükü karşısında çaresizdir. Kendi yaratığının güzel mi, çirkin mi, güçlü mü, güçsüz mü, iyİ mi, kötü mü olduğuna bir türlü karar veremeyen şاسkin bir tanrı gibidir. Onu kimi zaman modern bir Batı kentinin sokaklarında dileyenken görüyorum. Kimi zaman hayatın, doğanın ve toplumun olağanüstü olanaklarına karşı, beş dakikada tüm ayrıntılısıyla hikaye ediliveren hayatının küçüçük firtınalarında, su damlasına düşmüş karınca gibi hoşluveriyor. Yine de her şeyi başarana itebeceğini hissettiğimde, ona şükür. Aklının kivilcimlarıyla ateş yakarıyor.

Bu Türkündü ve zayıflık, ama aynı zamanda evrenin derinliklerine ve geçmişin bunca yüküne, olmuşa ve olacağa bu yürekli kafatutus bizim niteligidir. Birey olarak çağımızla boğuşmadayız, ömür anlamaya çalışıyoruz. Gerçekte bu, kendi kendimizle bir büyütük hesaplaşmadan başka bir şey değildir. Burada ise yenilgi ya da zafer, ikisi de insanlığını titretir.

1930'lu yılların başında Ilya Ehrenburg bu çatışmanın bilincine varmıştı: "Bu yaz Abramtsova'da bahçenin akçağaçlarına, rahat koltuklarına bakıyorum. Bak, diye düşündüm; Aksakov'un her şeyi düşününecek zaman varmış. Onun Gogol ile mektuplaşması, işte ruhan ve çağın rahat yazılmış bir müfredat defteri. Bize ne akçağaçlarımız ne de rahat koltuklarımız var. Gazetedeki yorgunluğumuzu tren vagonlarında ya da vapur güvertelerinde çıkarıyoruz. Herhalde bunun da bir gerçeği var. Şimdi zaman hızlı arabalar edinmiş. Dönüp de otomobile, dur seni iyice görmek istiyorum diye bağıramayız. Ancak onun kaçış giden ışığından sözdebiliriz. Ama onun teklerleri altında kalabiliyoruz. de...⁽¹⁾

Bu kısır not, sözünü ettığım çatışmanın, çağımızda aramızdaki çarpıcı aşkin henüz yakıcı bir biçimde kendini göstermediği yillardan kalma. Belki Ehrenburg'un yaşadıkları ve not ettiğleri çağımız insanının bir ilk şækînligiydi. Şimdi biz Ehrenburg'un sözlerini dudaklarımızın kıyısında acı, ama daha çok gururlu bir gülmescme ile okuyoruz. Şimdi zamanın ve değişimin hızı bize başdondurucu geliyor. Ya varın?

Yarın olacak mı?

Yarının olabilmesi zamana karşı değişimim hızının, artan bir ivme ile yarışması yoluyla mümkün olur. Yalnızca "ekolojik bir enfarktüs"⁽²⁾ yalnızca bir nükleer savaş değil, gelişmenin kazandığı hızın artan bir ivme ile sürdürmemesi, yaygınlaştırılamaması, dünyanın yüzeyinde, derinliklerinde ve uzayda, bir başka deyişle tophumsal ve bilimsel boyutta sürdürülememesi de yarının olmaması ile eş anlamlıdır. Böyle bir tıkanıklık, (bu, bilimsel teknik devrimin rotasının düzeltilememesi, uluslararası arasındaki eşitsiz gelişimin açısının da açılmasının önemlilikleri demektir)ende sonunda topyekün bir yokoluşu çağrıştıracak ve çağıracaktır. Biz, hızla bu dönemece aşamazsa, bugünkü hali ile insanların var olan tehlükelerle başetmesi ve topyekün bir vok olusun önlemesi hic de kolay değildir.

Öyleyse işimizin zor olduğunu kabul etmeli, öntümüzde ne türden ve ne boyutta engeller olursa olsun, tümüyle zorlu bir mücadeleye girmemeliyiz. Başka türlü çağımızın bilgisini ve bilincini edinmeyeceğimiz ve derinleştirememeyeceğimiz artık herhalde belliidir. Gelişmeyi çürüten, durdurun ve aynı anlamda gelmek üzere saptıran, geciktiren, saklayan, dondurun ne varsa ve neredeyse, hepsiyle topluca bir hesaplaşmaya girmeye zorluyuyuz.

Şemaların dünyasında bunları görmek ve resmetmek zor değildir. Bu düşmanlar, bir yanda bir nükleer felakete yok olmaya doğru "geliştirilen" bir sürecin ısrarı takipçileri, öte yanda bu süreci enine boyuna kavramamakta direnen, çağın dogmatik ve sektör yorumcularıdır. Daha soyut ya da daha sematik söylenebilir: Bir yanda askeri sanayi kompleksi ile, onun askeri, ekonomik politik ve ideolojik güçleri ile boğuşurken, öte yanda içimize işlemiş dogmatizm ve sektörlikle cebelleşmek zorundayız. Yani ellerimizi "silahlarınızın tetiğinden", gözlerimizi "baş düşmandan" ayırmamalı (bir çırpıda ne kadar çok ve tehlikeli laf yığımı; hem miliiter hem de su eski, "ölü diyalektiğin", "sınıfsal pratığın kaba argümanlarının açıklayıcısı gibi, daha çok algıya seslenen bir reçete")⁽³⁾ olarak

kavradığımız diyalektiğin yıllara direnen "stratejik" sözleri.) ve evet pusulayı da bir yana bırakmamalıyız.

Yönteme dönelim ve ona sıkıca, ama akh-
muzın aşkıyla sarılahım: Ömer B. Canstan gibi
düşünüyorum: "20. Yüzyılın sonuna doğru in-
sanlığın yaşadığı bilimsel ve toplumsal süreç-
leri analiz etmek, giderek klasik bilgi teorile-
rinin bize bahsettiği olanakların sunularım aş-
ma eğilimi gösteriyor. Her olgu ve her gelişim,
teorik olarak zaten varolan sansız sayıda
biçimlerden birine, önceki varsayımları altı-
üstü eden açıldan girip bürünüyor; birinden
ötekine hızla geçiyor; dolayısıyla daha çok te-
ori ve daha çok varsayılm gerekiyor, gelişim-
lerin özündeki hareketi en az yarılışla kavramak
için."⁽⁴⁾ Yaşadığımız hayatı, pratiğe,
politikaya ve bilime bakar ve bütün bunları
değerlendirirken, gittikçe daha çok ve daha
korkusuzca, daha sorumsuzca değil, teorik ve
yalnızca dar anlamıyla kendimizi sınırlama-
dan politik varsayımlı üretmeye gereksinimi-
mız var.

Bunun için diyalektiğe dönmeli. Ve onu doğruca kavramalı. Canatan'ın dediği gibi onu, "Yeryüzünün toplam somut içeriğinin gelişim tarihinin Öğretisi olarak"¹⁰ kavrama-
l. Yalnız diyalektiği, bu felsefi temeli değil, onun sürekli beslediği ve güç verdiği Marksizmi de böyle kavramalı. Teori ile pratiğin, çağdaş ve pek çok nedenle güçlü bir sentez-
cisinin (politikadır bu sentezin alanı) dilinden
çıktığı için özel olarak daha değerli, şu sözlere de denk düşer bu söylemenler: "Marks ve Engels tarafından hazırlanmış, bütün tezleri
bu yüzyılın başında, emperyalizm çağında
dogmatik şekilde aktarmak ne kadar az ola-
naklı idiye, günümüzü, eillis, altmış ve hatta
kimi zaman otuzlu yıllarda kalma postülasyon-
larla değerlendiren benzeri bir yöntemle baş-
vurmak o kadar daha az olanaklıdır. Gerek-
li olan, bizden öncekilerin insanoğlunun top-
lumsal kurtuluşu adına yaratmış oldukları te-
orik miras üzerinde, yeni bir şekilde derinleme-
sine düşünmektir. Boylesi bir derinleme-
sine düşünmeye yeni gerekleri doğası bir şekilde

de tahlil etmeyi ve bundan en uygun politik sonuçları çıkartmayı olanaklı kılar. ⁽¹⁶⁾

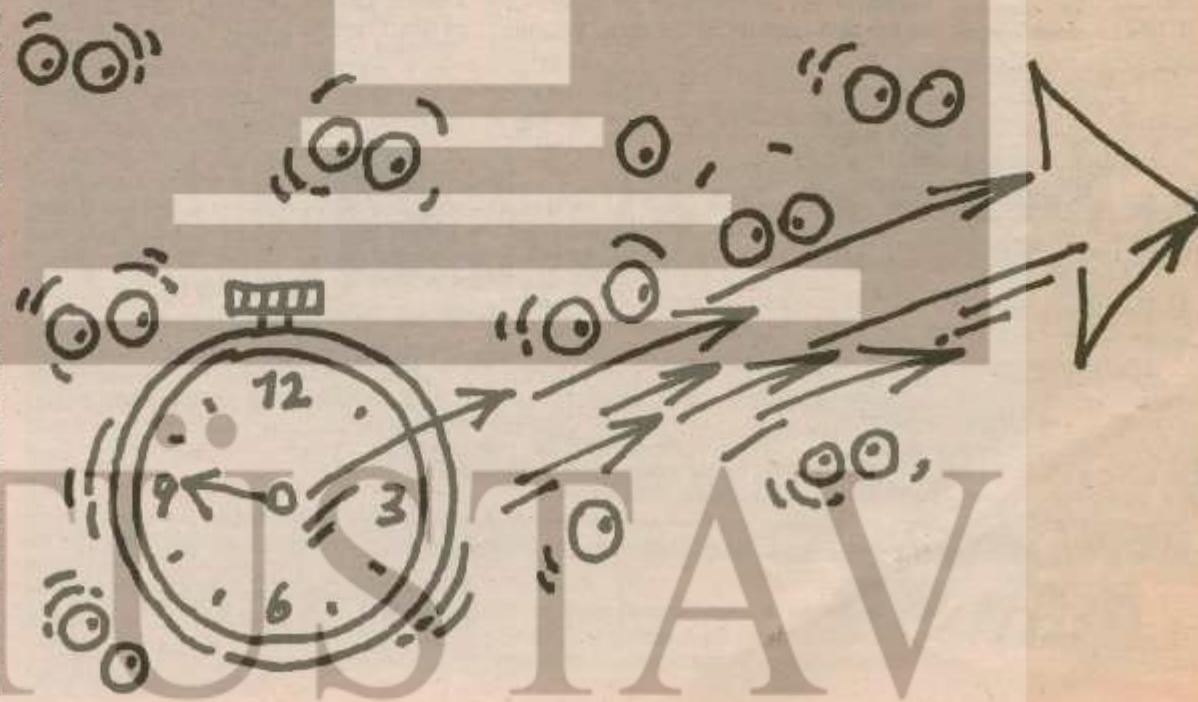
Teorik mirası başka türlü yorumlamak, yönünden köklü bir şekilde ayrılmak olacaktır. Bizi diyalektiğin, diyalektiğe uygun kavranısından uzaklaştıracaktır.

Çağdaş gerçekleri kavramak sık sık tarihe dönmemi yürünlü kılar, ama bu, tarihin müzesinden güzel parçalar bulup çıkarmak için yapılan bir iş değildir. Bu bir iştir ve insanoğlunu terletir. Terletir çünkü, tarihin mağazasından, örneğin bir Gramsci ya da bir başkası takım olarak alınamaz. Dönmek deyince kimisi kendi etrafında döndür, kimisi kendini burada bırakıp geçmişe dönüyor. Oysa söz konusu olan yaşadığımız toplumun gerçekini yakalamaktır ve bunun için geçmişe sık sık dönüp bakmak gereklidir. Şimdi belli bir tarihsel kontekste yapılmış yorumları bir yana bırakıp, bugünkü yorumu için yeniden klasiklere dönüversak, iste bunun içindir.

Ne diyordu Marks: "Düşüncenin gerçekliği ya da gerçekçılık konusundaki pratikten söylemamış anlaşmazlık, tamamıyla skolastik bir sorundur."¹¹⁷

Birey, kendi yarattığının
güzel mi, çirkin mi, güçlü
mü, güçsüz mü, iyi mi,
kötü mü olduğuna bir
türlü karar veremeyen
şaskın bir tanrı qibidir.

- İlyu Ehrenburg, *Anılar*, Kuzey Yayıncılı - Ankara, 1985, s.14
  - Mihail S. Gorbaçov, *Ekim Devrimi'nin 70. Yılı Nedeniyle Düzenlenen Toplantıda Yapılan Konuşma*
  - Ömer B. Canatan, *Ölü Dildeki, Felsefe Dergisi*, sayı 88/2
  - a.g.y.
  - a.g.y.
  - Mihail S. Gorbaçov, a.g.y.
  - Karl Marks, *Feuerbach Üzerine Tezler*'nin ikinci cinsinin son cümlesi, Marks-Engels Seçmeler, Sol Yayıncılı, Ankara, 1976, s.12

ÇAĞDAŞ TARİH VE “TANZİMAT”

Osmanlı tarihi tüm karamsarlıklardan arındırılarak, her ne kadar toprak kayıplarına uğrasa da, “çağdaş” bir yapıya doğru yönelen bir devlet olarak yorumlanabilir.

Tarihçilik geniş bir uğraş alan... Geçmişe yönelik, geçmişe sorgulayan, geçmişle yaşayan bir bakıma tarihçi. Ancak, güncel sorunları gelişim paradigmaları ışığında sorgulayan da tarihe yönelik olamıyor. Gelişimsiz olamıyor. Geçmiş olmayan bir gelişimden söz etmek olağansız.

Öte yandan geçmiş güncel sorunların gündemde gündeme gelen bir “gerçek”. Mülak bir geçmişten söz etmek, tek görüntüyü bir “nesne”ligé yönelik kişisel yanılıgını olsa gerek.

Türkiye'de tarih kimi kez eğitimin hemen hemen her aşamasında değişik görüşümlerle okutulan bir ders. Normatif kaygılarla öğrenciye yurt sevgisi aşılamaya yönelik bir uğraş. Kuşkusuz her ilükde tarih bu tür pedagojik kaygılarla ders çizelgelerinde yer alıyor. Kimi kez tarih popüler bir ilgi alanı. Yaşamın

her aşamasında geçmiş, şu ya da bu şekilde gündeme geliyor. Ve nihayet tarih “nesnel” bir konuma oturularak işlenebilir bir “toplumsal bütüm”. Gönlü ister ki hiç olmaza Üniversitesiümüzde tarihe bu üçüncü seçenekeki öziemelerle bakılabilisin.

“Çağdaş tarih” sözcüğü Batı'da sık kullanılan bir sözcük. Genellikle 15. yüzyılın sonu, 16. yüzyılın başları “çağdaş tarih”in dönüm noktasını oluşturuyor. Kuşkusuz bu tür bir dönemlendirme Batı'da yeni bir toplumsal dokunuşuyla yakından ilgili. Deniz asırı keşifler, Akdeniz dışında yeni bir dünyanın doğuşu, giderek gelişen mercantil ilişkiler, parasallaşma, iş ve dîs pazarındaki gelişmeler ÇAĞDAŞ Avrupa'nın temellerinin atıldığını kanıtlayan ekonomik göstergeler ola gerek. Rönesans ve Reform girişimleri de aynı yumakla bütünleştiğinde geçmişle temel nitel farklılıklar gösteren yeni bir toplumsal düzleme karşı karşıya geliyoruz.

Ancak, Batı'nın bu hızlı dönüşüm süreci 18. yüzyıl ortalarından itibaren ivmelenen sanayileşmeyle yepyeni bir görünüm kazanıyor. Sanayileşen Batı dünya ölçüklerini de küçültüyor. Dünya ekonomisi bütünleşiyor. Kapitalizmin çözümü işlevi yeryüzünün hemen her köşesine ulaşıyor. Geçimlik yapıları yeni dünya ile şu veya bu şekilde ilişkiye girerek da-

ğılmaya başlıyor.

Türkiye tarihi “çağdaş tarihi”ni hangi noktada yakalıyor. Diğer bir deyişle geçmişe bağlılığında kimlik noktası, yani bir toplumsal yapının biçimlenmesi hangi dönemde başlıyor. Bizce Türkiye bir “istisna” oluşturmu yor. Geleneksel yapının çözüldüğü nopta kapitalizm denilen bütünleyici ekonomik düzene karşılaşlığı evre olsa gerek.

Türkiye'de tarihçiler Osmanlı toplumsal yapısının genellikle “klasik dönem” diye bilinen 16. yüzyılını vurgularlar. “Klasik dönem” sürekli toprak kazanan bir imparatorluğun denge noktasıdır. Osmanlı Devleti'nin dengenin yitirilişle birlikte çöküş sürecine girdiği genel kanıdır. Osmanlı toplumunun 17. ve 18. yüzyıllar, siyasi gelişmeler dışında genellikle az bilinir. Yahya Kemal'in isim baharı yaptığı Lale Devri, Ahmet Refik'in popüler dizilerinde izlenir.

19. yüzyıl tarihçilerimizin yoğunluğu bir diğer dönemdir. Batı'ya açılan Osmanlı birçok yerli ve yabancı araştırmacıya geniş birim sağlamıştır.

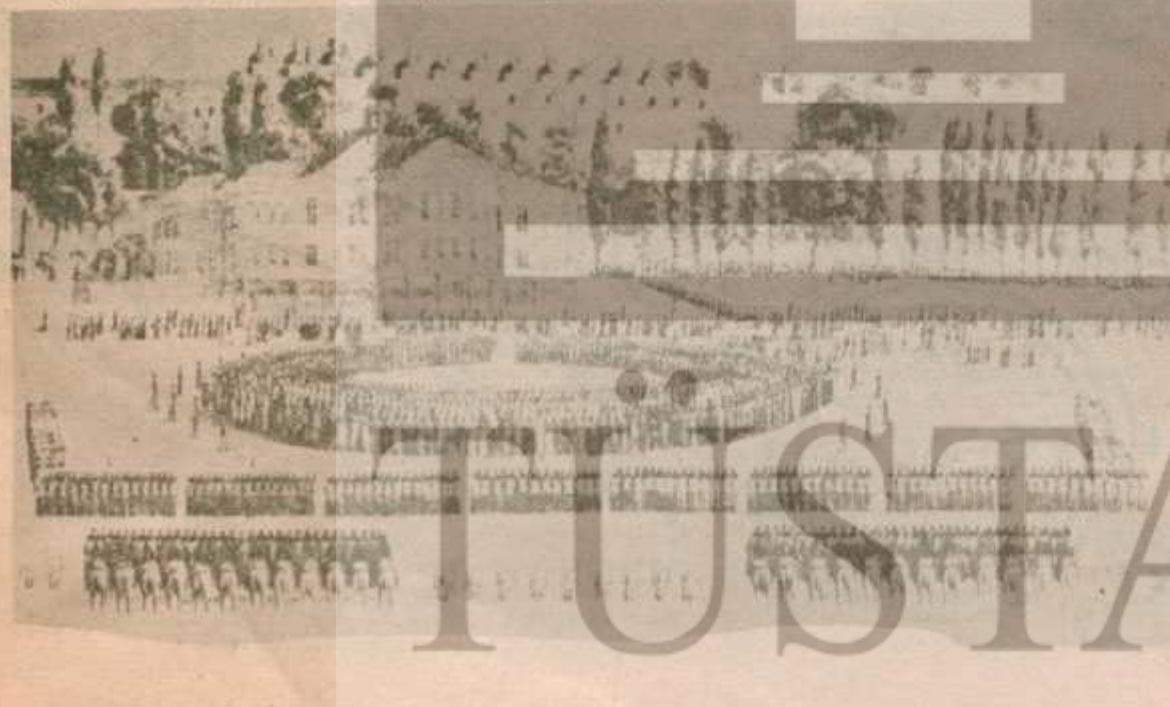
Ancak, siyasi tarihçiliğin nostaljik kaygıları 16. yüzyıl ertesi Osmanlı'nın bir çöküş serüvenini zorunlu kılar. “Yükselme devri” sona erer. Onu “duraklama” ve “gerileme” dönemleri izler. Ibn Haldun'dan esinlenerek her imparatorluğun “yükselme”, “duraklama” ve “gerileme” aşamalarından geçip yok olacağı varsayılar.

Bu tür dönemlendirmeler Batı toplumsal bilimlerinde de yandaş bulmuştur. Gelişimi “cycle” denilen çıraklı-inişli evrelerle açıklama girişimi tarihçilerin rağbet gösterdikleri bir modeldir. Bu osmanlı için de geçerlidir. Ni tekim tarihçi William H. Mc Neill, Osmanlı'yı doğal sınırlarına ulaşması sonucu fiskal gerekliliklerini karşılayamayan ve bu nedenle çözülen bir devlet olarak görmektedir.

Oysa tarih “uzun dönem”li değişim süreçleri olarak görülebilir ve tüm iniş çıkışlarına karşı gelişen, yükselen, büyüyen bir “trend” olarak algılanabilir. Osmanlı tarihi de tüm karamsarlıklardan arındırılarak, her ne kadar toprak kayıplarına uğrasa da, “çağdaş” bir yapıya doğru yönelik bir devlet olarak yorumlanabilir.

17. ve 18. yüzyılla ilgili bilgilerimiz Osmanlı'nın bu dönemlerde bir kırıdanış içerisinde olduğunu kanıtlar nitelikte. Ancak 19. yüzyıl kesin dönüşümlerin belirdiği ve Türkiye ta-

▼ Tanzimat başlıyor. 3 Kasım 1839'da Mustafa Reşid Paşa, Topkapı Sarayı'nın altında Gülhane'de Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nu okuyor ve yeni bir dönem açıyor.

▲ Mustafa Reşid Paşa. Osmanlı'da yeni dönenin imzasını atanlardan.

rihînîn çağdaş bir yörüngeye girdiği bir dönem. Birçok tarihîmizin "gerileme" adı altında gördüğü bu yıllar belki de çağdaş Türkiye'nin ilk filiz verdiği bir evre.

Bizce yakın tarihimiz ana hatlarıyla iki dönemde ingirgenebilir: "Klasik Osmanlı" ve "Çağdaş Türkiye". Çağdaş Türkiye 19. yüzyılın başlarından itibaren hızla bir dönüşümüne giren yeni bir toplumsal yapıyı kapsıyor. Cumhuriyet Türkiye'si de Çağdaş Türkiye'nin bir parçası, bir olgunluk dönemî. Tanzimat'tan arındırılmış, Kanun-i Esası'den koparılmış, Jön Türkler'den dışlanan bir Çağdaş Türkiye'yi düşünmek son derece güç. Cumhuriyet tüm bu gelişimlerin doruk noktası. Ünlü yazar Celâl Nuri'nin 1923'te yayınladığı kitabının adı "Taç Giyen Millet".

Tanzimat'ın gündeme getirdiği ya da pekiştirdiği "bürokrasi", Osmanlı "kalemiye" sınıfından çok daha farklı bir yapıda, patrimonial unsurlardan arındırılmış bir devlet aygıt. Tipki Batı'da oluşan "ulus devlet"lerin çizdiği yörünge doğrultusunda gelişen bir yönetim biçimi.

Osmanlı "bürokrasisi"nin çağdaşlığı konusunda genelinde bir "konsensüs" tet söze edebiliriz. Tanzimat zaman zaman eleştireye uğruyor, "tanzimat kafası"ndan dem vuruluyorsa da Cumhuriyet Türkiye'si'nin bir çok kurumsal ve hatta yasal düzenlemelerinin Tanzimat'la birlikte gündeme gelen yeni devlet modeli işliğinde biçimlendiği yadsınamaz bir gerçek. Tanzimat bürokrasisini soyut "bürokratik feodalizm" ya da "devlet feodalizmi" türü kavramsal yorumlara oturtmak bize yamayı. Tanzimat bürokrasisi geleneksel kapaklı zihniyetinden arındırılmış bir çağdaş yönetim aygıtı. Bu nedenle "yasaklı"lığı ya da "ceberrüt"luğunu bürokrasının iç sorunlarından kaynaklansa gerek.

Tanzimat "birey"in ve "toplum"un Osmanlı'da kristalleşmeye başladığı bir dönem. Kişi can ve mal güvenliğinin gündeme alındığı, yönetimle yargının ayrıntılı, yörel yönetmenlerin pekiştiği bir dönem. Raiyetten vatandaşlığa geçiş sırgeleyen bir evre. "Ahali"nin "reaya"dan farklı bir konuma ulaşmış ve "halk'a" yonelidigi bir ara aşama. Osmanlı hanedanı ötesinde bir Osmanlı vatam arayışı, kapaklınu aşmış bir yuritâşlık özlemi.

Rüştîye'sinden Sultanî'sine, Tıbbîye'sinden Mülkiye'sine, eğitimde yepyeni bir kurumsallaşma. Beşeri unsurun çağdaş ulus devlet sürecinden geçisi. Pozitivist özlemlerin gündeme geliş. Laikliğin ilk evreleri. Tüm bu gelişmeler Tanzimat'ı çağdaşlaşma sürecinde aycıaklıyor.

Cumhuriyet aydını bu dönemin işığında çoğu kez bir ikileme düşüyor. Her devrim gibi Türk devrimi de geçmişin defterini dırıp yepyeni bir yapı özlemini romantik bir söylem içerisinde gündeme getiriyor; geçmişin yargılamak gereği duyuyor. Çokluş öyküsü bir ölçüde bu gerçekten kaynaklamıyor. Öte yandan toplumsal yapıların sürekliliği geçmişe yönelmemi, geçmişin devamlılığı gerektiriyor. Cumhuriyet tarihyazıcılığının ilk on yılları bu bocalamanın örnekleriyle dolu. Cumhuriyet'in Jakoben geleneği Meşrutiyet İttihatçılığını devralıyor. İttihatçı devrim adına nedamet getiriyor. İttihatçı İttihatçıyı yargılıyor.

Osmanlı çöküş öykülerinin belki de en büyük dayanak noktası "ekonomik" faktör. Osmanlı Devleti'nin 1820'ler ertesi Batı'ya hızla açılması, Batı'yla yoğun ticari ilişkilere girişmesi, ve ardından borçlanması, ülkeyi yabanlı serinmeye açması ve Duyun-i Umumiyye gibi "devlet içinde devlet" kurumlarının ortam sağlama tarihçilerimiz, iktisatçılarımız ve toplumbilimcilerimize "empêrializm", "Merkez-çevre", ya da "bağışıklık" işliğinde görülüyor. Diğer bir deyişle "çoküntü"nın arasında bir tür "yarı-sömürgeleşme" yaşıyor.

Yakın tarihimiz çöküntü olarak görüldüğünde fatura kuşkusuz bir iç ya da dış faktöre çöküyor. Kimileri "klasik emperializm" kuralına ya da güncel "merkez-çevre" kuralına yaslanarak dış faktörü vurguluyor. Bazı yazarlar ise iç dinamik ve "sivil toplum" yeteneklerine omuz veren Asyagî duran toplum öğelerini ön plana çıkarıyorlar.

Ancak her iki açılımda da "dış faktör"ün olumsuz anlamda çözüctü, yıkıcı, cökertici işlevi belirginleşiyor. Batı'nın liberal çağ Osmanlı'yi çözümsüzleştirecek.

Oya İttihatçıların "millî iktisat" söyleminde ve onu bir ölçüde sürdürmen "Kadro" geleneğinden 60'lardan sahî sollu fikir yelpazesine aktarılan bu görüşler 1970'li yıldan itibaren așınmaya başlıyor. Özellikle, Vedat Ertel'in ortaya koyduğu istatistiksel veriler başta iktisat tarihçileri olmak üzere birçok kişiye uyarıyor.

Osmanlı ekonomisinin ve toplumunun 19. yüzyıldan itibaren kabuk değiştirdiğini, tüm kurumsal, yasal, yapısal biçimleriyle yeni bir toplum dokusuna yöneldiğini savunmak bugun için yine de güç bir uğraş.

Osmanlı'nın gelişimini ancak geleneksel, fiskalist, provizyonist klasik ekonomik modelinin çözümlesiyle sağlanabileceğini, dış ticaretin neden olduğu tüm yapısal çarpıklıklara karşın "cozucu" işlevinin bu açıdan önemli bir rol oynadığını, ekonomide gelişme için zorunlu paraşallâşma ve ticâri lesme sürecinin ülkenin kıymetli maden stoklarıyla gerçekleşeceğini, ekonomik büyümeye için gerekli para miktarının (kağıt para)anın geçer akç olsadığı bir ortamda) ancak "bore" ya da her ne biçimde olursa olsun dış kredilerle sağlanabileceğini önermek. Belki de güncel kaygıları erken gelebilir.

Ancak, çağdaş bir Türkiye'nin temelleri aranacaksız, değişime yönelik, duran yapılardan arırmayı amaçlayan bir toplumsal düzenin ilk evrelerinin izi süreleceğe 19. yüzyılın başı bir kırılma noktası olarak görmek erge hic olmazsa iktisat tarihi için kaçınılmaz bir yazgı.

Onümüzdeki yıl Tanzimat'ın 150. yıldönübü. Geçmiş bir kez daha gündeme gelecek. Mustafa Reşid Paşa'sıyla, Ali Paşa'sıyla, Fuat Paşa'sıyla bir dönem tekrar yargılanacak. Dün bir kez daha güncelleştirilecek.

Umrudumuz yakın tarihimizin bu yargılamada aklanması... Tanzimat'ın Çağdaş Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğu "gerçeği"nin bu kez nostaljik, romantik özlemlerden arındırılarak benimsenmesi... Osmanlı'nın Batı'dan gelen tüm baskılara karşı, tüm ekonomik "çıkartmalar"a karşı "yarı-sömürge" işlenmediği olgusunu vurgulanması... Yoksa tüm tökezlemeleri ve darboğazlarıyla Çağdaş Türkiye'yi açıklamakta toplumsal bilimci çözümsüzlige itiliyor.

▲ Tanzimat Fermanı'nın aslı. Toplumbilimciler Tanzimat'ın çağdaş Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu benimsenmişler.

DÜŞÜNCE, SÖZ VE POLİTİKA

Marksizmin düşünsel zenginliğinin politikaya aktarılamaması hem çok genel kalınması hem de düşüncenin siyasete vülgarizasyon biçimde yansıtılması şeklinde ortaya çıkabiliyor.

Bilen bir genel doğrudur. Marksizm açısından, burjuvaziye karşı siyasal mücadele onun sınıf egemenliğine karşı mücadelerdir.

Bu genel doğru, mücadede politik bilincilik ve ana hedefin gözden kaçırılmaması bakımından hayatı önem taşır; çünkü kurumsal olan aynı zamanda temel olan, özel olan demektir. Ne var ki, burjuvaziye karşı politik mücadele genel doğruları dile getirmeye indirgenemez. İndirgenirse, böyle çabalalar sosyalist bir düşünce kültürünün ansiklopedik faaliyetine hapsolmaktan başka bir anlama gelmez.

Bu bakımdan burjuvaziye karşı siyasal mücadele, somutta onun politikalarına karşı verilen mücadelerdir. Böyle bir mücadale ise, burjuva politikasını (onun politika anlayışını, ölçülerini, yöntemlerini vb.) net, kesin ve ödünsüz bir şekilde yadsımayı gerektirir. Bir ülkede politik ortamın önemli ölçüde burjuvazi tarafından belirleniyor olmasa, merkezi kitle haberleşme araçlarının onun kontrolünde bulunması, kamuoyunun etkilenmesinde ve yönlendirilmesinin

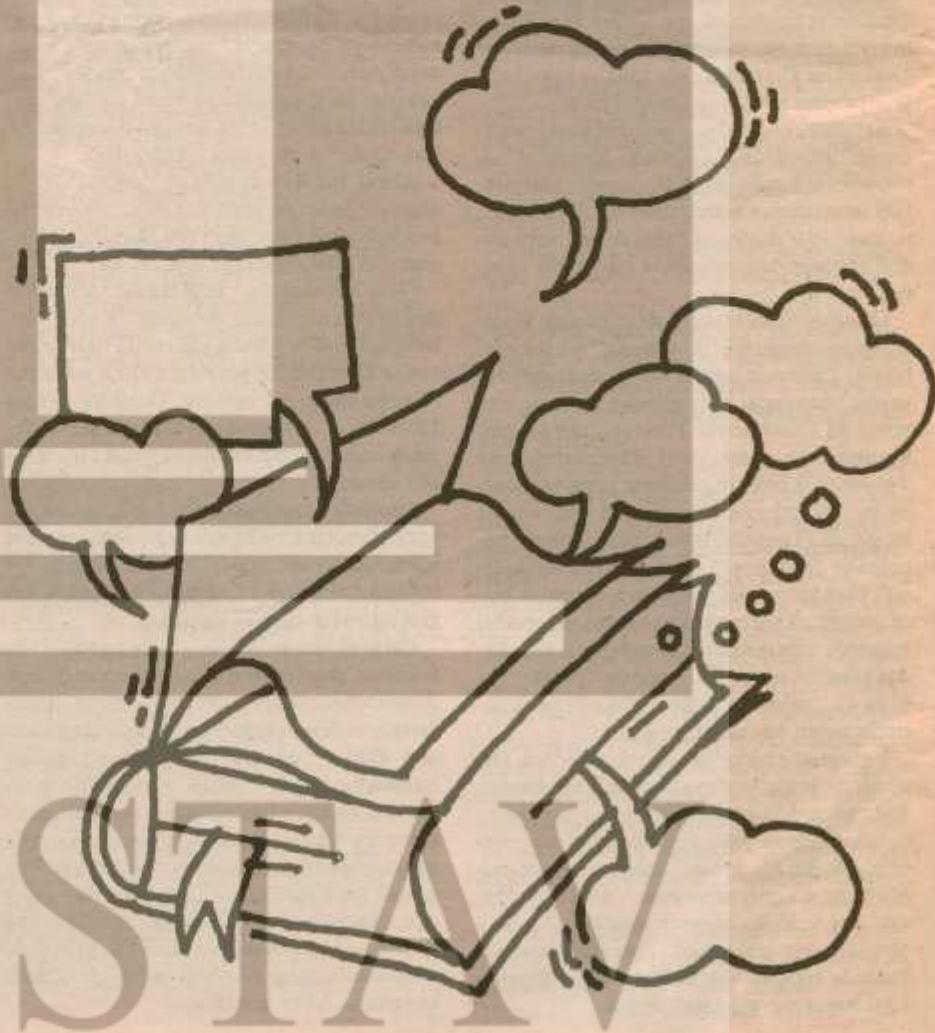
de burjuvazının ve onun çeşitli politik akımlarının baş rolu oynaması ister istemez ülkenin siyasal yaşamında belli koşullanmaları, apriori yargları, belirli anlayışları ya da çeşitli alışkanlıklarını, ilşiklerini vb. yerlestirecek, onları egemen kılacaktır.

Sosyalist politika bu gibi hükümlere, algılayıcı, davranış ve yaklaşım biçimlerine kararlıca karşı duran, bunun için de, her seyden önce, böyle özellikleri kendi içinde taşımaya azami özen gösteren bir değerler bütünüdür. Sosyalistler burjuvazinin karşısında sadece kendi düşünsel ve politik görüşleriyle değil,

aynı zamanda onların kopmaz bir parçası olan kendi metodolojileriyle çıkmak zorundadırlar. Sosyalist öğretinin reddettiği yöntemlerin, eğilimlerin benimsenmesi ya da politika yapmak adına Marksizme yabancı kimi nosyonlara düşülmesi o politik mücadele zarardan başka bir şey getirmez. Böyle tutumlardan kimi durumlarda birtakım gelgeç yararları sağlanabileceğinin düşünülmESİ ise zaftan başka bir anlam taşınır.

Burjuvazi gürümülü ve sistemli olarak sosyal ve siyasal düşünce düzeyinin düşmesine, politik yaşamın sağlaşmasına, yozlaşmasına çalışmaktadır. Bu amaçla, bir yandan halkın

ozlem ve istemlerine yanıt veriyormuş görünüm altında, kalkınma, gelişme, hürriyet ve demokrasi, coğulcu sistem gibi genel ve soyut kavramlar etrafında bol bol boş laf üretmektedir, bu kavramları ve lafları, kendi gerici, sömürücü ve anti-demokratik politikalara alet etmektedir. Ote yandan, ikide bir önemsiz detayları ortaya çıkarıp politik tartışmaları orada yoğunlaştırmakta, kamu oyunu sürekli bu gibi noktalarla mesgul edip oyalamakta, dikkatleri ana ve temel sorulardan kaçırmaktadır. Böylece burjuva siyaset arenasında ya çok genel, soyut ve içi tümüyle boşalmış kavramlar ya da birtakım ay-

nntular etrafında bolca laf yapılmaktadır. Bütün bunlar üstelik bir de son derece seviyesiz ıslıplarla, amiyane bir jargonla sürdürülüğünden ortaya siyaset adına tiksindirici bir politika sahnesi çıkmaktadır.

Sosyalistlerin mücadele etmesi gereken politik faktörlerden birisi işte bu düşüncelığı ve söz yavanlığıdır. Bu durum sosyalist politikanın içine düşebileceğii, geçmişte ve günümüzde yer yer düştüğü tehlikelerden bireisidir: kendisinin de kendi görüşleri ve politikalardan açısından genel ve soyuta kaçmasından. Marksizmin düşünel zenginliğinin politikaya aktarılaması, hem çok genel kalırması hem de düşüncenin siyasete bir vulgarizasyon biçiminde yansıtılması şeklinde ortaya çakılmaktadır. Böylece sosyal ve politik şirelerin derinlemesine kavranmasından ve bunların -siyasal gerçeklerin- çarpıcı bir şekilde kitleye aktarılabilirliğinden uzaklaşımakta, politika yapmanın yerini slogançılık, şablonculuk almaktadır. Ortaya atılan kimi sloganlar ya da kısa sözüklerle dile getirilen kavramlar politika yerine ikame edilmekte, o sloganlar ve deyimler boyuna tekrarlanan ve tekrarlanan fetiş haline getirilen, hattan kopuk sözlerle dönüşmektedir. Belki bu sözlerin çoğu şüslü olabilecektir, ama o süslü ve vurgulu sözler, ya da kalıplar habire şirildikçe, içerikleri de o denli boşalmaktır, bir süre sonra sedede onları tekrarlayanları hoşlandığı, fakat başka hiç kimseye hiçbir şekilde seslenmeyen klişelerden ibaret bir yığın oluşmaktadır. O klişe sözlerden bazları bir süre sonra biktirici bir kimlik kazanırlar, onların yerine yenileri üretilmeyecektir, aynı kisır döngü bu kez yeni sözcükler üzerinde yaşanmaktadır.

Bu sözler speküasyonu zaman zaman zihinsel speküasyonlara eşlik etmekte, ya da çoğu kez zihinsel speküasyonların sözcüklerle ifadesi olabilmektedir.

Speküatif düşünce ve politika, çoğu kez, genelikten kurtulup, somut politika yapılmaya kalkışlığında daha büyük politik yanlışlara yol açabilmektedir. Zira siyasal titopatyclığın bir yansımıası olan speküatif siyaset gerçekte genel ve apriori olmasına rağmen, politik yaşamda kendisini fazla pratikmiş gibi gösterebilimektedir. Yakyınlıklarla varılan aşılı tesbitler realitenin yerine kolayca geçirilebilmekte ve realiteyi bu yoldan zorlamaya araç yapılmaktadır. Böylece ortaya tam bir soyutlama çıkmaktadır.

Zihinsel speküasyon daima kendi nesnesini kendisi istediği gibi yaratır, gerçek nesneye olan -olması gereken- aklı ve tabii bağılardan kendisini bir ar önce kurtararak, nesneye irrasyonel ve gayratabii bir bağımlılık içine düşer, böylece en münferit, en keyfi olamı mutlak bir zorunluluk ve genellik haline getirir. Marx ve Engels'in idealist düşünürler için *Kutsal Aile*'de yaptıkları bu betimleme, ne yazık ki, bugün solda gözlediğimiz kimi düşünce ve söz speküasyonlarına uygun düşmektedir. Gerçek süreçlerin karmaşıklığını ve çok yönelikliğinin varlığı belirtirler, onların kavranması adına, gerçekten yola çıkararak keyfi ve soyut bir tarzda zihinsel speküasyon düzleminde gerçek dişi saptamaları, çözümlemeler ve öngörlüler varılmaktır, sonra da bunları gerçek süreçlere tatbiki için pratik adımlar atılmaktadır.

Sonuç ise irreel olanla reel olanın çatışması ve reel olanın kendisini dayatması, er geç kabul ettirmesi şeklinde tecelli edecektir. Şayet speküatif düşünce ve onun siyasal illüzyonlar yaratma özelliği asılamazsa, bu kez yeni yeni zorlamlar, yakyınlıklar doğacaktır.

Birtakım sosyalist politikalarda rastlanabilen siyasal speküasyonları vareden zaflar genellikle ampirizm ve pragmatizm dörtüleriyle beslenmişlerdir. Dar pratikçilik ve faydalı eğilimleri olmasa, gerçek süreçleri derinlemesine analiz etmek ve kavramaya çalışmak ağır basacak, olgular kendi görmek istedigimiz şekilde değil, oldukları biçimde görebilmeyen yol açılabilecek, keyfili ve subyektivizm yerine, bilimsel yöntemler zihinsel -ve dolayısıyla siyasal- faaliyete yol gösterilecektir.

Gerek düşünsel speküasyon gerekse ampirizm, Marksizme ve dolayısıyla sosyalist politikaya yabancıdır, sadece yabancı da değil, aynı zamanda aykırıdır, burjuva politikass-

nın yöntemleri ve yaklaşımı arasındaki. Burjuvaziye karşı mücadelede onun yöntemlerinden, anlayışlarından etkilenmemek, elbette sadece onun ahlaksızlığından, demagogisinden uzak durmakla başarılı olmaz. Çünkü o özellikler zaten her sosyalistin çok iyi bildiği ve kendisine bulaştırmadığı, en kabası, en göze çarpan burjuva politik karakteristiklerdir. Sosyalist politika açısından asıl tehlike, burjuva düşüncesinde ve siyaset anlayışında varolan daha sinsi, daha incelmiş bazı idealist anlayışlardır.

Sosyalist politikamın belirlenmesinde, yürütülmesinde böyle düşünsel ve yöntemsel zaflarla düşmenin biricik güvencesi ise öğretinin zengin ve canlı özünü ve metodolojisini derinlemesine kavramak, onu skolastik şekilde algılama sakıncasından kurtulmak. Bu işe ancak sosyalist harekette en zengin, en geniş, en demokratik kollektivite sağlanarak başabilir.

"Yeni politik kültür", yeni konformizm

Yeni Politik Kültür" ya da "Yeni Politik İlişkiler Kültürü" şeklindeki deyimler son zamanlarda Türkiye solunda bazı arkadaşlar tarafından pek sık tekrarlanıyor. O kadar ki, olsağınız bu sözler 18 yaşındaki sosyalist bir gencin dilinde, adeta bir fetiş halinde olur olmaz kullanılıyor.

Ülkemiz solunda yeni bir politik kültür olacağsa, her şeyden önce bu politik kültürün slogançılıktan ve terim fetişizminden kurtulmuş, içeriği boş değil dulu, düşüncesi sağlam ve zengin, bilgi düzeyi düşük değil gelişkin, gözlem algılama, düşünme, çökarsa ve analiz etme tarzı konformist değil yaratıcı bir kültür olması gereklidir.

"Eski politik kültür" gerçekten reddedilecektir, bu kültürün en önemli öğeleri arasında bulunan ve terimleri, sözleri büyütüp, kavramların içini boşaltmaya hizmet eden, düşüncesi sağlam ve zengin, bilgi düzeyi düşük değil gelişkin, gözlem algılama, düşünme, çökarsa ve analiz etme tarzı konformist değil yaratıcı bir kültür olması gereklidir.

Nükleer savaş tehlikesinin ortadan kaldırılması, kalıcı barış ve güvenlige ulaşılması, dünyada ahlak, doğal kaynakların erimesi, çevre kirlenesmesi, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızlandırılması gibi tüm insanlığı ilgilendiren global sorunların, kapitalist ve sosyalist sistemler ve üçüncü dünya ülkeleri tarafından elbirliğiyle çözümüne bağlanması amaçlanan, fakat bunu yaparken, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketinin yanında olan, keza genç ulusal devletlerin ve diğer yoksul ülkelerin geri kalmışlığından kurtulup, çağdaş yaşam düzeyle-

rine ulaşmalanı gözetlen, uluslararası plandaki öngörü, yer yer "yeni ilişkiler kültürü" ya da "ilişkiler sistemi" diye adlandırılıyor. Bu öngörü, şayet bir şablon gibi alınıp Türkiye'nin iç politikasına uygulanmış, böylece sosyalist hareket ve sol adına tekeli burjuvaziye sınırlı işbirliği öngörüsüne dönüştürülmiş ise, şayet öyle ise, diyelim ki, seksen kadar yıllık bir geçmişi olan bir yaklaşımın neresi yanıdır. Bu soruya yanıt getirilmesi gereklidir.

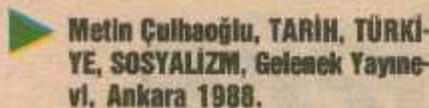
Eğer Türkiye halkın ileri politik güçleriyle burjuvazı arasında bir "yeni politik kültür" ya da "yeni politik ilişkiler sistemi" önerimekteyse, birincisi bu öneriler kimedir, kimlereder, ikincisi, o "politik kültür"ün somut politikalari nelerdir, üçüncüsü, "o politik kültür"ün sınıfsal muhtevası nasıldır ve niyet dördüncüsü bunun ideolojik temeli ve niteliği nedir?

Sınıfsal mücadelelerimizde ve siyasal yaşamımızda "yeni politik kültür", kalemi eline her alanın üzerine istediği şeyi yazabileceğini beyaz bir kağıt midir, yoksa gözümüze takılmış pembe bir gözük mi? Yok eğer, bu "politik kültür" sözündeki "yenilik" sözüğü -veya deyimin tamamı- hoşumuza gitmediği için onu bu denli çok tekrarlıyorsak, adı geçen terimi bir konformizm aracı olmaktan çıkarmak gerekmek mi?

Ülkemiz solunda yeni bir politik kültür olacağsa, bunun, terim fetişizminden kurtulmuş, düşüncesi sağlam ve zengin, bilgi düzeyi düşük değil gelişkin, konformist değil yaratıcı bir kültür olması gereklidir.

KİTAPLAR

Metin Çulhaoglu, TARİH, TÜRKİYE, SOSYALİZM, Gelecek Yayınevi, Ankara 1988.

Kitap, yazarının öngörmemişini sandığım iki bölümde parçalanmış. Marksizmin doğusuna ve Marksist mirasın oluşumuna ilişkin tarih yerinde kalmış, Türkiye ise kendi yerinde. Türkiye'de sosyalistlerin "gündelligi" henüz belirlememiş olmadıktan ve yazarın kendini "Türkiye solcusunu" irdelemekle sınırlamış olması çok doğal. Ama bu genel sol kavramına yaşıyan gelişmekteki süreçler beklemek ne derece isabetlidir?

Bu soruyu Metin Çulhaoglu da kendine soruyor. Buradan, kendiliğinden bir belirleyici siyasetin güç çıkarması düşündür. Bu süreçte "mudahale" edilmesi gereklilikten söz ediyor; bunun da solun "bir kesimlerinden" geleceğini ediyor. Doğru da, bu mudahaleyi, bu bir kesimlerin, "mevcut konumlarından" yapmaya çalışmanın neden yanlış olsun? "Kolay olmayacağının" besbelli de, aşırımadıkça ortada, mevcut konumardan başka ne olabilir ki?

Sanırız önemli olan 'Marksizmi mirasının keşfini ve güncel perspektifini' Türkiye solu içinde, iste mevcut konumlarından gelen insiyatifiyle, iste yaratılabilek, başka ortak bir insiyatiife toprağa oturtabilenlerin en haklı ve etkili "mudahaleyi" gerçekleştirebilecekleridir. Sen, ben, o değilse, hiç kimse değildir bunun sorumlusu. Zaten Metin Çulhaoglu da bir konum ve bir insiyatif gibi davranışsız olaya "içinden" bakamazdı.

Bu olayın biçimsel yönü. Halbuki Marksizm mirasının gündelligi yetmiş yıl kadar eski ve bu mirasın Türkiye'de, "oyun oynamadan", yani iktidar için ve iktidarlı olarak yaşatılması, genel kavramları aşarak somut kavramlaştmaya, kavramlaştmaya ama, bizatılı sosyal içeriği ile kavramlaştmaya ihtiyaç gösteriyor. Yani, öndümzde, kavramlar oluştuğunda, aynı zamanda olayın ve olgunun da oluşmuş olması gereken süreçler var; öyle gözüküyor.

Hangi "mirasın" yaşatılması gerekiyor konusunda yazar, hiçbir gerçek Marksistin ihtilafa düşmeyecek bir bakış açısı geliştirmiştir. Ancak, bu mirasın teorik kapsamı ile güncel olmanın somut içeriği arasında sıkışan birkaç temel sorun ve pek çok soru işaretleri bulunuyor. "Tarih Türkiye Sosyalizm" ki-

tabı bu soruları da irdelemiştir. Ancak reel sosyalizm ile, "mirasın" arasında, yüzü "mirasa" dönük durduğu için -en azından konusu bu olduğu için- sorunsuz bir Marksizm -tabii teorik anlamda sorunsuz- görmek istemiştir. Marksizmin reel uzantısı olarak sosyalizm tarihini de, "yelkenli gemi ile yolculuğun" olduğu sapmalan dışında "mirasın" kapsamına alıvermiş.

"Mirasi" gündelliginin mantığı içinde tartışıken Metin Çulhaoglu argümanlarının nesnel ve son tahilide haklı olmasını özen göstermiş. Reel sosyalizmin tarihi, neredeyse böyle olmak zorundaydı. Yazarın argümanları dosdoğru. Devrim rendinin "sağ-sola sıyrımlarla seyretmek durumunda olması", "sayıltakı güzellikin somutla kurulmasının geçikmesinden dolayı aşırıması", "devrime coşkunun taşıyıcısı kuşaklarla sosyalizm kurucusu kuşaklar ilişkisinin" çok yönü sonuçlan vb. gibi, her biri, zaten birçok sırı dengeler üzerinde seyreden devrim süreçlerini etkileyebilecek faktörler arasında; ama en önemlisi, demokrasi söylemamış.

Unutulduğundan değil, "sosyalistlerin demokratlaşmaları" gibi bir kavram, yazar tarafından olumsuzlandıracı için. Kavramı aynı olgu için kullandığımızda yazara aynen katılıyorum. Fakat sosyalistlerin demokratlaşmaları veya "demokratik sosyalizm" gibi kavramlarla sosyalizmin gerçek bir sosyalist demokrasi olabilmesi arasında hiçbir ilişki yok. Metin Çulhaoglu bana göre bu soruna úrkuk yanalıyor. Demokrasi boyutu eksik bir sosyalizm, teorik olarak tanrı edilemez. Evet, somut siyasi içeriği farklı demokrasilerden söz ediyoruz ama bilreylelerin duruşu açısından benzer ilişki ve değerleri ifade eden genel bir demokrasi kavramından da sözediyor. "Güncel tartışma"nın bu temel sorun etrafında dönmesi bir rastlantı olamaz.

Metin Çulhaoglu kitabımda, Avrupa'daki siyasi işçi hareketinin son kırk yılını "sağ kayış" olarak nitelendirmiştir. Somut örnek ve teorik açıklama eşliğinde iheri sürülmeyince böyle bir iddia-istisnaları ayırmadı için de -her arılım kabasını "sağ" göstermek gibi bir izlenim yaratıyor. Elbette yazar yanlış söylemüyor değil. Ancak, Avrupa'nın komünist siyasi gündemine açılım sorunlarını getiren de Avrupa'nın nesnel koşullarından başkası değil. Sorun, sorun olarak gerçekten var. Ama örneğin bunu, Türkiye'deki "Açılım" hiç anlamamış veya söylemiş, bu bizim aynı sorunu Marksizmin yaratıcı özü kapsamında gözümeye çalışmamızı engellemeli. Dahası, "sağ kaymak", kendi içinde ağılaması olan bir kavram değil. Yazar, kendi düşüncesinde, Marksizmin güncel Avrupa koşullarındaki en ideal çözümlemesini yaptıktan sonra ki reel duruma "sağ" ya da "sol" diyebilir ve hiç değilse kendini ikna edebilir. Genel bir doğru içinde özel yansılırlar, ama genel bir yanlış içinde de özel doğrular olabilir. Faşizmin tahlili tartışmalanda 3. Enternasyonal, yanı Marksizmin evrensel ortonitesini, yanılıstan doğuya doğru çeken Fransa komünizminin özel ve özgün içeriğe olmasına mıdır?

Hangi "mirasın" yaşatacak büyük sorun yaratıyor, bu nedenle Çulhaoglu'nun kitabı da bu anımda ortaya sorun çıkarıyor. Sorun, bu mirasın hem günümüz dünyasının genel dinamiği hem de bir tek tükkenin özgün dinamiği içinde nasıl yaşatacağı, yaşamaktan kaçın, nasıl zaferle ulaşmayıabileceğidir. Kitap bu noktada "ihsin özünü" tartışmaktan kaçınıyor; ve bilerek kaçındığı izlenimi ni vererek kaçınıyor. "Sosyalist sistemin öncülüğü" kavramını "İzdüşüm" mantığına vururmanın ciddiyet ve sorumluluğu hiçbir ihsan yok, yazarla aynı fikirdeyim, ama real sosyalizmin, hem kendi içine dönük "duruş tarzını" hem de kapitalizm karşısına

daki "duruş tarzını" yeniden yaratmayı ifade eden "gündelik perspektifin" her tür uyarılmasını peşinen "sağ kayış potansiyeli" olarak görmek aca- ba doğru mudur?

"Tartışmanın" henüz içine bile girmiş değiliz, çünkü hayatın içine derinlemesine girmişi olmaktan uzağız. Tartışma, zengin olacağın benzıyor. Zaten gereken de bu.

Konstantin Fedin, GORKİ ARAMIZDA, Çev. Hüsen Portakal, De Yayınevi, İstanbul 1988, 272 s.

Konstantin Fedin, adını Sovyet edebiyatında Seraphyon Kardeşler grubu içinde duyuran; en tanınmışı "Kentler ve Yıllar" olmak üzere birçok romanın yazar ve aynı zamanda soviet edebiyatına ilişkin incelemeleryle haklı ün kazanmış bir edebiyat adamıdır.

Gorki Aramızda, yazann 1918-1928 yılları arasında, Gorki'nin odağından yeraıldığı soviet edebiyat ortamını betimleyen, anıbroyografi tarzında yazılmış bir kitap. Fonda, sosyalist gerçeklikin doruğu Gorki'nin bulunduğu bir tablodur, geleneksel Rus edebiyatı ve futurizm'in son temsilcileri, 1917 firtinasının edebiyata birer bir yansımıası olan proletkult savunucuları ve sanat anlayışlarını geleneksel Rus edebiyatının büyük mirasına sahiplenmek fakat onun edebi değer ve ölçülerini yeni toplumsal gerçeklik zemininde yeniden üretmek üzerine kurulan genç sosyalist gerçekçi edebiyat anlayışı yeriyor. Kisacası, bir dönemini zengin edebiyat mozağını yansitan bir kitap, Gorki Aramızda.

Rusya'da büyük insan'ın doğduğu, bu nedenle de acılar çekildiği, sancılar içinde kıvrılanlığı bir dönemdeki edebiyat tartışmaları, "bicim-icerik" tartışmalarını aşan; kurmacanın ölmekte olan ve zamanını doldurmuş bir "hakikat" ile bir dizi yeni olgunan doğan "canlı hakikat" çalışmalarını içeren, toplumsal gerçekliğin estetik plana yeniden üretilecek yansıtılmasına ve bunun yeni toplumun kuruluşuna katısına fezeli ve ahlaki boyutları katan özellikler gösteriyor.

Kitabın kimi bölümlerinde, en veciz ifadesini Dostoyevski'de "acrı insanı arındırır" şeklinde bulan vo Turgenyov'un Mumu'sunda, Gogol'un Akaki Akiyevic'inde ve Dostoyevski'nin Raskolnikov'unda sırılgalı "insan alacaktrı"ın mutsuz olma sancı ile insanı yücelten ve acıdan nefret edenlerin "tuzlanmış hıyarların çökten küflendiği bir mahzendeki ölüm kokusu"nın yerine, o olağantılı insanın, ellerinin, emeğin ve düşüncesinin yarattığı ve hep yaratacağı güzellıkların, yaşama ve insana ilişkin sarsılmaz aşkı, mutlu olma sanatının tartışmasına şahit oluyoruz.

Kimi bölgelerinde de, Rus insanların ve özellikle Rus köylüsünün sosyo-şizofreni özelliklerinin tartışıldığını: gerçekliğin algılanışındaki yanlışlıkların ve mutlaklaşdırılmış edebi yansımada ortaya çıkan sorunların nasıl kiyasya tartışlığını izlerken, edebiyatın konusunun bu denli genişletilmesi ve derinleştirilmesi karşısında da şaşkınlık geçiriyoruz.

Kisacası, gerek edebiyat severlerin gerekse tarihî ilgi duyanların zevkle ve ilgiyle okuyacakları bir kitap, Gorki Aramızda.

